

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Lucie Vaňková

Vliv rodičů na využívání elektronických médií dětmi a
mládeží v jejich volném čase

Olomouc 2013   vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne

Děkuji Mgr. Pavle Vyhnákové, Ph.D., za její podněty a rady, které mi jako vedoucí mé diplomové práce poskytovala při jejím zpracování.

OBSAH

Úvod.....	7
1 Rodina.....	9
1.1 Funkce rodiny.....	10
1.2 Specifika výchovy v rodině	13
1.3 Výchovné styly v rodině.....	16
2 Vývojové charakteristiky dítěte školního věku	19
2.1 Období mladšího školního věku	19
2.1.1 Motorický vývoj.....	21
2.1.2 Kognitivní vývoj	22
2.1.3 Citový vývoj.....	24
2.1.4 Sociální vývoj	25
2.2 Období staršího školního věku	27
2.2.1 Charakteristika období prepuberty.....	29
2.2.1.1 Motorický vývoj.....	29
2.2.1.2 Kognitivní vývoj	30
2.2.1.3 Citový vývoj	31
2.2.1.4 Sociální vývoj	32
2.2.2 Charakteristika puberty	34
2.2.2.1 Motorický vývoj.....	34
2.2.2.2 Kognitivní vývoj	35
2.2.2.3 Citový vývoj	37
2.2.2.4 Sociální vývoj	38
3 Volný čas	40
3.1 Dělení času	42
3.2 Funkce volného času.....	43
3.3 Faktory limitující volný čas.....	45
3.4 Činnosti volného času	47
3.5 Pedagogika volného času	49

3.6 Organizace volného času	50
3.7 Specifika a problémy volného času dětí	50
4 Média a komunikace	53
4.1 Informační technologie – základní pojmy	53
4.2 Funkce médií	54
4.3 Typy elektronických médií	56
4.3.1 Televize	56
4.3.2 Počítač	57
4.3.3 Internet	58
4.3.4 Mobilní telefon	59
5 Rizika médií	61
5.1 Televize	61
5.2 Počítač	64
5.3 Internet	71
5.4 Mobilní telefon	75
5.5 Souhra násilí a technologií	78
6 Rodina, volný čas a média	80
6.1 Přístup rodičů k volnému času dětí	80
6.1.1 Rodina a volný čas	80
6.1.2 Rodina jako prvotní vzor volného času	82
6.2 Přístup rodičů k využívání médií u dětí	84
6.2.1 Televize	84
6.2.2 Počítač	87
6.2.3 Internet	89
6.2.4 Mobilní telefon	91
7 Náplň a význam volného času pro děti a mládež	95
7.1 Cíl výzkumu	95

7.2 Výzkumný problém a hypotézy.....	96
7.3 Metoda výzkumu	97
7.3.1 Metoda sběru dat	97
7.3.2 Metoda zpracování dat.....	97
7.4 Soubor.....	98
7.5 Průběh.....	99
7.6 Deskriptivní analýza získaných dat	100
7.6.1 Počítač.....	100
7.6.2 Televize	105
7.6.3 Mobilní telefon.....	109
7.6.4 Ostatní zájmy	116
7.7 Relační analýza.....	119
7.7.1 Metody ověřování hypotéz	120
7.7.2 Ověřování hypotéz	122
7.8 Diskuze.....	136
Závěr	142
Seznam použité literatury a pramenů	145
Seznam příloh.....	152

Úvod

Elektronická média se v dnešní době značně rozvíjí a stávají se tak součástí našeho každodenního života. Mezi tyto technologie můžeme řadit počítače, internet, televizi a v neposlední řadě i mobilní telefony. Zajímavé je, že za relativně krátkou dobu dosáhly masivního rozšíření do všech koutů světa mnohem rychleji, než ve své době například denní tisk. Dokonce dnešní mobilní telefony pomalu nahrazují počítače. Tento vývoj má velký vliv na náplň volného času dětí a mladých lidí, kteří si již nedokážou představit život bez těchto technologií.

Volný čas je významnou oblastí života a výchovy, je časem očekávání i rizik. Správný výběr činností, které si určíme jako náplň svého volna je velmi důležitý, jelikož má podstatný vliv nejen na naše zdraví a vývoj, ale i na náš pohled na okolní svět. Správná organizace volného času je důležitým aspektem života každého z nás. Obzvláště u dětí, které si teprve osvojují určité zákonitosti a dovednosti. Proto je velmi důležitá volba vhodných aktivit, které budou napomáhat plnohodnotnému využívání volného času a podporovat tak zdravý vývoj jedince. Avšak se současnou obrovskou nabídkou možných činností může vzniknout i řada problémů, pramenících z neznalosti, neopatrnosti, či jiných úskalí moderních technologií.

Hlavním cílem této diplomové práce bude zhodnotit přístup rodičů k využívání elektronických médií jejich dětmi ve volném čase. V teoretické části nejprve podrobně vysvětlíme pojem rodina, která má největší vliv na výchovu dítěte, její funkce, specifika a také výchovné styly v rodině, jež jsou důležité k rozvoji všestranné samostatné osobnosti. Dále bude popsán pojem volný čas včetně výčtu jeho funkcí, faktorů a vlastností, jež jsou velmi důležité k pochopení problémů týkajících se volného času. Volnočasové aktivity dětí jsou totiž ovlivňovány vývojem současné společnosti, tradicemi, vrstevníky, ale také technologickými proměnami ve společnosti, proto bude vhodné se této oblasti věnovat. Jednotlivé věkové skupiny dětí a mládeže budou rozděleny a zvlášť popsány, jelikož pro každou věkovou skupinu jsou charakteristické určité specifické činnosti a vývojové změny ve všech oblastech vývoje, od somatických charakteristik, až po kvalitu života ve smyslu sociálního uplatnění. Také bude potřeba zmínit informační technologie, základní pojmy s nimi spojené a funkce informačních technologií, do nichž řadíme televizi, osobní počítač, internet a mobilní telefon. Toto dělení elektronických médií budeme

využívat i v dalších kapitolách, které se zabývají riziky médií a přístupem rodičů k jednotlivým médiím. Za rizika médií považujeme závislosti, násilí, šíření pornografie, ale také zdravotní dopady na jedince. Děti a mládež jsou s těmito médii v každodenním kontaktu, média značně zasahují do způsobu trávení jejich volného času. Právě rodina, jakožto základní socializační činitel, může ovlivňovat náplň volného času svých členů, a proto se jí budeme rovněž podrobněji věnovat.

Diplomová práce bude prezentovat výsledky výzkumného šetření. To bude realizováno metodou dotazníku, jež budou určeny nejen dětem, ale i jejich rodičům. Získáme tak ucelený přehled struktury volného času z pohledu dětí a jejich rodičů. Tedy i to, do jaké míry se rodiče zajímají o využívání volného času svých dětí. A to vše s ohledem na informační technologie. V úvodní části bude zmíněn cíl výzkumu, výzkumný problém a hypotézy, metoda výzkumu, charakteristika výzkumného vzorku respondentů a také průběh výzkumu, tedy popis distribuce dotazníků do jednotlivých škol. Poté bude následovat statistické vyhodnocení a grafické zpracování výsledků u jednotlivých elektronických médií a zájmů. Závěrem praktické části bude vyhodnocení hypotéz.

1 Rodina

Rodinou se rozumí „institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí“.¹ Za rodinu se také považuje strukturovaný celek, jehož hlavním smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.² V poslední definici, kterou uvedeme, je rodina chápána jako „nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace, potomstva, ale i přenos kulturních vzorců a zachování kontinuity kulturního vývoje“.³

Pojem rodina nemusí být vždy chápán stejně. Rozlišuje se například podle počtu generací žijících pohromadě, na rodinu *základní*, tj. společenskou jednotku sestávající se z otce, matky, dětí, a rodinu *rozšířenou*, zahrnující kromě toho prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné.⁴ Prostor pro rozlišení typu rodiny, v níž jedinec vyrůstá jako dítě a kterou sám zakládá, nabízejí pojmy rodina orientační a prokreační. Dále lze hovořit o rodině *úplné* a *neúplné*. Z hlediska průběhu socializačního procesu má zásadní význam, do jaké míry se daří rodině vypořádat s funkcemi, které má plnit.⁵ Hovoříme proto o rodině *funkční*, která přiměřeně plní všechny funkce a je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch, dále rodinu *problémovou*, u níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. *Dysfunkční* rodina je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy, jež rodina není schopna sama zvládnout, si vyžadují společenské aktivity, díky nimž by je bylo možné odstranit. Většinou jde o celou

---

¹ LANGMEIER, J., KŇOURKOVÁ, M. in VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha : Portál, 1998, s. 304.

² PLAŇAVA, I. in KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha : Portál, 2008, s. 80.

³ PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník. Sv. 2, P-Ž*. Praha : Karolinum, 1996, s. 940.

⁴ STŘELEČEK, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 157.

⁵ STAŠOVÁ, L. in KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova : k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001, s. 79.

řadu opatření nejrůznějšího charakteru, známých pod pojmem sanace rodiny. U rodiny *afunkční* jsou poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí či dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná. Jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit jej do rodiny jiné, náhradní.⁶

Podstatným znakem rodiny je společné bydlení. Rodina vytváří domov, jehož stabilita je podstatnou podmínkou jak pro vychovávání dětí, tak pro budování intimních pout mezi dospělými partnery.

Na druhé straně je rodina i zdrojem stresu. Rodiče musí být dětem k dispozici stále, ať unavení, odpočatí či nemocní. Také dospělí se musí jeden druhému stále přizpůsobovat. Mnoho individuálních plánů se může uskutečnit jen se souhlasem partnera. V některých případech se jednotlivec musí zcela podřídit zájmu rodiny. Když to nedokáže a rodinu opustí, způsobí si psychickou újmu. Radost z dětí a partnera má i svůj rub, tedy starosti a úzkosti.⁷

1.1 Funkce rodiny

Funkce rodiny jsou většinou chápány jako úkoly, které rodina plní jednak vůči svým příslušníkům, ale také ve vztahu ke společnosti.⁸ Ve vztahu k příslušníkům rodina zabezpečuje hlavně péči o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, také vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví. Ve vztahu ke společnosti je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní.⁹

Jelikož se rodina pohybuje v určitém společenském prostoru, nezůstávají její funkce v průběhu dějinného vývoje strnulé a neměnné. Jejich obsah se proměňuje, některé funkce ztrácejí svůj původní význam, přetvářejí se, mizí nebo se zužují či naopak rozšiřují.¹⁰

---

⁶ DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie : vybrané kapitoly*. Praha : Grada Publishing, 1999, s. 106, 108-109.

⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003, s. 10-11.

⁸ STŘELEČEK, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 157.

⁹ STAŠOVÁ, L. in KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova : k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001, s. 79.

¹⁰ Tamtéž, s. 79.

1. Ekonomicko – zabezpečovací funkce

Tato funkce má několik aspektů. Každý z nich je závažný nejen pro existenci rodiny, ale také pro rozvoj ekonomického systému společnosti. Jejich podstata spočívá v začlenění rodinných příslušníků do výrobní nebo nevýrobní sféry v určitých profesích, v místech s určitými nároky na pracovní síly, jejich kvalifikaci a tak podobně. Rodina je také jednotkou mikroekonomického rozhodování, která má k dispozici určité finanční a materiální prostředky, které využívá, investuje, ukládá a tím více či méně přispívá ke stabilitě ekonomického systému společnosti. Na rodičích spočívá podstatná část odpovědnosti za zabezpečení materiálních podmínek pro zdravý a plnohodnotný vývoj dětí. I když stát usnadňuje některé z těchto zaopatřovacích úkolů svými sociálními opatřeními, znamenají děti pro současnou rodinu velké finanční zatížení.¹¹

2. Biologicko – reprodukční funkce

Biologicko – reprodukční funkce má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, kteří rodinu tvoří. Pro samotného jedince je spatřován v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb.

Má-li společnost zabezpečit svůj rozvoj, potřebuje stabilní reprodukční základnu. Proto je také v jejím zájmu, aby se rodil dostatečný počet dětí. Z tohoto důvodu stát zasahuje do oblasti péče o rodinu celou řadou sociálních opatření.¹² Další stránka biologicko – reprodukční funkce rodiny spočívá v tom, že manželství je prostředím pro společensky uznávaný sexuální styk. Rodina je tedy chápána jako instituce sloužící především k uspokojování potřeby pokračování rodu každého jedince.¹³

3. Emocionální funkce

V této oblasti je rodina jedinečná a nezastupitelná. Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty.¹⁴ Rodina tvoří duchovní a materiální prostředí, které ve svém komplexním působení vytváří prožitek domova. Potřeba takového emočního zakotvení přirozeně narůstá v existenciálních chvílích lidského života a v osobně prožívaných životních

---

¹¹ STŘELEČ, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 157-158.

¹² STAŠOVÁ, L. in KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova : k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001, s. 79.

¹³ STŘELEČ, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 158.

¹⁴ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha : Portál, 2008, s. 83.

krizích. Ať se jedná např. o problémy narození sourozence, prvních lásek pubescenta, nemoc či smrt blízkých, úspěchy či neúspěchy ve škole nebo v zaměstnání. Jedinec se může v prostředí domova odreagovat z problémů, které vznikají mimo rodinu.¹⁵ Od 90. let minulého století lze u nás v důsledku všech změn pozorovat, že přibývá rodin, které tuto funkci například z důvodu rozvodů, plní jen s velkými obtížemi nebo neplní téměř vůbec. Narůstá tak počet dětí citově deprivovaných nebo i týraných.¹⁶

4. Výchovná funkce

Rodina jakožto první sociální skupina má hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí. Tato odpovědnost vychází z historických a kulturních tradic života společnosti a je zakotvena v jejích právních a mravních normách. Rodina učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti, ale od určitého věku dětí nemůže rodina zabezpečit komplexní rozvoj dítěte svými vlastními silami. Je v tomto směru odkázána na spolupráci s jinými specializovanými institucemi, například se školami nebo jinými výchovnými institucemi, které ale vždy odpovídají jen za některou dílčí oblast výchovy. Rodiče například spolurozhodují o výběru vzdělávací instituce pro své dítě, ovlivňují jeho vztah ke vzdělávání vůbec, v některých případech platí školné, významně působí při volbě povolání dětí.¹⁷

Na výchově dětí se spolu s rodinou podílejí:

- škola a učitelé,
- světské a církevní organizace určené výhradně dětem a mládeži,
- speciální státní, soukromé a nadační instituce s participací na výchově handicapovaných dětí a mládeže,
- sportovní, zdravotnické, ekologické, odborové a další organizace,
- hromadné sdělovací prostředky – rozhlas, televize, film a tisk,
- další lokální a regionální faktory společenského prostředí.¹⁸

---

¹⁵ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha : Portál, 2002, s. 70-71.

¹⁶ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha : Portál, 2008, s. 83.

¹⁷ STŘELEČEK, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 158-159.

¹⁸ Tamtéž, s. 157-158.

Někteří autoři uvádějí ještě následující funkci:

5. Funkce odpočinku a regenerace tělesných a duševních sil

Význam této funkce v současné společnosti spíše narůstá. Příčiny můžeme vidět ve změnách způsobu života členů rodiny ovlivněných například změnami ve vlastnických vztazích, posuny v hodnotových orientacích, invazí technických prostředků do života rodiny, možnostmi, jak naložit se svým volným časem. V tomto smyslu plní rodina a domov určitou funkci kompenzačního prostředí proti světu profesních povinností, požadavků a nároků, zejména u svých dospělých členů. Děti hledají a nacházejí v některých věkových obdobích ono prostředí „regenerace sil“, spíše mimo rámec rodiny, i když ani v případě dětí nelze z hlediska této funkce podíl rodiny podceňovat.¹⁹

1.2 Specifika výchovy v rodině

V rodině, na rozdíl od jiných výchovných institucí, není přísně oddělen životní čas a životní prostor vychovatelů a dítěte. Charakterizuje ji naopak jejich dalekosáhlé vzájemné sdílení. To je pak také základním předpokladem pro učení a vzdělávání, které bychom mohli označit jako „školu života“, tedy učení nápodobou, identifikací, společnou činností, soužitím, nikoli výukovými metodami podle osnov a učebnic. Vychovatelé v rodině zpravidla před dítětem roli otce a matky nehrají, ale tuto roli žijí, jsou v ní.²⁰

Výchova dětí v rodině je ve srovnání s výchovou školní výrazně individuální, a to jak ve svých podmínkách, tak při využívání výchovných metod, prostředků a forem. Škola má k dispozici odborně připravené učitele, speciálně upravené programy a organizaci výchovně – vzdělávacího procesu.²¹

Jedním z podstatných znaků rodinné výchovy je trvalost a hloubka citových vztahů mezi dětmi a jejich rodiči. Čím jsou tyto vztahy slabší, povrchnější a krátkodobější, tím víc se blíží rodinná výchova výchově ne-rodinné. V citovém vztahu s dětmi je uspokojována i jejich potřeba životní jistoty. Děti přijímají lásku rodičů, ale také ji opětvují.²²

---

¹⁹ STŘELEČEK, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 158.

²⁰ MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : SPN, 1992, s. 31.

²¹ STŘELEČEK, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 160.

²² MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994, s. 29-30.

Avšak rodinná výchova má do značné míry společné znaky s institucemi, které nabízejí dětem smysluplné využití jejich volného času. Tyto znaky by měly být respektovány jednak v přístupech dětí, rodičů, ale i vychovatelů. Jedná se především o následující znaky:

- zaměření na rozvíjení hodnotných zájmů, pozitivních individuálních vlastností a mezilidských vztahů,
- dobrovolnost spojená se svobodnou nabídkou a volbou aktivit,
- odpočinkové, relaxační a regenerační rysy činností,
- podpora a návaznost na výchovné a vzdělávací činnosti školy,
- výchovné působení odpovídající představám a záměrům dětí a jejich rodičů.

Z toho tedy vyplývá, že rodina má své nezastupitelné místo při výchově dětí stejně jako škola a další výchovné instituce.²³

Rodinná výchova dětí má několik základních funkcí a cílů. Mělo by docházet k utváření mravních rysů, kterými jsou čestnost, pravdomluvnost, ukázněnost, zásadovost, úcta k lidem, skromnost, statečnost, cílevědomost a sebeovládání. Rodina by se dále měla podílet na utváření vztahu dětí k lidem žijícím v jejím okolí a ke společnosti vůbec a v neposlední řadě by měla u dítěte vytvářet vztah k práci, to znamená, že by rodiče měli dětem pravidelně svěřovat některé domácí práce, jelikož vztah k práci je jedním z nejdůležitějších faktorů, který determinuje profesní a životní dráhu každého člověka. Rodina má značné možnosti také při zdravotní, tělesné a sportovní výchově svých dětí. Rodiče by měli být svým dětem příkladem v tom, jak účelně dokáží v mladším, středním a starším věku využívat svůj volný čas k aktivnímu odpočinku, spojovanému s pohybovou rekreací.²⁴

Pro dítě je podstatné, aby se ve společnosti „svých“ lidí cítilo v bezpečí. Potřeba životní jistoty je pro ně nejvýznamnější. Tuto potřebu mu zajišťují především jeho rodiče.²⁵

Pojem „rodiče“ můžeme chápat také jako synonymum pro rodinné vychovatele.²⁶

---

²³ STŘELEČEK, S. in SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994, s. 107.

²⁴ STŘELEČEK, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 160-161.

²⁵ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994, s. 16.

²⁶ MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : SPN, 1992, s. 29.

Rodiče jsou nejdůležitějšími vychovateli, všichni ostatní vychovatelé mohou pouze doplňovat to, čeho ve výchově dosáhli rodiče.²⁷ Jejich výchova totiž do značné míry závisí na podmínkách, ve kterých děti žijí, na zkušenostech a způsobech, jakými se s nimi zachází, na příkladech, které jim okolí poskytuje. Děti se řídí především chováním svých rodičů, jsou jejich obrazem. Nejdůležitějším úkolem rodičů je usměrnit svůj vlastní život tak, aby své děti ovlivňovali víc pozitivním než negativním směrem.²⁸ Tedy předpokladem úspěšné rodinné výchovy je dobrý společný životní způsob rodičů a dětí.²⁹

Rodinu lze chápat jako samostatnou ekonomickou jednotku, místo pro rekreaci, odpočinek a další činnosti tak, jak to vyplývá z jejích funkcí. Pro tuto víceúčelovou instituci jsou typické rozmanité aktivity, z nichž většina může mít také roli výchovnou. Rodiče se při těchto činnostech mohou kromě jiného uplatnit také jako vychovatelé. Patří sem:

- formy pracovní činnosti v domácnosti nebo na zahradě (například nákupy, úklid, péče o květiny, domácí zvířata, atd.),
- chvíle herní aktivity,
- formy tělovýchovné a sportovní činnosti,
- posezení v rodinném kruhu spojené s povídáním o událostech dne,
- formy rodinné a osobní hygieny,
- formy esteticko výchovné činnosti (společné návštěvy divadel, výstav, koncertů, společné sledování a poslech uměleckých děl v rozhlase, televizi, četba a vyprávění pohádek atd.),
- rodinné vycházky, výlety, dovolené,
- návštěvy příbuzných, přátel, známých.³⁰

Některé z těchto aktivit však zůstávají na okraji rodičovského zájmu, i když k jejich naplnění není mnohdy třeba velkých finančních nákladů. Vybavení láskou ke svým dětem a tak nezbytnou trpělivostí, důsledností i tolerantností, humorem a tvořivou nápaditostí mohou rodiče dosáhnout toho, že jednou po letech dospějí jejich děti k názoru, že budou své děti vychovávat stejně, jak byly

---

²⁷ STŘELEČ, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 159.

²⁸ STŘELEČ, S. in SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994, s. 108.

²⁹ STŘELEČ, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno : Paido, 1998, s. 159.

³⁰ STŘELEČ, S. in SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994, s. 113-114.

vychovávány samy. A to by taky mohl být jeden z důležitých cílů životního snažení každého z rodičů.³¹

1.3 Výchovné styly v rodině

Osobnost rodičů, pokud mají funkci primárních vychovatelů dítěte, rozhodujícím způsobem přispívá k utváření sociálního a emocionálního klimatu v rodině. Osobnost primárního vychovatele má ve vztahu k dítěti určitou projevou, jednající složku – jde o výchovné postoje a z nich plynoucí výchovné chování. Výchovné postoje, které jsou nesprávné nebo neúčinné, mají být napraveny a zkvalitněny. Výchovné postoje k dítěti se tvoří ve složitém vývojovém procesu, souvisejícím s celým vývojem osobnosti vychovatele. V jejich utváření spolupůsobí vlastní zkušenosti z dětství, vztah k vlastním rodičům a ostatním vychovatelům, dále dosavadní citový vývoj, inteligence a vzdělání, ale i všechny konflikty, napětí a úzkosti, jimiž ve svém vztahu k dítěti vychovatel prochází. Výchovné styly dělí Matějček následovně:

1. *Výchova zavrhuující* – setkáváme se s ní častěji ve skryté než ve zjevné formě. K nevráživým postojům vůči dítěti dochází nejčastěji tehdy, když dítě již svou pouhou existencí připomíná jednomu nebo oběma rodičům nějaký životní nezdár. Hluboké zklamání, otřes nebo nesplňuje-li pro své tělesné či duševní nedostatky očekávání rodičů. Dítě je pak často vědomě nebo i neuvědoměle trestáno, omezováno, utlačováno a zaháněno do postoje vzdoru a protestu nebo do pasivity a rezignace.³²

2. *Výchova zanedbávající* – setkáváme se s ní také spíše ve skryté než ve zjevné podobě, přičemž míra zanedbávání má rozsah od lehkého a výběrového až po velmi hrubé a celkové. Dnes již poměrně vzácně, ale přece jen stále ještě musíme počítat s vážnou zanedbaností dětí v rodinách žijících na nízké socioekonomické úrovni, v rodinách negramotných rodičů, přistěhovalců nebo hostujících dělníků z jiných kulturních oblastí apod. Nízká civilizační a hmotná úroveň rodiny nemusí ovšem automaticky znamenat výchovné zanedbávání dítěte či jeho emocionální deprivaci. Zřídka jsou dnes děti v rodině přetěžovány nadměrnými pracovními úkoly, častěji

---

³¹ STŘELEK, S. in SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994, s. 115.

³² MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : SPN, 1992, s. 60-61.

bývají ponechávány samy sobě. Zvykají si na „volný život“, školu přijímají nejvýš jako nutné zlo, jemuž hledí pokud možno uniknout. Nevytvoří si vědomí povinnosti.

3. *Výchova rozmazlující* – rodiče na dítěti až nezdravě citově lpějí, zbožňují je, jsou nadšeni každým jeho přirozeným projevem. Chtějí vědomě nebo podvědomě, aby zůstalo stále takto dětsky roztomilé, což současně znamená nedospělé a citově na nich závislé. Ze strachu, aby se jim dítě nezkazilo, mu nedovolují postupně se osamostatňovat. Ve snaze upoutat je k sobě nekladou na ně žádné nároky, odstraňují mu z cesty všechny překážky, podřizují se jeho přáním i náladám, posluhují mu. Rodiče dítěti nedodávají dost jistoty a sebedůvěry pro náročné soužití s druhými dětmi a dospělými.³³

4. *Výchova příliš úzkostná a příliš projektivní* – rodiče rovněž na dítěti nezdravě lpějí, ale ze strachu, aby si neublížilo. Brání dítěti v činnostech, které se jim zdají být nebezpečné, zbavují je vlastní iniciativy. Dítě je vlastně ve stavu permanentní frustrace základní psychické potřeby aktivity, volnosti, poznávání a stimulace získávané vlastní iniciativou. U těchto dětí dochází k obtížím spíše až ve středním a starším školním věku, kdy se nedovedou zapojit do kolektivu, přizpůsobit se novým situacím, bojí se něco samostatně podnikat, trpí ústrky ostatních dětí. Do této kategorie spadají často „obětní beránci“, zdánlivě nesmyslně pronásledovaní a šikanovaní. Někteří rodiče mají větší sklon k hyperprotektivitě, jsou to hlavně rodiče věkově starší, prarodiče, rodiče tzv. „vymodlených“ dětí, rodiče, jimž jedno dítě zemřelo nebo všichni lidé konstitučně úzkostní.

5. *Výchova s přepjatou snahou o dokonalost dítěte (perfekcionismus)* – rodiče se přepjatě snaží, aby dítě bylo co nejdokonalejší ve všem, nebo alespoň v oboru, který má pro ně zvláštní hodnotu. Vidina úspěchu jim nedovoluje realisticky hodnotit možnosti dítěte. Často přenášejí na dítě svou neuspokojenou touhu po určitých hodnotách, jichž se jim v životě nepodařilo dosáhnout a kterých by nyní mělo dítě dosáhnout za ně. Dítě se tak stává nástrojem kompenzace jejich vlastní neuspokojenosti. Výsledkem bývá přetěžování dítěte a přílišná stimulace, jež vede opět k různým jeho obranným postojům.

---

³³ MATEJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : SPN, 1992, s. 61-62.

6. *Výchova protekční* – rodiče se rovněž snaží, aby dítě dosáhlo těch hodnot, jež pokládají pro život za výhodné a významné. Záleží jim však jen na těchto hodnotách, a nikoli na způsobu, jakým se jich dosáhne. Nejde jim o to, aby dítě bylo dokonalé, jako je tomu u perfekcionista výchovy, ale aby se dostalo tam, kde je chtěli mít. Děti ve všem pomáhají, zařizují všechno za něj, pracují za něj, odklízí mu z cesty překážky. Vyžadují, aby se i všichni ostatní podřídili tomuto jejich hlavnímu zájmu, jelikož je pro ně hlavní prioritou.³⁴

---

³⁴ MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha : SPN, 1992, s. 62-63.

2 Vývojové charakteristiky dítěte školního věku

Jelikož každé dítě je jiné, musíme k němu přistupovat jinak. Každé je jedinečné a jeho povaha neopakovatelná. Mluvíme o individualitě. Abychom tak mnohotvárný útvar jako je člověk, dokázali lépe popsat, obvykle členíme osobnost na složku duševní, tělesnou a sociální. Některé části osobnosti podléhají vlivům více, jiné méně. V něčem jsou lidé rozdílní, v něčem podobní. To, čím se mezi sebou navzájem liší, nazýváme individuálními zvláštnostmi.³⁵

Rozdíly mají zdroje:

a) vnitřní

- biologické předpoklady (fyzický vzhled, dědičnost, kondice, zdravotní stav, pohlaví aj.),
- psychické předpoklady (duševní schopnosti, temperament, nadání aj.),

b) vnější

- sociálně podmíněné zvláštnosti (zkušenosti, vzdělání, výchova, postoje, hodnoty aj.).

Vedle uvedených individuálních odlišností můžeme pozorovat i různá specifika charakteristická pro určitou věkovou skupinu. Označujeme je jako věkové zvláštnosti. Velmi výrazné jsou právě v dětství, jelikož ovlivňují způsob zacházení s dětmi.³⁶ Nyní si popíšeme dvě věkové kategorie, a to mladší školní věk (6 – 11 let) a starší školní věk (12 – 15 let).

2.1 Období mladšího školního věku

Nástupem dítěte do školy nastupuje vývojová etapa mladšího školního věku. Zpravidla ji vymezujeme časovým úsekem od 6 do 11 let, kdy se začínají objevovat první známky pohlavního dospívání (prepubescence). Toto období můžeme také označit jako období latence, kdy je ukončena jedna etapa psychosexuálního vývoje a základní pudová energie je relativně v klidu až do počátku dospívání.³⁷ Kdybychom chtěli celé období z psychologického hlediska smysluplně charakterizovat, patrně bychom jej mohli označit jako věk střízlivého realismu.

---

³⁵ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 16.

³⁶ Tamtéž, s. 16.

³⁷ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 93.

Na rozdíl od menšího dítěte, které je ve vnímání, myšlení i jednání hodně závislé na vlastních přáních i fantaziích, i na rozdíl od dospívajícího, pro kterého je často důležitější vědět, co by mělo být „správné“, je školák plně zaměřen na to, co je a jak to je. Chce pochopit okolní svět. Tento charakteristický rys školního dítěte můžeme pozorovat v jeho mluvě, kresbách, písemných projevech, čtenářských zájmech i hře. Realismus školáka je zprvu závislý na autoritě, mluvíme o naivním realismu a teprve později se dítě stává kritičtější, a tedy i jeho přístup ke světu je „kriticky realistický“, a to už se ohlašuje blízkost dospívání.³⁸

Psychosomatické vývojové změny nejsou bouřlivé ani převratné, vývoj je spíše plynulý, s pokrokem ve všech oblastech. Nápadná je aktivita, snaživost a ochota dítěte spolupracovat. V této době si dítě dokazuje svou vlastní hodnotu především výkonem, má smysl pro píli a pracovitost, zažívá pocity dělby práce a sounáležitosti. Cílem je dosažení pocitu kompetence a sebevědomí, oproti pocitům méněcennosti a selhání. V tomto směru má bezesporu subjektivní zkušenost se školou dominantní vliv. Obecně lze konstatovat, že jde patrně o nejstabilnější úsek v dětském vývoji, pokud dítě vyrůstá v přiměřených a zdravých podmínkách.³⁹

Vstup dítěte do školy patří k významným událostem v životě člověka. V této souvislosti se setkáváme s termíny školní zralost, připravenost, způsobilost nebo pohotovost apod. Vstup dítěte do školy je obrovskou změnou v celém jeho způsobu života a pro většinu dětí znamená značnou zátěž. Dítě, dosud si zvyklé hrát nebo vykonávat činnost podle svého přání je náhle tlačeno k soustavné, disciplinované práci, kontrolované autoritou, přičemž důvod učení chápe pouze velmi nezřetelně. Dítě se musí obejít delší dobu bez rodičů a zapojit se do nového kolektivu, což je zvláště náročné pro děti, které nenavštěvovaly mateřskou školu. Snad nejvíce ohrožuje psychiku dítěte srovnávání a hodnocení jeho výkonu s výkony spolužáků. Velké nároky klade škola na koncentraci pozornosti, kdy si dítě již nevystačí se spontánní pozorností a úmyslná pozornost je pro něj značně unavující. Je běžné, že řada dětí vykazuje po vstupu do školy určitou dobu známky nepřízpůsobení, tedy že se špatně začleňují do kolektivu, jejich pozornost je labilní, stále si s něčím hrají, jsou neklidné, otáčejí se, poposedávají, vykřikují, zapomínají pomůcky a úkoly, ale jindy projevy maladaptace pozorují spíše rodiče doma. Dítě

---

³⁸ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 117.

³⁹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 93.

odmítá vstávat, nechce se mu do úkolů, je unavené, podrážděné, huře spí a jí, bolí ho hlava, bývá často nemocné. Tyto projevy mohou trvat jen krátkou dobu několika prvních týdnů, jindy se však stupňují a poznamenávají negativně nejen celý první rok, ale i další školní docházku a vztah ke škole vůbec. Neúspěchy a subjektivní trpké prožitky snižují sebehodnocení dítěte, působí nepříznivě na další rozvoj jeho osobnosti. Úspěch či neúspěch ovlivňují postavení dítěte v kolektivu třídy, které je nejen pro jeho vztahy k jiným lidem, ale i k sobě samému velmi významné. Praxe mnohdy potvrzuje, že podstatnou roli zde sehrává osobnost učitele a celková atmosféra ve třídě. Problémy se školním „startem“ proto patří k závažným zdravotně psychologickým otázkám.

Obecně lze chápat školní zralost jako takový stupeň vývoje tělesných i duševních vlastností dítěte, který je nutným předpokladem úspěšného zvládnutí školních požadavků. Je to jev komplexní, podílí se na něm vlivy vnitřní i vnější.⁴⁰

2.1.1 Motorický vývoj

Růst těla je obvykle ještě po vstupu do školy zrychlený, zpomaluje se, stejně jako přírůstky hmotnosti, kolem 8. roku. Zároveň se v tuto dobu posiluje odolnost organismu, zdokonaluje se vegetativní regulace, zvyšuje se objem srdce, hmotnost mozku, zdokonaluje se činnost svalů a pohyblivost kloubů, zrychluje se vedení vzruchu nervem. Motorický vývoj se postupně zklidňuje. Pohyby jsou oproti předškolnímu období účelnější, rychlejší, přesnější, úspornější. Zlepšuje se hrubá i jemná motorika, zpřesňuje se také vizuomotorická koordinace. Trvá součinnost všeobecné aktivity dítěte s výraznou radostí z pohybu. Zvláště při psychickém napětí je pohyb vhodným uvolněním, jež vrací dítě do duševní rovnováhy, proto by měl být nedílnou součástí každodenního časového režimu školáka. Dítě se začíná zajímat o různé druhy sportu a je velmi důležité, aby v této oblasti získalo co nejvíce příležitostí. Motorické úkony nezávisí jen na vnitřních dispozicích, ale i na vnějších podmínkách, které je mohou povzbuzovat a rozvíjet nebo naopak tlumit.⁴¹

Pro vstup dítěte do školy je důležité, aby tělesnou zralost posoudil pediatr v rámci předškolních zdravotních prohlídek, ale také se k ní vyjadřují rodiče a učitelé

---

⁴⁰ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 84-85.

⁴¹ Tamtéž, s. 94.

mateřské školy. V úvahu je nutno vzít i rozdíly pohlaví, děvčata obvykle mírně předbíhají ve svém vývoji chlapce a celkově jsou lépe disponovány pro vstup do školy než chlapci, kteří bývají biologicky i psychologicky křehčí, zranitelnější nejrůznějšími nepříznivými vlivy. Samo dosažení věkové hranice 6 let nemusí znamenat přiměřenou fyzickou zralost. Podle odborných studií lze vyvozovat v populaci průměrný optimální věk pro nástup do školy šest a půl roku.

Určitý přiměřený stupeň zralosti CNS je bezesporu podmínkou úspěšného učení, souvisí s efektivním fungováním psychických procesů a funkcí. Posouzení hmotnosti a výšky souvisí spíše se zdravotním hlediskem než s kritérii vspělosti dítěte pro vstup do školy, i když některé studie dokládají, že děti tělesně vyspělejší lépe zvládají nároky související se školou, zvláště ve srovnání s dětmi slabé tělesné konstituce, které jsou nejvíce ohroženy zvýšenou unavitelností či nemocností.

Nejpozději před vstupem do školy by měli rodiče a dospělí kolem dítěte vypořádat jeho typ laterality. Je totiž nutné stanovit, kterou rukou se bude dítě učit psát. Dnes je již běžně považováno praváctví a leváctví za zcela rovnocenné, levákům nehrozí otevřené formy nátlaku na přecvičení, nebezpečím zůstávají spíše skryté způsoby znevýhodňující jedince levostranně orientované. Učitelé by měli dohlížet na správné držení tužky a vhodné posazení dítěte v lavici.⁴²

2.1.2 Kognitivní vývoj

Kolem šesti let dochází k podstatným změnám v poznávací činnosti dítěte. Dítě začíná svět chápat především realisticky, je méně závislé na svých přáních a okamžitých potřebách. Realistické chápání světa znamená ovšem už také bezpečnější posuzování stálosti či změn velikosti a množství. Teprve v této době začíná dítě logicky myslet, avšak jen na konkrétních předmětech a při konkrétních činnostech.⁴³ Charakteristický je přechod od globálního vnímání k analytickému.⁴⁴

Šestiletému školákovi nevyhovuje pasivní přijímání informací, chce se všeho sám zúčastnit, pochopit souvislosti, zjistit vlastnosti předmětů a jevů, je tedy v tomto ohledu pozorný, vytrvalý, zvědavý, soustavný. Poznávací procesy jsou stále úzce

---

⁴² ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 85, 87.

⁴³ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 113.

⁴⁴ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 88.

spjaty s city. Vnímání se stává cílevědomým aktem, přestává mít ráz náhodnosti a stává se pochodem zaměřeným na poznávání podstaty vlastností předmětů a jevů. Svět se školákovi rozšiřuje v prostoru i čase, objevuje nové vztahy a souvislosti. Rostoucí schopnost analyzovat a diferencovat umožňuje stále kvalitnější poznávání.

Během této vývojové etapy dítě postupně přechází od vnímání konkrétních předmětů a jevů k vnímání všeobecnějšímu, kolem 10. – 11. roku je vnímání zhruba stejně přesné jako u dospělého. Dítě má však méně zkušeností pro třídění informací a vyvozování souvislostí. Schopnost vybavit si v paměti dřívější vjemy, tedy představivost, dosahuje u mladšího školáka vrcholu. Představivost postupně ztrácí typickou spontaneitu z předškolního období, dítě dovede rozlišit skutečnost a fantazii, stále více vniká do životní reality. Fantazie je do jisté míry potlačena realitou, vlivem školní práce se rozvíjí úmyslná představivost. Schopnost operovat s představami předchází schopnosti operovat s pojmy.⁴⁵

Na počátku školní docházky převládá neúmyslná, mechanická paměť, bezprostředně spojená s vnímáním, ke spojení nových poznatků s předcházejícími potřebuje dítě pomoc dospělého. Paměť se však rychle zdokonaluje. Stále častěji se uplatňuje záměrné zapamatování, racionalita a také logický úsudek. Dítě začíná vyžívat záměrných paměťových strategií, propojuje druhy paměti. Paměť je tím efektivnější, čím jasněji si dítě uvědomuje cíl a účel zapamatování. Rozvoj pozornosti má pro školáka prvořadý význam. Rozhoduje totiž o kvalitě ostatních poznávacích procesů, a tím i o úspěšnosti či neúspěšnosti v oblasti učení. Na počátku školní docházky je pozornost krátkodobá a spontánně zaměřená. Převládající vzruch nad útlumem způsobuje časté přerušování pozornosti, neschopnost odolávat rušivým vlivům. Proto je důležité, aby se během vyučování střídaly formy práce, aby se objevovala pochvala a povzbuzení a v neposlední řadě důraz na zařazení oddechových relaxačních chviliek či cviků.

Vývoj myšlení je podstatně ovlivňován školní činností a také osobností učitele. Dítě si postupně osvojuje schopnost logických operací a odpoutává se od bezprostředního názoru. Jeho logické usuzování se opírá o konkrétní věci a jevy, které si lze názorně představit. Spolu s vývojem myšlení se obohacuje i řeč dítěte. Dítě vstupuje do školy s praktickou znalostí mateřského jazyka.⁴⁶ Mezi dětmi,

---

⁴⁵ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 94-95.

⁴⁶ Tamtéž, s. 95-96.

kteře vstupují do školy, jsou však značné interindividuální rozdíly a to nejen ve slovní zásobě, ale i v jejím obsahu, v preferenci určitých druhů slov nebo ve výslovnosti. Ve vývoji řeči můžeme vypořovat určitou převahu u dívek proti chlapcům, děvčata začínají mluvit v průměru o něco dříve než chlapci a ještě ve věku 11 – 13 let dosahují lepších výsledků v testech verbálních schopností.⁴⁷ Ve škole se dítě učí osvojit si řeč psanou a čtenou, což je pro něj zpočátku velmi náročné a unavující. Psaní a čtení vyžaduje složitou souhrnu funkcí analyzátorů, zrakového, sluchového a kinestetického, jsou podmíněny kvalitou smyslové analýzy a syntézy souvisejícími se složitými neuropsychickými procesy.⁴⁸

Vlivem školního vyučování si dítě osvojuje také spisovný jazyk, gramatickou správnost písemného a ústního vyjadřování a kultivuje svůj řečový projev. Důležité je, aby se děti naučily srozumitelně formulovat své myšlenky, jelikož je to jedna z prioritních podmínek pro školní úspěšnost.⁴⁹

2.1.3 Citový vývoj

Emocionální vyrovnanost je pro celkovou školní adaptaci a úspěšnost velmi důležitou charakteristikou. Pro citové projevy mladšího školáka je typický ústup lability a impulzivity, stejně jako slábnutí egocentrismu, narůstá schopnost seberegulace. Dítě je schopno potlačit nebo zřetelně vyjádřit své pocity, bere při tom ohled na očekávání a požadavky okolí. Mimo jiné trvá značná citová ovlivnitelnost.⁵⁰ V mladším školním věku převažují kladné city. Ze záporných citů je nejčastější strach, jehož příčinou mohou být reálné obavy, například ze špatné známky, trestu nebo zesměšnění. City dětí bývají mnohdy povrchní a nestálé, i když zejména ve druhé polovině období dochází k jejich rychlému rozvoji, zlepšuje se ovládání citových projevů.⁵¹ Začínají se rozvíjet i vyšší city – etické, estetické, sociální, intelektové.⁵² Intelektuální city, jako je zvědavost, radost z dobře splněného úkolu

---

⁴⁷ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 123.

⁴⁸ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 96.

⁴⁹ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 88.

⁵⁰ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 97.

⁵¹ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 88.

⁵² ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 97.

a z poznávání, do značné míry uspokojuje škola. Dítě poznává skutečnost i spontánně, například při hře. Rádo experimentuje a objevuje. Co se týká estetického cítění, postupuje od fantastiky k realismu a střízlivosti. Při dobrém vedení je dítě schopno porozumět přiměřenému uměleckému dílu a prožívat jej.⁵³ Během období mladšího školního věku se začínají stabilizovat sociální normy morálního jednání.⁵⁴

2.1.4 Sociální vývoj

Malý školák si už s sebou do školy přináší zvnitřněné elementární normy sociálního chování, tedy ví, co se smí a co se nesmí, co je dovoleno a co zakázáno a rovněž základní hodnoty, že ví, co je žádoucí – „dobré“ a co je nežádoucí – „zlé“.⁵⁵ Ve školním věku, zejména mezi 8. – 10. rokem, patrně vrcholí socializace směrem k přijímání ženských a mužských dovedností. Dívky v tomto věku značně inklinují k přijímání řady ženských domácích prací a jsou ještě spontánně motivovány k pomoci matce při těchto činnostech, podobně chlapci se nyní více než dříve zaměřují na pomoc otcům při tradičních mužských činnostech, častěji vykonávaných mimo interiér domácnosti.⁵⁶

V oblasti sebepojetí je podstatné kladné sebehodnocení, které je pro duševní výkonnost i celkové zdraví dítěte velmi významné. Dítě je socializováno nejen zvnějšku, tedy rodiči, vrstevníky, učiteli, ale do značné míry se socializuje samo. Dítě si samo vytváří určitou „teorii o sobě“, která je pak základem jeho pojetí vlastní identity.⁵⁷ Školní dítě se při popisu sebe sama již nezaměřuje jen na své „objektivní“ charakteristiky jako je vzhled nebo vlastnictví, ale stále více zná i své psychické vlastnosti a schopnosti. Kolem sedmi let si dítě začíná uvědomovat stabilitu osobnosti v čase, ví tedy, že lidé mají své stálé psychické charakteristiky, kdežto dříve byly jako stálé vnímány jen vlastnosti vnější. Toto nové vědomí stálosti schopností mu teprve dovoluje skutečně se s druhými srovnávat, a vytvořit

---

⁵³ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 88.

⁵⁴ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 97.

⁵⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 132.

⁵⁶ Tamtéž, s. 137.

⁵⁷ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 97.

si tak stabilnější úroveň sebehodnocení. Kladné hodnocení sebe samotného je pro duševní zdraví velmi významné.⁵⁸

Podstatný je subjektivní pocit úspěchu či neúspěchu ve škole. Škola nabízí nové zkušenosti, které nemusí být v souladu s dosavadním sebeobrazem. Trvalejší neúspěch je velmi nebezpečný ve smyslu ohrožení hodnoty vlastního „já“. Dítě nemá z nepříjemné situace trvalé nespokojenosti a nejistoty úniku, protože nemůže přestat chodit do školy, musí se s ní nějak vyrovnat. Dítě může lehce propadnout pocitům méněcennosti, úzkosti, bezmocnosti. Pocit úspěšného či neúspěšného žáka se formuje právě v mladším školním věku a stabilizuje se mezi 4. až 6. třídou. Období mladšího školáka je obdobím extraverze, kolektivního života a vztahů. Sociální role žáka přináší nové společenské postavení, dítě rozšiřuje své sociální zkušenosti a odpoutává se od rodiny. Rodinné vztahy však nadále zůstávají základem citové jistoty dítěte. Dítě navazuje nové vztahy s vrstevníky, učí se kooperaci i soutěžení. V počátcích školní docházky se zajímá více o sebe a vlastní úspěch, později bere ohled na kolektiv třídy, objevuje se vědomí sounáležitosti, společné odpovědnosti a rozvíjejí se kamarádské vztahy. Dětská skupina bývá na začátku školního věku málo diferencovaná, vztahy ke spolužákům jsou spíše nahodilé, teprve ke konci tohoto období se objevují trvalejší vztahy přátelství a celá skupina se diferencuje. Dívčí a chlapecké skupinky jsou v tomto období velmi vzdáleny. V rámci školní docházky se chlapci projevují jako aktivnější, vykazují intenzivnější reakce, jsou schopni snadněji přecházet z jedné činnosti na druhou. V porovnání s děvčaty jsou však méně schopni setrvat dlouhodoběji u jedné činnosti, jsou méně odolní vůči rušivým vlivům a také jsou méně podrobní a vstřícní vůči požadavkům.⁵⁹

Hlavní činností dítěte mladšího školního věku je učení a práce, plnění zadaných úkolů.⁶⁰ Práce v tomto věkovém období může mít podobu sebeobsluhy, pomoci kamarádovi, práce pro dětský kolektiv. Všechny tyto činnosti přispívají k formování kladných morálních vlastností dítěte.⁶¹ Pro zdravý vývoj osobnosti je však stále důležitá hra, jež je ve srovnání s předškolním věkem diferencovanější. Oblíbené jsou

---

⁵⁸ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 138, 139.

⁵⁹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 97-98.

⁶⁰ Tamtéž, s. 99.

⁶¹ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 90.

hry konstruktivní, soutěživé, pohybové, společenské a to se stále složitějšími pravidly. Chlapci obecně mívají ve hře více originality a tvořivosti ve srovnání s děvčaty, zároveň jsou při hře hlučnější, agresivnější, dávají přednost otevřenému prostoru. Hry děvčat vykazují více konformity, stereotypnosti, jsou klidnější a pozorujeme při nich preferenci uzavřeného prostoru. Hra je nezastupitelnou relaxací a přirozeným odreagováním od školních povinností. Může být dobře využita i přímo ve škole, zvláště u mladších dětí, ale oceňují ji i děti starší, stejně jako přátelskou pracovní atmosféru a smysl učitele pro humor. Hra může plnit také funkci terapeutickou a diagnostickou. V mladším školním věku se objevují počátky zájmů, které mívají spíše přechodný, dalo by se říci i informativní charakter, dítě se teprve orientuje v možnostech různých aktivit i ve svých schopnostech. Ke konkrétní selektivitě dochází až později, avšak jde o velmi důležité období. Úspěšná seberealizace v zájmové činnosti dítě nejen rozvíjí a obohacuje jeho osobnost, ale může být i vhodnou kompenzací výkonových či sociálních neúspěchů ve škole. Vždyť možnost seberealizace patří po celý život k nejsilnějším lidským potřebám.⁶²

2.2 Období staršího školního věku

Období staršího školního věku vymezujeme časovým úsekem od 11 do 15 let, kdy dochází k velkým tělesným i duševním změnám. V souvislosti s činností pohlavních žláz probíhají velké biologické změny, které se odrážejí i v psychice dospívajících, například nevyrovnaností, neklidem a výbušností. Typická je nerovnováha mezi poměrně vyspělou tělesnou a rozumovou složkou a nevyzrálostí citů a sociálních vztahů. Toto věkové období je někdy nazýváno obdobím druhého vzdoru, který se projevuje zejména ve zvýšené kritičnosti k autoritám. Velmi však závisí na výchově v předchozím věkovém období, na vztahu mezi dospívajícími a dospělými, kteří jejich vývoj ovlivňují. Záleží také na tom, jaký postoj dospělí k dívkám a chlapcům v tomto věku zaujímají.⁶³ Spodní jedenáctiletá hranice je často opodstatňována prvním (platonickým) zamilováním. Horní patnáctiletá hranice je přibližně dána biologicky, tedy možností zplodit dítě a ve školském systému

---

⁶² ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 99.

⁶³ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 91.

rozhodováním o dalším vzdělávání, popřípadě volbou povolání, a v neposlední řadě také počátkem právní odpovědnosti za vlastní činy.⁶⁴

Na dospívajícího jedince jsou kladeny požadavky dospělé společnosti, musí se podřídit normám chování, které se u dospělého vyžadují, měl by se stát nezávislým na rodičích, vytvářet heterosexuální vztahy, přizpůsobovat se vrstevníkům, volit budoucí povolání, vytvořit si vlastní filozofii života. Spolu s těmito společenskými tlaky se střetávají i intenzivně působící vlivy psychologické a biologické. Vliv těchto sociálních i biologických faktorů u nich způsobuje rozkolísanost a konfliktnost.⁶⁵

Dospívání probíhá u dívek a chlapců odlišně. Dívky dospívají tělesně i psychicky v průměru dříve než chlapci a rozdíly mezi nimi se projevují i odlišným chováním. První fáze dospívání má většinou bouřlivější průběh, druhá bývá klidnější.⁶⁶

Období staršího školního věku dělíme na dvě fáze, a to:

a) Fáze prepuberty – začíná prvními známkami pohlavního dospívání, zejména objevením se prvních sekundárních pohlavních znaků a končí nástupem menstruace u dívek a analogickým vývojem u chlapců (noční poluce). U většiny dívek trvá tato fáze zhruba od 11 do 13 let, u chlapců probíhá fyzický vývoj asi o 1-2 roky později.

b) Fáze vlastní puberty – nastupuje po dokončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. U dívek se schopnost oplodnění dostavuje až za nějaký čas po první menstruaci. U chlapců je dosahována o něco později po dokončení vývoje hlavních sekundárních pohlavních znaků. Období vlastní puberty můžeme vymezit věkem 13 – 15 let.⁶⁷

Dále si podrobněji popíšeme jednotlivé fáze se zaměřením na motorický, kognitivní, citový a v neposlední řadě sociální vývoj.

---

⁶⁴ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Panorama, 1990, s. 181-182.

⁶⁵ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 101.

⁶⁶ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 91.

⁶⁷ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 143.

2.2.1 Charakteristika období prepuberty

V somatickém vývoji nastupují výrazné změny v proporcích těla, začíná období vytáhlosti, které je charakteristické intenzivním růstem končetin i trupu. Ve fyziologických pochodech začínají působit endokrinní změny, zvyšuje se produkce pohlavních hormonů a následkem toho se pak objevují druhotné pohlavní znaky. Startují tak výrazné intersexuální rozdíly ve fyzickém vzhledu. Biologicky toto období končí u děvčat první menstruací a u chlapců prvními ranními polucemi. Díky biologickým změnám začíná mít vliv na chování prepubescenta i sexuální pud, který v počátku působí nerovnoměrně a intenzivně. Jeho vliv je intenzivnější u chlapců, a proto se jeho působení obtížněji potlačuje. Je často vystaven střetu potřeby uvolnit sexuální pud a nemít pocitu viny, kontrolovat jeho působení a nemuset ho patologicky potlačovat. U chlapců je sexualita zaměřena autoeroticky, sexuální zájem se obrací k vlastnímu tělu a projevuje se masturbačními praktikami, zájmy heterosexuální se objevují až v pubertě. U dívek bývá působení sexuálního drivu více ambivalentní, a proto jeho působení lépe zvládají a transformují do jiných aktivit.

Akcelerace fyzického vývoje je rychlejší a není v souladu s vývojem psychickým. Dochází k rozdílu mezi somatickým a psychickým vývojem v tom smyslu, že somatický vývoj předstihuje vývoj psychický. Tato rozdílná vývojová akcelerace psychického a fyzického s sebou přináší přechodné projevy, typické pro prepubertu.⁶⁸

2.2.1.1 Motorický vývoj

Vývoj motoriky je v období dospívání zpravidla výraznější než v období předcházejícím.⁶⁹ V hrubé motorice se objevuje přechodná neobratnost a nekoordinovanost pohybů, zvláště u chlapců. V jemné motorice je patrná křečovitost, jež se může projevit ve zhoršeném grafickém výkonu. Zrychlený růst způsobuje i zhoršení fyzické výkonnosti, objevují se silácké, ale krátkodobé fyzické aktivity, které jsou vystřídány pocitem únavy až apatie. Působením sexuálního pudu

---

⁶⁸ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 102.

⁶⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 148.

se objevuje rozkolísanost v chování, labilita citů, časté střídání nálad od výbuchu agresivity a hlučnosti až po nezám a apatii.⁷⁰

2.2.1.2 Kognitivní vývoj

Emoční vývojová rozkolísanost se projevuje i v ostatních psychických funkcích. V percepci se na jedné straně zpřesňuje a zdokonaluje diskriminace podnětů, na druhé straně se přechodně zhoršuje percepční výkonnost, neboť vlivem emoční lability a zvýšené nepozornosti se může zhoršit registrace podnětů. V tomto období vzrůstá význam fantazie, která se stává pojítkem mezi skutečností, reálným prožíváním a snem. Projevuje se formou denního snění, ve kterém se jedinec vidí v ideálním světle, ve kterém má ideální představy o vlastních kvalitách a dovednostech. Přemíra denního snění může blokovat úspěšnost ve školní práci, neboť zhoršuje pozornost, motivaci pro učení a zaměřenost na stávající povinnosti. Představy začínají mít obecnější charakter, nejsou tak živé, prepubescent začíná pomalu proměňovat své sny vytvořené na základě konkrétní věci nebo události a ty se dále mění s rozvojem abstrakce.⁷¹

Podstatné vývojové změny se projevují také v myšlení. V prepubertě začínají i kvalitativní a kvantitativní změny myšlení, začíná se projevovat narůstající počet úspěšně řešených problémů novým způsobem, výrazně odlišným od mladšího školáka. Charakteristický pro prepubertální věk je počínající postupný přechod od konkrétních operací k formálním operacím, tedy počátek abstraktního myšlení, jehož vývoj se dokončuje v pubertě a adolescenci.⁷² Před jedenáctým až dvanáctým rokem dovede dospívající logicky třídit, srovnávat a řadit různé konkrétní věci a dovede ze soudů o konkrétních věcech vyvozovat logické závěry, ale selhává, když má uvažovat o něčem, co si nelze přímo představit, co je jen možné nebo fiktivní.⁷³ Pozvolna se začínají vytvářet formální operace, tedy schopnost operovat s výroky, které nemusí být součástí reálné zkušenosti. U prepuberty začíná schopnost usuzovat hypoteticko-deduktivně a vyvozovat logické závěry.

---

⁷⁰ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 103.

⁷¹ Tamtéž, s. 103.

⁷² Tamtéž, s. 103-104.

⁷³ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 149.

Pro vyvození logického závěru už nepotřebuje jen názorné, či konkrétní vstupy.⁷⁴ Dospívající je schopen pracovat s pojmy, které jsou vzdáleny od bezprostřední smyslové zkušenosti, jsou obecnější a abstraktnější. Zatímco dítě dříve vysvětlovalo smysl pojmů zpravidla jen účelem, nyní je schopno přesnější definice ve smyslu požadavků klasické logiky. Teprve nyní chápe tak obtížné pojmy jako spravedlnost, pravda a právo. Má-li dospívající řešit nějaký problém, nespokojí se už s jediným řešením, které se nejspíše nabízí, ale uvažuje o možných alternativách a systematicky je zkouší a hodnotí.⁷⁵

S těmito změnami v myšlení souvisí i rozvoj logické paměti, kdy dítě opouští memorování textů bez pochopení souvislostí. Zvláště chlapci mají ve větší míře nechuť zapamatovat si učivo mechanicky. Začíná se objevovat samostatnost v myšlení a kritičnost vůči dospělým tím, že je zpochybňována jejich autorita. Objevuje v chování lidí nové kvality, postřehne rozpory mezi verbálním projevem a uskutečňovanou aktivitou dospělých, tedy rozpor mezi slovy a činy. Již v prepubertě se objevují rozdíly v kognitivních funkcích mezi pohlavími, které se projeví hlavně ve škole. Dívky bývají zdatnější ve verbálních projevech, více jsou orientovány na jazykové vzdělání. Chlapci prokazují lepší výkony v řešení prostorových a početních problémů.⁷⁶

2.2.1.3 Citový vývoj

Citový vývoj se mění a výrazně se projevuje v chování. Znatelná je labilita, tedy proměnlivost citů, které mají až afektivní ráz, tedy náhle vzniknou, jsou prudké a krátkodobé a bývají vystřídány jinou citovou kvalitou. Chování je výbušné, stačí nepatrný podnět a objeví se intenzivní reakce vzteku, smíchu nebo smutku. Různorodost citových projevů je závislá na dosavadních zkušenostech, které dospívající získal v předchozím vývoji, především ve vlastní rodině a ve skupině vrstevníků. Samozřejmě vliv na jejich chování má i aktuální reakce ze strany rodičů. Můžeme se na jedné straně setkat u téhož jedince s přecitlivělostí, na druhé straně až necitelností a hrubostí, která může být pouhým maskováním skutečného emočního ladění. Bývá to v situacích, kdy je ze strany okolí zraněn,

⁷⁴ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 104.

⁷⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 150.

⁷⁶ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 104.

nebo ponížen jeho sebecit i sebedůvěra. V prepubertě začíná citlivost vůči nespravedlnosti a vůči kritice, která přichází od autorit.⁷⁷ V porovnání s dítětem mladšího školního věku jsou city dospívajících rozmanitější, hlubší a v souvislosti s rozvojem vůle jsou schopni lépe ovládat své citové projevy. Toto sebeovládání je vrstevníky i dospělými hodnoceno kladně jako znak dospělosti.⁷⁸

Pro období dospívání je typický i rozvoj intelektuálních citů, které se projevují především větší zvědavostí a zájmem o určitou oblast lidské činnosti. Větší citové vnímavosti dospívajících je zapotřebí využívat i při formování vztahu ke společnosti, přírodě a k výtvorům lidské činnosti, zejména k činnostem uměleckého směru.⁷⁹

Tím, jak se mění struktura jejich těla, jak vyrostou a zmohtní a změní svoji fyziognomii, dochází k proměně vztahu k sobě samým. Výrazně se zaměřují na sebe, na proměnu tělesných proporcí, introvertují se. Soustřeďují se více na probíhající tělesné změny, které způsobují citový zmatek, vyvolávají nespokojenost se sebou samými a tím se mnohdy snižuje i jejich pocit sebedůvěry. Fyzickému vzhledu v tomto období připisují velkou důležitost a jsou proto velmi citliví na jeho kritiku. Prepubescent se ostýchá projevít city vůči rodičům, brání se projevům citů od nich a chová se k nim odmítavě až hrubě. Neznamená to však, že by pubescenti neměli potřebu citového kontaktu s rodiči, touží po uznání a chtějí být akceptováni.⁸⁰

2.2.1.4 Sociální vývoj

V období prepuberty je typický začátek osamostatňování se od rodiny, citové vazby k rodičům se uvolňují, akceptují u rodičů spíše chování, které je racionálnější a dospělejší.⁸¹ Každé dítě si hledá svůj způsob, jak postupně dosáhnout potřebné samostatnosti, aniž by ztrácelo pozitivní vztah ke svým rodičům. Nejčastěji bývá přemístění citových vztahů doprovázeno přeháněním rozdílů, které dospívající hledá v názorech, v chování, v zájmech a v hodnotách rodičů a nových osob, k nimž se nyní přiklání. Mnozí proto revoltují proti rodičům, kritizují je, vytýkají jim skutečné nebo fiktivní nedostatky, stydí se za projevy jejich něžnosti a lásky

---

⁷⁷ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 104.

⁷⁸ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 94.

⁷⁹ Tamtéž, s. 95.

⁸⁰ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 104-105.

⁸¹ Tamtéž, s. 105.

a odmítají přílišnou kontrolu. Na druhé straně někdy až nekriticky přijímají nové vzory a nové životní cíle.⁸² Dospívající také navazují více kontaktů s vrstevníky, sdružují se do skupin podle společného zájmu. Nevázané vztahy však nejsou pevné, dospívající často střídají kamarády a dochází k rivalitním střetům mezi nimi.

Pohlavní vzrušení se vyvíjí směrem autosexuálním, tedy ke svému tělu, nikoliv k druhému pohlaví, a to hlavně u chlapců. Proto kontakty mezi děvčaty a chlapci jsou sporadické, mnohdy až averzivní, mezi vrstevníky se tvoří skupiny čistě chlapecké a dívčí. Je to dáno i tím, že děvčata bývají vývojově vyspělejší, a proto se mohou více orientovat na starší chlapce. Chlapci v tomto období vyhledávají první party a volí vůdce jako přirozenou autoritu, jemuž dávají vyšší důležitost nežli autoritě rodičů.⁸³

Kromě emancipace od rodiny je součástí širšího vývojového úkolu dospívání i dosažení jasného a stabilního pocitu vlastní identity. Mladý člověk v období dospívání hledá odpověď na řadu základních otázek – kým jsem a jaký jsem, kam patřím a kam směřuji, jaké hodnoty jsou v mém životě nejvýznamnější. Znamená to dobře poznat své možnosti i meze, přijmout svoji jedinečnost i s některými omezeními a nedostatky. Součástí vlastní identity je ovšem i dosažení jasné identity sexuální, snaha být dobrým, „správným“ mužem či ženou. Kritický pohled na sebe sama je nezbytnou podmínkou ujasnění si vlastních osobnostních charakteristik i vlastní budoucí společenské role, ale je i příčinou řady osobních těžkostí a krizí dospívajících a důvodem pro neustále ujišťování se dospívajících o své hodnotě. Hledání identity není však jen víceméně pasivním poznáváním sebe sama, tedy zesíleným sebepozorováním, zkoumáním svého zjevu i svých psychických vlastností a snahy o porozumění vlastním myšlenkám a emocím, ale bývá spojeno i s aktivní experimentací. Dospívající si záměrně zkouší různé postoje, někdy cvičí před zrcadlem různé výrazy obličeje nebo záměrně mění rukopis. Často mění i zájmy a střídá koníčky apod. Hledání identity je však aktivním procesem i v dalším směru, nejde jen o sebepoznávání, ale i o aktivní sebeutváření,

---

⁸² LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 153.

⁸³ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 105.

dospívající se usilovně snaží být sám sebou, blížit se svému ideálu a všechny své projevy zvoleným směrem formovat.⁸⁴

Protikladem identity je anonymita. To znamená situaci, ve které dospívající nemá žádné společenské já, je něco, ale není to on. Je součástí nějakého dění, ale ne jako samostatná osobnost. Identitu naopak nachází tam, kde jej někdo potřebuje a on potřebuje někoho jiného, kde je v intimitě vztahů, hlavně vztahů rodinných. Identita je tedy věcí vztahů. Z hlediska dítěte jde o internalizované vztahy uvnitř jeho společenského prostředí, tedy o vztahy, které se ho bezprostředně týkají.⁸⁵

2.2.2 Charakteristika puberty

V tomto období se začíná vyrovnávat rozdíl mezi somatickým a psychickým vývojem. Fyzický růst se zpomaluje a rozvíjí se hlavně psychické funkce. Puberta je obdobím pohlavního dozrávání, které přeměňuje dítě na biologicky zralého dospělého, schopného sexuální reprodukce. Převládá obecný názor, že puberta je období krizí a vzpurnosti a musí s sebou přinášet i konflikty s dospělými. Výzkumy však potvrzují, že problematické chování těchto dospívajících může proběhnout, a převážně probíhá, bez větších chaosů tehdy, jestliže dosavadní výchova a jejich vývojové zkušenosti nezaznamenaly vážnější konflikty a přístup rodičů byl vstřícný, pozitivní ve vztahu k jedinci jako takovému, nebyli ponižováni a nezažívali pocity méněcennosti. I když pubescent má výkyvy nálad, emoční nestabilitu, přesto velmi záleží na tom, jak na jeho chování reagují dospělí.⁸⁶

2.2.2.1 Motorický vývoj

V somatickém rozvoji dochází k vyvažování tělesných proporcí, růst končetin se zpomaluje, svalstvo mohutní a rostou vnitřní orgány. Váha mozku se pozvolna ustaluje a tvar těla dostává dospělou podobu, i když růst může pozvolna pokračovat ještě v adolescenci.⁸⁷ Chlapcům se rozšiřují ramena, dívkám boky, vytváří se u nich vrstva podkožního tuku. Růst hlasivek a hrtanu u chlapců způsobí chraplavý ráz,

---

⁸⁴ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 160, 161, 162.

⁸⁵ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994, s. 54.

⁸⁶ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 105-106.

⁸⁷ Tamtéž, s. 106.

u dívek se hlas pouze prohlubuje a získává bohatší modulaci. Dívkám začínají růst ňadra, u chlapců i dívek se postupně objevuje typicky dospělé ochlupení.⁸⁸ Sexuální pud se ozývá pravidelněji, a proto jej pubescent snadněji zvládne. Vlivem harmonizace tělesných proporcí dochází ke zlepšení pohybové koordinace, pomalu mizí neobratnost a klátivost, zvláště u chlapců. Dívky mají ladnější pohyby a mohou zvládnout i obtížnou koordinaci těla. Fyzická výkonnost se zlepšuje a stabilizuje, střídání motorické aktivity a pasivity není již tak výrazné.⁸⁹

2.2.2.2 Kognitivní vývoj

Úroveň poznávacích procesů se na konci období může přiblížit optimálním možnostem jedince. Vnímání se zdokonaluje, je uvědomělejší, analýza, syntéza a diferenciacce podnětů jsou jemnější a přesnější. Také se zkvalitňuje pozornost. Dospívající má již větší schopnost soustředění, větší stálost, rozsah a pohotovější rozdělování i přenášení pozornosti. Školní vyučování má velký vliv zejména na rozvoj záměrné pozornosti. I když se pozornost v tomto věku zlepšuje, může se při vyučování projevit i roztěkanost vyvolaná zaujetím vlastními myšlenkami, které se vztahují k procesu dospívání.⁹⁰

U pubescenta se výrazně rozvíjí logická paměť, která má výběrový charakter. Mechanická paměť tudíž dosahuje svého vrcholu. Lépe a dlouhodoběji si pubescent pamatuje obsahy, které mají logické souvislosti a proto je efekt mechanického učení krátkodobější. Výběrovost se projevuje hlavně v učení, kdy si pubescent lépe pamatuje a vybavuje ty poznatky a fakta, která ho zajímají.⁹¹ Objevuje se nechuť k mechanickému reprodukování a snaha o reprodukci vlastními slovy na základě pochopení textu, jeho logického rozčlenění a výběru hlavních myšlenek.⁹² Tato výběrovost paměti souvisí se zájmy. I když se v tomto období objevuje zájmová rozkolísanost, můžeme se setkat s tím, že ve specializovaných činnostech, které dospívajícího baví, může dosahovat hlubokých faktických znalostí,

---

⁸⁸ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Panorama, 1990, s. 184.

⁸⁹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 106.

⁹⁰ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 92.

⁹¹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 116.

⁹² HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 93.

kterými předčí rodiče nebo učitele.⁹³ V období dospívání také dochází k výraznému oživení fantazie. Zvlášť významný je rozvoj tvůrčí fantazie, která se projevuje například v novém řešení problémů, v technických činnostech nebo i v uměleckém tvoření. Zvláštní formou fantazie, dosti častou v období dospívání, je denní snění. Jeho obsahem bývají různá nesplněná přání či erotické představy. Pokud není příliš časté, může sloužit k odreagování některých konfliktů. V opačném případě by mohlo směřovat k odtržení od skutečnosti, a tak by se stalo překážkou skutečného řešení životních situací.⁹⁴

Ve vývoji myšlení se zdokonaluje schopnost abstrakce. Toto období také můžeme nazývat stádiem formálních operací, kdy dospívající dokáže myslet logicky o abstraktních pojmech a neustále si ověřuje stanovené hypotézy. Úroveň myšlení ovlivňuje pubescentovu snahu po sebezdokonalení, jež se projeví zájmem o specializované poznatky z určitého oboru. Hnací silou může být snaha překonat vědomosti dospělých. Udává se, že vývoj inteligence se ukončuje kolem 16. roku, má tedy rozumovou kapacitu pro přijímání nových poznatků, ale chybí ještě hlubší životní zkušenosti. Myšlení se často orientuje i na vnitřní dění pubescenta, snaží se poznat vlastní individualitu tím, že sebe porovnává s druhými lidmi, všímá si vlastních nedostatků a má tendenci tyto nedostatky kompenzovat buď jinými činnostmi, nebo pozměněným chováním.⁹⁵ Zatímco dítě v mladším školním věku bralo svět realisticky a střízlivě, tedy takový, jaký je, dospívající nyní srovnává existující a přítomné poměry s tím, co by mohlo nebo mělo být, tedy se stavem, který si jako ideál vytvoří ve své mysli. Odtud plyne jeho častá kritičnost a nespokojenost, zklamání, ale také nejasné toužení nebo vystupňovaný pesimismus.⁹⁶

Pubescent začíná hledat smysl života, všímá si a zkoumá hodnoty, které se okolo něj objevují, zkoumá jejich hloubku, trvalost a významnost pro život. Porovnávání a hodnocení sebe sama napomáhá tomu, že se snaží hlouběji poznat pohnutky druhých lidí a hodnotit jejich charakterové vlastnosti. Mívá však tendence ke zjednodušeným úsudkům, jelikož má v hodnocení druhých lidí málo zkušeností.

---

⁹³ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 106-107.

⁹⁴ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 93.

⁹⁵ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 107.

⁹⁶ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 152.

U pubescenta se projevuje racionalismus, který se vyznačuje tím, že neuznává citové důvody lidského jednání, více lpí na rozumových zdůvodněních, a to i přesto, že jeho vlastní chování ovlivňují citové pohnutky. Tento rys v hodnocení se někdy jeví jako bezcitnost jednání. Jeho myšlení se také vyznačuje radikalismem a mnohdy i unáhleným hodnocením, kdy jednu získanou zkušenost generalizuje a přijímá jako platný fakt. Pubescenti nejsou ochotni akceptovat kompromis, nerozpoznávají složitost jevů, nepostihují všechny působící vlivy na hodnocený fakt. Objevuje se tendence vytvářet si tak unáhlené názory, které jsou často i převzaté od jiných jedinců, k nimž pociťují sympatie. Pro pubertu je tedy typická názorová proměnlivost, dospívající nejsou ještě individualitami, které si stojí za svým.⁹⁷

2.2.2.3 Citový vývoj

Citová labilita, která je typická pro prepubertu, není u puberty již tak výrazná, vlivem hormonizace somatického vývoje. Růst tělesné energie způsobuje pocit výkonnosti a zdatnosti. U většiny pubescentů se objevuje více pozitivního ladění a u těch jedinců, kde jsou značné výkyvy nálad a kde převažuje negativní až agresivní chování, jde o jev, který je výsledkem dosavadních zkušeností získaných hlavně z vlastní rodiny. Pravděpodobněji se dá očekávat, že tyto dospívající ovlivnilo autoritářské chování, neakceptování jejich názorů, časté trestání a znevažování jejich individuality, nezáměr o jejich potřeby ze strany rodičů. Emoční ladění pubescenta se projevuje hlavně v sociálních vztazích. Emoční vázanost k rodičům se výrazně uvolňuje, pubescenti odmítají jejich citové projevy, jejich chování hodnotí více racionálně, neprojevují k nim přílišnou vřelost a spontánnost. Rozkolísanost v sociálních citech přechází mnohdy od vřelosti až po časté rozepře a konflikty s vychovateli. Pubescent si může vytvořit k rodičům pocity úcty a obdivu, což však může přerůst v lhostejnost a nenávisť, podle toho, s jakými reakcemi se u nich setkává. Citové odpoutávání od rodičů v tomto období vyvolává potřebu citově se sblížit s někým jiným. Vznikají pevnější kamarádské vztahy, kdy je nový kamarád všestranně pozitivně hodnocen a jeho chování považováno za ideální. Ve vztahu k druhému pohlaví mizí vzájemná izolovanost chlapců a děvčat a dochází ke sblížování, které má v počátku podobu škádlení či koketování. Potřeba navazovat citový vztah je pro období puberty typická, dochází k prvnímu zamilování,

---

⁹⁷ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 107-108.

ve kterém je velká míra idealizace milovaného partnera. Tyto vztahy mívají na počátku převážně erotický charakter, představa sexuálního styku ale není aktuální. Ke konci tohoto období postupně dochází k splnutí erotiky se sexualitou. Nedostatek erotických zkušeností bývá pubescentem negativně prožíván a je nahrazován fantazijními představami. City k sobě neboli sebecity jsou nevyrovnané, pubescent se staví kriticky k sobě, v porovnání s druhými se oslabuje sebejistota, pochybuje o vlastních kvalitách, přecitlivěle reaguje na kritiku vůči své osobě, což může vést přechodně až k pocitům osamění a izolace. Může se však projevit i druhý extrém ve vnímání sebe sama, jež se projeví pocitem vlastní jedinečnosti vedoucí k sebeobdivování až narcismu.

Pro období dospívání je typický rozvoj vyšších morálních a estetických citů, pubescent přijímá mravní hodnoty vlastní rodiny a celé společnosti. Začínají se objevovat metafyzické úvahy o smyslu života, o morálních zásadách nebo také o normách společnosti.⁹⁸

2.2.2.4 Sociální vývoj

Sociální vývoj dospívajících jedinců je ovlivněn jejich snahou o nezávislost, která se projeví v tendenci samostatně se rozhodnout, uplatnit vlastní názor v diskusi s dospělými. Při těchto diskusích často dochází ke konfliktu, kdy se pubescent snaží názorově se odlišit od svých rodičů. Tato touha po odlišnosti se může projevit i v chování, kdy proti spontánní reakci rodičů nebo učitelů se u dítěte v pubertě objeví nezájem a malé nadšení. V situaci, kdy se dospělí radují a smějí, může pubescent reagovat vážností, až apatií. Podobnou odlišnost projevují i v oblékání, kdy proti pečlivosti dospělých stojí jejich upřednostňování nedbalosti, neupravenosti. Potřebu nezávislosti mohou projevit i tím, že napodobují některá chování dospělých jako je pití alkoholu, kouření, přehnané používání vulgarismů, se kterými mají spojen pocit vlastní dospělosti.

Pubescent mívá intenzivní potřebu navazování nových kontaktů, hraní nových rolí v různých skupinách jedinců.⁹⁹ Vztahy s vrstevníky dávají dítěti jistotu, kterou ztrácí odpoutáváním se od rodiny, ale připravují ho také pro emoční vztahy

---

⁹⁸ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 109.

⁹⁹ Tamtéž, s. 109.

v dospělosti.¹⁰⁰ Někdy je ovšem veřejné mínění třídy nebo jiné skupiny vrstevníků tak silné, že kvůli němu dítě raději riskuje i dost vážný konflikt s rodiči nebo učiteli.¹⁰¹ Mezi vrstevníky je také charakteristická uniformita jak v oblékání, tak v chování a názorech. V těchto skupinách dítě ztrácí svou individualitu, přejímá skupinové vzory i hodnoty, diskutuje o smyslu života, o morálce, zažívá podporu vlastních názorů. Tento skupinový vliv hraje důležitou roli při vyzrávání osobnosti, neboť se posiluje sebepojetí, sebevědomí, nabírání sil pro další střety se společenskými požadavky. Pokud je význam party pubescentem přeceňován, idealizován nebo je tendence k absolutnímu přimknutí, kdy přestává komunikovat s jinými členy sociálních skupin, pak jde pravděpodobně o nezralého jedince, u kterého selhala rodinná výchova, škola nebo jiná instituce.¹⁰²

Ve vrstevnických skupinách se vytvářejí heterosexuální skupiny, ve kterých dochází často k prvnímu zamilování a to je další velmi důležitý úkol dítěte staršího školního věku. Pubescenti na počátku milují spíše očima než tělem, jedná se často o platonickou a náhlou lásku. Začínají mít zkušenosti s autoerotikou.¹⁰³

---

¹⁰⁰ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 154.

¹⁰¹ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Panorama, 1990, s. 196.

¹⁰² ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 109.

¹⁰³ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Panorama, 1990, s. 197.

3 Volný čas

Volný čas můžeme charakterizovat jako čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako tzv. zbytkový čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností.¹⁰⁴ Těmito povinnostmi je zaměstnání, péče o domácnost a rodinné příslušníky, činnosti nezbytné k zajištění biologických funkcí a časové ztráty související s plněním povinností. Oblast volného času zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti nebo například dobrovolné vzdělávání.¹⁰⁵

Volný čas tedy můžeme vymezit jako soubor činností, do nichž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jich na základě svého svobodného rozhodnutí, a které mu přinášejí příjemné zážitky a uspokojení.¹⁰⁶

Volný čas můžeme také chápat jako dobu, která člověku umožňuje svobodnou volbu činnosti. Každý si tuto činnost volí sice omezeně, avšak není ovlivňována osobními či společenskými povinnostmi, vykonává ji dobrovolně a má z ní příjemné zážitky a pocit uspokojení. To je třeba mít na zřeteli při jakékoliv činnosti s dětmi a mládeží v jejich volném čase.¹⁰⁷

Volný čas a volnočasové aktivity dětí a mládeže mají svá specifika. V dětství a v mládí se utváří hodnotový systém jedince a hledají se cesty jeho uplatňování. Dynamizace hodnotového systému a jeho promítnutí do sociálního časoprostoru můžeme považovat za základ utváření životního způsobu. Jeho významnou součástí je způsob trávení volného času a propojení pracovních a volnočasových aktivit.¹⁰⁸

Aby byl volný čas efektivně naplňován, je zapotřebí se tomu učit. Vzdělávání ve volném čase a pro volný čas nabývá tedy na důležitosti. Tato vzdělávací cesta má ale jiný charakter, jelikož není orientována jen na profesi, děje se na bázi dobrovolnosti a zahrnuje životní zkušenosti mimo rodinu, školu a podnik. Můžeme to tedy chápat jako vzdělávání pro sebe a vlastní život, vzdělávání umožňující účast na kulturním životě, kompenzující emocionální nedostatky pracovního světa,

---

¹⁰⁴ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 13.

¹⁰⁵ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 66.

¹⁰⁶ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 13.

¹⁰⁷ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 28.

¹⁰⁸ SAK, P., SAKOVÁ K. *Mládež na křižovatce : sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha : Svoboda Servis, 2004, s. 59.

zdůrazňující komunikaci. Volný čas však nelze vyučovat, jelikož nejsou určeny žádné učební cíle, normy pro chování, vždyť o svém volném čase si člověk rozhoduje sám.¹⁰⁹

Avšak u dětí a dospívajících jedinců je jejich volný čas ovlivňován, a to převážně *přirozenou výchovnou institucí*, tedy rodinou, skupinou vrstevníků, lokální pospolitostí, dále pak *institucí se zprostředkovaným výchovným působením*, tedy společenské prostředí, občanská sdružení, soukromé subjekty nebo také hromadné sdělovací prostředky a v neposlední řadě *institucí s přímým výchovným působením*, kam řadíme školy, školská zařízení a vzdělávací subjekty.¹¹⁰

Ze zmíněných institucí je nejdůležitějším ovlivňujícím činitelem rodina, která hraje velkou roli ve volném čase dětí a mládeže. Činnosti, které si dítě vybírá, jsou dány množstvím volného času, osobnostními předpoklady dítěte, hodnotami, jaké rodina uznává, finančními možnostmi rodičů a jejich představami, jakým způsobem by mělo jejich dítě svůj volný čas trávit. Často se v této sféře promítají i nenaplněná přání rodičů a jejich vlastní ctižádost. To může mnohdy dítě povzbudit k vyšším výkonům nebo v něm naopak vyvolat pocit méněcennosti.

Druhou důležitou a již zmíněnou institucí je skupina vrstevníků, v níž se promítají všechny možné aktivity, které může dítě či mladý člověk naplňovat ve skupinách svých kamarádů. Velice záleží na tom, jaké hodnoty a z nich vyplývající cíle tato skupina uznává. Může se jednat o skupinu, která naplňuje svůj volný čas žádoucím způsobem nebo naopak to může být skupina s negativním postojem k obecně uznávaným hodnotám, jako například gang nebo pouliční parta.¹¹¹

Co se týká společenského prostředí, tak velkou roli hrají tradice založené na společenském postavení. Protože společenské postavení rodičů, eventuálně i jejich hmotné zázemí má odraz i ve vztazích mezi dětmi, které mnohdy uznávají hodnoty, které převzaly od rodičů, a tím vytvářejí i určité vnitřní sociální členění. Tato tendence se mění s věkem dětí.¹¹²

Učitelé ve školách by se měli více zajímat o to, jak jejich žáci tráví volný čas, měli by znát zájmovou orientaci žáků a eventuálně úspěchy v zájmových činnostech.

---

¹⁰⁹ POLÁČKOVÁ, V. in KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova : k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001, s. 169.

¹¹⁰ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 30.

¹¹¹ Tamtéž, s. 30-31.

¹¹² Tamtéž, s. 31.

Vyučující by také měli být pro své žáky vzorem i v oblasti využívání volného času a o svých zálibách by měli se žáky příležitostně hovořit. Školy v různé míře organizují pravidelné i příležitostné zájmové činnosti a další volnočasové aktivity. Pedagogické ovlivňování volného času je náplní práce pedagogických pracovníků školských výchovných zařízení pro výchovu mimo vyučování.¹¹³

Poslední významnou institucí, která ovlivňuje volný čas mladých lidí, jsou hromadné sdělovací prostředky. Zde se jedná o zprostředkovaný výchovný a vzdělávací záměr, z něhož si děti podle návodu svých rodičů, učitelů, vedoucích, kamarádů i dalších osob mohou vybírat zdroj informací, který na ně může mít pozitivní vliv. Často zde však nastává i nebezpečí vlivu negativního.¹¹⁴

Aby bylo možné plně porozumět současné situaci výchovného působení ve volném čase dětí a mládeže, je zapotřebí poznat předchozí vývoj. Tento vývoj byl zejména v posledních dvou letech součástí nebývalých přeměn výchovy mladých generací. V té době vznikla a do šíře se rozvinula soustava volnočasových činností a institucí a s rostoucím důrazem se prosazovala v životě nejen dospělých, nýbrž také jejich dětí a později i pracovníků nejrůznějších profesí spojených s využíváním volného času. Na dnešních pracovnících této oblasti závisí, na co navážou, co jako překonané odmítnou a jak tuto oblast vlastním přínosem obohatí.

K rozvoji volného času přispěl růst jeho rozsahu jako důsledek zkracování pracovní doby u dospělých a jejího odstraňování u dětí a mladistvých, dále rozšiřování celkového objemu volného času celé populace i kumulace volného času do měst, jejichž počet obyvatel v procesu urbanizace rychle rostl celkově i vzhledem k celé populaci.¹¹⁵

3.1 Dělení času

Člověk nemá pouze volný čas, o kterém jsme se zmiňovali v předchozí kapitole. Volnému času předchází splnění pracovních a nepracovních povinností. Proto tedy kromě volného času můžeme definovat i čas pracovní a vázaný.

---

¹¹³ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogika volného času*. Praha : UK, 2003, s. 21-22.

¹¹⁴ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 31-32.

¹¹⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 25.

Čas pracovní – tím rozumíme činnosti vykonávané v rámci celospolečenské dělby práce. Práce je objektivní podmínkou existence člověka. Podílela se už na jeho vzniku jako biologického druhu.¹¹⁶

Čas vázaný – aktivity, jimiž člověk plní své další povinnosti, nevyplývající ze společenské dělby práce. Zahrnujeme sem cestování do práce a z práce; soubor aktivit spojených s péčí o domácnost a péčí o děti; soubor aktivit osobní péče (hygiena, spánek).¹¹⁷ Vázaný čas a jeho činnosti bývají označovány různě jako například praktické životní nezbytnosti, nutné mimopracovní záležitosti, nutný čas nebo také existenční čas.¹¹⁸

Rozdíl mezi časem pracovním a vázaným spočívá v tom, že pracovní čas má dvě skupiny nároků, a to obsahové, tedy co vše má být vykonáno, a časové, tedy kdy to má být vykonáno. Kdežto čas vázaný obsahuje pouze obsahové nároky, trvání vykonávání těchto činností si z velké části určuje jedinec sám. A volný čas postrádá z tohoto hlediska jak časové, tak obsahové určení. Ve volném čase nemusí být totiž vykonáváno vůbec nic.¹¹⁹

3.2 Funkce volného času

Popis funkcí lze ukázat na vymezeních několika autorů posledních desetiletí, kteří vycházejí ze zásadně shodného, dostatečně širokého základu a odlišují se pouze mírou konkretizace základního pojmu. Například polský sociolog volného času Alexandr Kamiński vymezil tři hlavní, navzájem související způsoby realizace volného času:

1. **odpočinek** (regenerace pracovní síly),
2. **zábava** (regenerace duševních sil),
3. **aktivity rozvíjející osobnost** (spoluúčast na vytváření kultury).¹²⁰

---

¹¹⁶ PÁČL, P. *Sociologie životního způsobu*. Praha : SPN, 1989, s. 40.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 42.

¹¹⁸ DUFFKOVÁ, J., a kol. *Sociologie životního stylu*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 148.

¹¹⁹ PÁČL, P. *Sociologie životního způsobu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 43.

¹²⁰ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 13-14.

Francouzský sociolog volného času Roger Sue uvádí následující funkce:

1. **psychosociologickou** (zábava, uvolnění, rozvoj),
2. **sociální** (socializace v různých sociálních prostředích, symbolická příslušnost k některé sociální skupině),
3. **terapeutickou** – zahrnuje hledisko zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob, zdravý životní styl,
4. **ekonomickou** (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času).¹²¹

Podle slovenské autorky Emílie Kratochvílové můžeme rozdělit těchto pět funkcí:

1. **zdravotně hygienická** – kompenzace zátěže, odpočinek a rekreace,
2. **seberealizační** – člověk může rozvíjet své zájmy, individuální předpoklady, nadání a schopnosti,
3. **formativně výchovná** – prostor pro formování osobnosti člověka, jeho tvořivosti, mravních vlastností, charakteru, vůle a motivace,
4. **socializační** – představuje vytváření podmínek pro navazování sociálních kontaktů a vztahů ve volném čase,
5. **preventivní funkce** – příležitost trávit volný čas přínosnými aktivitami, které napomáhají předcházet vzniku a rozvoji sociálně patologických jevů.¹²²

A posledním autorem, kterého zmíníme, je německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski, který za základní považuje:

1. **rekreaci** (uvolnění a zotavení),
2. **kompenzaci** (odstraňování zklamání a frustrací),
3. **výchovu a další vzdělávání** (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení),
4. **kontemplaci** (hledání smyslu života),
5. **komunikaci** (sociální kontakty a partnerství),
6. **participaci** (podílení se, účast na vývoji společnosti),
7. **integraci** (stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů),
8. **enkulturaci** (kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností).¹²³

---

¹²¹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 14.

¹²² KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času : výchova v čase mimo vyučování a pedagogická teorie a v praxi*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004, s. 87-88.

¹²³ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 14-15.

Kromě funkcí volného času se také zaměříme na složky volného času, které definoval Joffre Dumazedier. Jedná se o složku relaxační, která zahrnuje veškerý odpočinek, kromě toho, který je nezbytný pro biologicky podmíněnou obnovu našich sil (pasivní odpočinek včetně krátkého spánku), dále to co nazýváme zahálením, lenošením, poflakováním se, tedy fyzický odpočinek všeho druhu. Druhá složka je složka zábavy, kam řadíme aktivní odpočinek, včetně tzv. receptivních činností (tzv. pasivní zábava jako například sledování televize, poslech CD, zábavné rozhlasové pořady, film, divadlo, koncerty, diskotéky, posezení s přáteli, schůzky s partnery, činnost v zájmovém útvaru, rekreační sportovní činnost, rodinné oslavy a návštěvy, pobyt na chatě či na rekreačním turistickém zájezdu, atd.). A poslední složka je sebevzdělávací a vzdělávací, jež zahrnuje všechny aktivity, ve kterých si děti rozšiřují svůj vědomostní obzor i své dovednosti. Patří sem i pěstování koníčků.¹²⁴

3.3 Faktory limitující volný čas

V této podkapitole popíšeme faktory, které ovlivňují způsob trávení volného času. Bude nás zajímat hlavně věk, pohlaví, zdravotní stav, psychická kondice a v neposlední řadě i příslušnost ke společenské vrstvě. Dalšími faktory jsou rodina a vrstevníci, jejichž význam byl popsán v úvodní kapitole 3.

Co se týká věku, tak ten hraje velkou roli v náplni volného času. Lidé volí různé volnočasové aktivity v různých vývojových etapách. Předškolní dítě vyplňuje svůj volný čas odlišně než dítě školou povinné, pubescent, dospělý jedinec nebo senior. U dítěte předškolního věku je jeho volný čas plně organizován, a to převážně ze strany rodičů a mateřské školy. Nejzajímavější a patrně vývojově nejdůležitější jsou v tomto období námětové hry, které se ovšem prolínají s honičkami.¹²⁵ Dítě mladšího školního věku má již určité tendence nakládat se svým volnem dle svého uvážení a rozhodnutí. Ale je zde velice nutný dohled dospělých nad organizací jejich volného času. Děti v tomto věkovém období tráví volný čas buď doma nebo po vyučování ve škole či jiném veřejném společenském prostředí, ať už v instituci, organizaci nebo na hřišti. Pro toto období jsou typické hlavně stolní hry, sportovní hry ale také četba.¹²⁶ V období dospívání je využívání volného času

---

¹²⁴ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 26-28.

¹²⁵ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Panorama, 1990, s. 139.

¹²⁶ Tamtéž, s. 167-168.

spojeno s hledáním vlastní identity a snahou o samostatnost. Náplň volného času pubescenta ukazuje na aktuální tendence v jeho osobnosti a přímo vyjadřuje jeho zájmovou a hodnotovou orientaci. Pubescent již jakoukoliv organizaci a řízení svého volna považuje za manipulaci se svou osobností a všechny činnosti v tomto směru ze strany dospělých ho zpravidla odrazují. Dospělí by se zde měli zajímat o nabídky určitých aktivit pro volný čas mládeže. U adolescentů, tedy mezi 15. a 16. a přibližně 20. až 21. rokem, výchova přechází do sebevýchovy. V tomto období se chlapci začínají zajímat o techniku, sport, záleží jim na svých výkonech, dokáží tvrdě trénovat, chtějí být lepší než ostatní. Děvčata opouští zájem o panenky, začínají mít společně s chlapci zájem o stolní hry.¹²⁷ V období dospělosti nabývá problematika volného času na individuálnosti, stává se závislou na vyspělosti dané osobnosti a společensko-ekonomické situaci jedince. Charakteristická je touha po nabízených věcech a po cestování. Ve věku stárnutí a stáří, zejména po odchodu do důchodu, nabývá volný čas specifickou úlohu. Člověk přemýšlí o životě, bilancuje, mluví o nemocech a způsobech smrti. Touha se vytrácí. Náplň a využívání volna je tedy velmi důležité a jeho úspěšné trávení je zde v přímém vztahu k pocitu životní pohody.¹²⁸

Dále se volnočasové aktivity mění z hlediska pohlaví. Děvčata si vybírají převážně tématické hry, tedy hry na maminku, prodavačku atd. Na hru potřebují spíše soukromí než volné prostranství jak je tomu u chlapců, kteří dávají přednost míčovým hrám a jsou bojovnější a soutěživí. Rozdíl je i v zájmech, dívky navštěvují aerobik, balet nebo hudební, taneční, výtvarný či keramický kroužek. Chlapci se věnují spíše sportovním aktivitám jako je florbal, fotbal, basketbal nebo bojová umění.¹²⁹

Zdravotní stav je limitujícím faktorem pro volbu povolání, úspěchu v něm a také pro volbu mimopracovních aktivit. Obrovská škála onemocnění nejružnějšího původu ovlivňuje možnosti trávení volného času jedince. Je však vždy důležité zvolit vhodný způsob, vhodnou aktivitu, jak volný čas efektivně naplnit, aby nedošlo k ohrožení zdraví a zhoršení zdravotního stavu.

---

¹²⁷ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Panorama, 1990, s. 190.

¹²⁸ ŠMAHEL, I. in SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994, s. 48.

¹²⁹ VAŇKOVÁ, Lucie. *Vývoj vlivu informačních technologií na způsob trávení volného času dětí a mládeže : bakalářská práce*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta pedagogická, 2011, s. 11. Vedoucí bakalářské práce Pavla Vyháňková.

Dalším faktorem je psychická kondice, jež je dána temperamentem, výší inteligence a stupněm aktivity a energičnosti.¹³⁰ Psychický stav je jev, který se v určitém časovém intervalu nemění. Jde o aktuální úroveň psychiky, determinované předešlými a aktuálně působícími podněty. Lze předpokládat, že vyrovnaný psychický stav člověka pozitivně ovlivňuje trávení volného času, rozvíjí fantazii při hledání aktivit a umožňuje realizaci odpočinku, uvolnění a načerpání nových sil. Psychická výbava rozhoduje spolu s výbavou tělesnou o životním stylu (práce, zábava, odpočinek). Nejcennějším statkem je duševní zdraví.¹³¹

A posledním faktorem, který zmíníme, je příslušnost ke společenské vrstvě. Lidé různého společenského postavení mají v oblíbě rozdílné druhy činností. Spousta z nich si ráda zajde na dobrou večeři s přáteli, poslechne si vážnou hudbu nebo navštíví muzeum či výstavu. Obliba činností spojených s masovou kulturou je naopak příznačná pro sociálně slabší. Jedná se o sledování televizních seriálů, ať už latinskoamerických telenovel nebo současných českých seriálů.¹³²

3.4 Činnosti volného času

Při definování volného času je také zapotřebí zmínit i činnosti, které lze v jeho průběhu realizovat. Tyto volnočasové aktivity představují velmi široké spektrum nejrůznějších konkrétních činností, které se zejména v poslední době neustále rozrůstají a obohacují.¹³³ Nejčastějšími jsou:

1. *Kulturní aktivity* – dělíme je na receptivní a perceptivní. K receptivním činnostem patří ty, jejichž prostřednictvím člověk přijímá určité kulturní, umělecké hodnoty, jako například návštěva divadla či koncertu, sledování televize apod. Perceptivní činnosti jsou umělecko tvořivé, kreativní, kdy člověk sám vytváří určitou kulturní, uměleckou hodnotu, tedy například provozování hudby, malování, vytváření dekoračních objektů apod.¹³⁴

---

¹³⁰ ŠMAHEL, I. in SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994, s. 50.

¹³¹ ŠMAHEL, I. in SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994, s. 50.

¹³² VAŇKOVÁ, Lucie. *Vývoj vlivu informačních technologií na způsob trávení volného času dětí a mládeže : bakalářská práce*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta pedagogická, 2011, s. 12. Vedoucí bakalářské práce Pavla Vyhnálková.

¹³³ DUFFKOVÁ, J., a kol. *Sociologie životního stylu*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 156.

¹³⁴ Tamtéž, s. 157.

2. *Sportovní aktivity* – můžeme sem zařadit různé druhy sportu, ať už sporty adrenalinové, které však pro svoji náročnost a riskantnost provozuje relativně malý okruh lidí, tak i procházky, různá cvičení, atd.

3. *Společenské aktivity* – jedná se hlavně o udržování sociálních kontaktů, mezilidských vztahů nebo setkávání se s příslušníky rodiny, přáteli či s jinými lidmi. Jde tedy například o posezení v kavárnách, vinárnách, barech; návštěvy plesů a tanečních akcí nejrůznějšího druhu; vzájemné návštěvy.

4. *Vzdělávací aktivity* – mohou mít různou podobu – od individuálního sebevzdělávání přes různé kroužky a spolky či návštěvy veřejných přednášek až k institucionalizovanému vzdělávání.¹³⁵

5. *Veřejné aktivity* – těmi se rozumí jakýkoli typ angažování se člověka ve veřejných záležitostech, řešení problémů širší komunity.

6. *Rekreační a cestovatelské aktivity* – částečně se překrývají s aktivitami sportovními, ale mají i svou samostatnou podobu. Řadíme sem zahrádkaření, chalupaření, chataření. Cestovatelskými aktivitami rozumíme cestování za účelem relaxace i poznání.

7. *Hobby a manuální aktivity* – označení hobby zastřešuje dlouhou řadu činností, které člověk provozuje ve svém volném čase na základě svého specifického zájmu, k nimž má často silný citový vztah a je v nich odborníkem svého druhu, i když je provádí na amatérské, nevýdělečné úrovni. Hobby více či méně souvisejí s nějakou manuální činností, jako je modelářství, vyšívání, včelaření, rybaření atd.

Specifickým typem činností, které by svou podstatou spadaly do několika výše uvedených kategorií, jsou hry nejrůznějšího druhu, jejichž obliba v poslední době silně stoupá. V současnosti nejde ani tak o společenské hry typu monopolů či karetních her, jako spíše o počítačové a virtuální hry.¹³⁶

---

¹³⁵ DUFFKOVÁ, J., a kol. *Sociologie životního stylu*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 158.

¹³⁶ Tamtéž, s. 160-161.

3.5 Pedagogika volného času

Pedagogika volného času je relativně mladou oblastí, která se v současnosti rychle rozvíjí a je stále ještě oblastí jenom částečně zmapovanou a poznanou.¹³⁷ Nabývá na významu přibližně od druhé poloviny 20. století.¹³⁸ Zabývá se pojetím, obsahem a způsoby výchovného zhodnocování volného času, dále organizací a institucemi, které tyto aktivity uskutečňují nebo pro ně vytvářejí podmínky.¹³⁹ Je to pedagogická disciplína, která je zaměřena na výchovné a vzdělávací prostředky, napomáhající autonomnímu a smysluplnému využívání volného času.¹⁴⁰ Při práci s dětmi a mládeží školního věku se někdy používá také označení *výchova mimo vyučování*.¹⁴¹

Úkolem pedagogiky volného času je chápat volný čas jako dobu, která není věnována nicnedělání, nýbrž jako příležitost k činnosti jiného druhu, než je ta, která je pro nás povinná. Ale také jako dobu, která je příležitostí k odpočinku, zábavě a rozvoji vlastní osobnosti. Důležitost pedagogiky volného času spočívá v naučení dětí a mládeže účelného nakládání s jejich volným časem.¹⁴²

Za hlavní principy pedagogiky volného času můžeme považovat:

- pohled na volný čas jako na prostředek rozvoje osobnosti, upevňování zdraví, volný čas jako výzva a úkol osobnosti,
- aktivita subjektu, rozvoj tvořivosti a nápadů,
- orientace na sociální kontakt, společné prožívání volného času s rodinou a přáteli,
- uvolněnost, otevřenost pro nové podněty,
- zábava, radost, požitky z činnosti,
- uvolnění, odreagování, prostor pro znovunalezení smyslu.¹⁴³

Pedagogika volného času dětí a mládeže odkrývá nové možnosti, předkládá alternativní řešení a inspiruje jejich uskutečňování v pedagogické praxi. Při tom

---

¹³⁷ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 12.

¹³⁸ Tamtéž, s. 65.

¹³⁹ Tamtéž, s. 12.

¹⁴⁰ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 25.

¹⁴¹ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 65.

¹⁴² HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 28.

¹⁴³ Tamtéž, s. 35-36.

důsledně uplatňuje základní charakteristiky volného času, zejména dobrovolnost a volitelnost účasti, jež umožňují zájemcům vstupovat do těchto aktivit.¹⁴⁴

3.6 Organizace volného času

Pod tímto pojmem si vybavíme, jak lidé mohou trávit svůj volný čas. Jeho průběh bývá dvojitý a to buď spontánní, nebo organizovaný. Při spontánním průběhu si jedinec sám nebo v rámci neformální skupiny volí a uspořádává vybranou aktivitu. Organizovaná forma znamená nabídku volnočasové aktivity přicházející z vnějšku od formální organizace. Jedinec či skupina využívají této nabídky, pokud vyhovuje jejich potřebám a zájmům a kterou si sami svobodně zvolí. Z pohledu společenského přinášejí organizované formy volného času mnohé výhody. Vedle různorodé nabídky činností vytvářejí také podmínky, vhodné pro realizaci vybraných volnočasových aktivit. Prostřednictvím organizovaného volného času lze mnohem efektivněji dosahovat naplnění jeho funkcí.¹⁴⁵ A také při volnočasových aktivitách organizovaných institucemi a sdruženími se lze setkávat s mnoha vrstevníky i příslušníky starších generací a vytvářet tak četné kontakty a být zároveň chráněn před zdravotními, bezpečnostními, sociálními a výchovnými riziky.¹⁴⁶

Tuto formu zajišťují například střediska pro volný čas dětí a mládeže (domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností). Dále se na zajišťování volného času podílejí v době mimo vyučování školská zařízení jako jsou školní družiny, kluby, zájmové kroužky ve školách, domovech mládeže a střediscích výchovné péče nebo také v dalších výchovných zařízeních. Mimo tato zařízení funguje i řada dobrovolných sdružení, nadací, církevních organizací a dalších forem zaměřených na práci s volným časem dětí a mládeže.¹⁴⁷

3.7 Specifika a problémy volného času dětí

Volným časem u dětí rozumíme dobu, kterou mají děti k dispozici pro své spontánní projevy, pro neorganizované a nikým neplánované hry, pokud možno na čerstvém vzduchu a ve společnosti druhých dětí nebo i dospělých, v jejichž blízkosti zažívají pocit jistoty a bezpečí. Je to všechno čas, který děti tráví

---

¹⁴⁴ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha : Portál, 2008, s. 14.

¹⁴⁵ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas : vybrané kapitoly*. Praha : Karolinum, 2005, s. 22.

¹⁴⁶ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 30.

¹⁴⁷ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas : vybrané kapitoly*. Praha : Karolinum, 2005, s. 22-23.

mimo kolektivní zařízení, mimo školu a výchovné instituce. Čas, kdy nejsou zatíženy specificky strukturovanými podněty a požadavky. Tato doba by měla být aktivně využita k tělesnému i duševnímu odpočinku. Za aktivní odpočinek a tvořivou zábavu nelze považovat pasivní vysedávání u televize, které mnoha dětem v dnešních civilizačních poměrech odčerpává až příliš mnoho volného času. Ne všechny děti si umějí samy najít nějakou hru či se samy zabavit. Takovým je třeba, dávat ke hře podněty nebo jim hru nepřímou navodit.¹⁴⁸

Vhodné rekreační činnosti jsou ty, které dobře kompenzují poměrně jednotvárné zatížení dětského organismu za pobytu ve škole, v družině nebo i v jiných výchovně vzdělávacích institucích. Jsou to především individuální sporty, kolektivní sportovní hry, rukodělné práce, zájmové činnosti technického zaměření, objevování přírody, hudba a dramatická činnost. Náplň volného času se nutně mění s věkem dítěte a činnost, která je v určitém věku zajímavá, ztrácí svou lákavost v dalších fázích vývoje.¹⁴⁹

Obecně se dá konstatovat, že děti mají více volného času než dospělí. Existují však i skupiny dětí, jejichž právo na kvalitní využívání volného času je kvůli určitým problémům potlačováno. Jedná se o tyto skupiny dětí:

- a) děti přetěžované plněním školních povinností, což je dáno nereálnými požadavky rodiny, nerespektováním individuálních zvláštností nebo plnění školních povinností na úkor volného času,
- b) děti, které jsou poněkud paradoxně přetěžované zájmovými činnostmi (často u ambiciózních rodičů, kteří se snaží o to, aby děti byly úspěšné v rozmanitých zájmových oblastech, tyto činnosti pak ztrácejí charakter dobrovolnosti),
- c) děti, které se věnují některé zájmové činnosti na vrcholové úrovni, to vede k tomu, že na dítě jsou kladeny nepřiměřené nároky,
- d) děti přetěžované pracovními povinnostmi, jako je péče o mladší sourozence, chod domácnosti, mají nejen nedostatek volného času, ale i málo prostoru pro přípravu na vyučování.

Oproti dětem, které trpí nedostatkem volného času, existují i jedinci, kteří mají volného času nadbytek a nedokáží si s ním poradit. Nudu často zahánějí činnostmi, které jsou z hlediska jejich osobnostního rozvoje i z hlediska společenského

---

¹⁴⁸ DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie*. Avicenum : zdravotnické nakladatelství, 1989, s. 73.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 74.

nežádoucí, jedná se například o experimentování s drogami včetně tabáku a alkoholu, projevy agresivity nebo vandalismu. Nedostatek i nadbytek volného času jsou z výchovného hlediska problematické.¹⁵⁰

Volný čas je pro člověka většinou příjemnou záležitostí, avšak přináší i problémy, které se netýkají pouze jedince, ale i celé společnosti.¹⁵¹ Volný čas totiž v dnešní době poskytuje jednotlivci i společnosti možnosti, které nikdy předtím nebyly v takové míře k dispozici.¹⁵² Souvisí to na jedné straně se způsobem, jak jedinec se svým volným časem naloží nebo umí naložit a na druhé straně s podmínkami pro trávení volného času.¹⁵³

Některé děti a mladí lidé volný čas smysluplně využívat *nemohou*, jelikož se neseťkávají s přitažlivou nabídkou. Jinou příčinou jsou sociální nebo finanční důvody, neboť většina aktivit volného času vyžaduje značné prostředky a pro část rodin se stane tato nabídka nedosažitelnou. Volný čas dětí a mladých lidí se ochuzuje a v extrémních případech se stává nudou, pouhým konzumem a přežíváním.

Další skupinou jsou děti a mládež, jež *neumějí* svůj volný čas využít. Nemají dostatek motivace, setrvávají ve stereotypu nicnedělání a dostávají se tak blízko tomu, že svůj volný čas věnují činnostem individuálně nebo společensky nežádoucím, snadněji podléhají negativním závislostem a jsou lhostejní k osudu druhých lidí nebo se k nim chovají netolerantně.

Volný čas není záležitostí pouze jedince, ale souvisí s životem celé společnosti. Umění dobře prožít volný čas se jedinec musí naučit. Je tedy nutné volnému času lidí věnovat pozornost nejen při výchově v rodině, ale v rámci celé společnosti, která se musí podílet na vytváření podmínek pro jeho příjemné a smysluplné využití. Kvalita a množství volného času jednotlivců totiž vypovídá o úrovni rozvoje a kvalitě celé společnosti.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ HÁJEK, B., a kol. *Pedagogika volného času*. Praha : Univerzita Karlova, 2003, s. 20.

¹⁵¹ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas : vybrané kapitoly*. Praha : Karolinum, 2005, s. 17.

¹⁵² HÁJEK, B., a kol. *Pedagogika volného času*. Praha : Univerzita Karlova, 2003, s. 4.

¹⁵³ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas : vybrané kapitoly*. Praha : Karolinum, 2005, s. 17.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 20-21.

4 Média a komunikace

V životě současného člověka stále roste význam mezilidské komunikace, jako formy sociálního styku, spočívající ve sdělování informací. Komunikace může být bezprostřední, tváří v tvář, stále častěji však informace zprostředkovávají média (sdělovací prostředky). Zejména masmédia (hromadné sdělovací prostředky) umožňují ovlivňování velkých skupin lidí najednou a v poslední době i jejich aktivní zapojení do komunikace. Ve 20. století prošla prudkým vývojem jak tradiční média tištěná (knihy, časopisy), tak média zaměřená na akustické nebo obrazové zpracování informací (film, rozhlas, televize). Značně rozšířila svoji nabídku z hlediska obsahu i metod, zvýšila dosah, vliv a význam. V posledních desetiletích je doplnila média spjatá s rozvojem elektronických technologií (mobilní telefony, počítače, internet). Nové formy komunikace se staly součástí denního života rostoucího okruhu příslušníků společnosti.¹⁵⁵

4.1 Informační technologie – základní pojmy

Média

Slovo pochází z latinského výrazu „medium“, což znamená „střední“, „uprostřed“ či „mezi“. Médium je v podstatě takový prostředník, jelikož zprostředkovává kontakt mezi námi a informacemi. Média jsou také označována pojmem sdělovací prostředky. V našem životě hrají média významnou úlohu. Dokonce tak významnou, že utvářejí naši představu o skutečnosti. Jsou neodmyslitelnou součástí života každého jednotlivce. Jsou takřka v centru dění. Pojem média je v denní praxi užíván jako souhrnný výraz pro technické prostředky či nástroje, které slouží k šíření informací.¹⁵⁶

Masmédia

Masmédia jsou svým obsahem totožné se souslovím masová komunikační média. Tentýž význam má však i slovo hromadné sdělovací prostředky.¹⁵⁷ Jsou

---

¹⁵⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 128.

¹⁵⁶ SCHELLMANN, B. *Média : základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha : Europa-Sobotáles, 2004, s. 9-10.

¹⁵⁷ SPOUSTA, V. in KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova : k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001, s. 61.

to sdělovací prostředky, které anonymně oslovují velký počet příjemců. Typickými masmédií je tisk, rozhlas, televize a „nově“ také internet.¹⁵⁸

Multimédia

Jde o soubor většího počtu mediálních prvků se společnou digitální bází. Cílem je působit najednou na několik lidských smyslů. To se děje kombinací statických a dynamických mediálních prvků.¹⁵⁹ Nejsou to žádné speciální programy, ale znamená to spojení textu, obrazu, zvuku a videa. Znamená to, že k textové informaci vidíme také obrázky a slyšíme hudbu či slovní komentář. Multimediální jsou dnes hlavně hry a výukové programy.¹⁶⁰

4.2 Funkce médií

Média potažmo masmédiá plní v životě člověka a společnosti celou řadu rozmanitých funkcí, které se projevují jako činnost určitého zaměření a významu. Tyto funkce dělíme na:

- informativní a vzdělávací funkce,
- komunikativní (intermediární) funkce,
- formativní funkce,
- rekreativní funkce.

Z hlediska *informativní funkce* lze masmédiá chápat jako nositele informací, které předávají adresátovi určitým způsobem (obrazem, zvukem, slovy, symboly aj.) zakódovanou informaci či zprávu, jež ovlivňuje jeho vědomí, názory a postoje. Prostřednictvím duchovních obsahů uložených v různých formálních podobách (odborná a vědecká literatura, umění všech druhů, elektronické nosiče) prezentují určitá konkrétní data, sdělení, zprávy či události. *Vzdělávací funkci* plní masmédiá zejména tím, že nutí člověka k zamyšlení a fiktivní spoluúčasti na řešení sociálních a etických problémů, ale také tím, že mu otevírají nové dimenze vnímání okolního světa.

Komunikativní (intermediární) funkce souvisí s informativní funkcí a její smysl spočívá ve schopnosti uskutečňovat spojení mezi určitou skutečností, událostí,

---

¹⁵⁸ SCHELLMANN, B. *Média : základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha : Europa-Sobotáles, 2004, s. 13.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 15.

¹⁶⁰ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky*. Brno : Computer Press, 1997, s. 61.

stavem nebo situací na straně jedné a příjemcem jako adresátem sdělení na straně druhé.

Za formativní funkci lze považovat vcítění příjemce do modelu člověka a světa tak, že konfrontuje prožitky jiných s prožitky svými, modelovou situací se situací svou a otevírá se jejich vlivu. Pokud má konkrétní cíl a záměr, jde o výchovné působení.

Rekreativní funkce se snaží příjemce osvěžit a připravit mu vhodné podmínky pro odpočinek, zotavení a celkovou regeneraci sil. Styk s masmédií vytrhává člověka ze shonu všedního dne, pomáhá zapomenout na každodenní starosti a navozuje u něho pocit příjemného rozpoložení.¹⁶¹

Profesor oboru masová komunikace Denis McQuail uvádí těchto pět funkcí médií:

1. *Informování* – stálé pozorování prostředí

- Poskytování informací o událostech a situaci ve společnosti a ve světě.
- Naznačování mocenských vztahů.
- Podpora pokroku, usnadňování adaptace.

2. *Korelace* – vytváření vzájemných vztahů mezi jednotlivými částmi společnosti v souladu s prostředím

- Vysvětlování a komentování významu události a informací, poskytování podpory normám a též autoritám.
- Socializace.
- Koordinace izolovaných činností.
- Vytváření konsensu.
- Nastolování pořadí priorit.

3. *Kontinuita* – přenos kulturního dědictví

- Prosazování a udržování všeobecné přijatelnosti hodnot.
- Přenos dominující kultury a objevování nových subkultur a trendů v kulturním vývoji.

---

¹⁶¹ VAŇKOVÁ, Lucie. *Vývoj vlivu informačních technologií na způsob trávení volného času dětí a mládeže : bakalářská práce*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta pedagogická, 2011, s. 30-31. Vedoucí bakalářské práce Pavla Vyhnálková.

4. *Zábava* – součást přenášené kultury poskytující osobní uspokojení, odpočinek, uvolnění napětí, čímž společnost předchází zhroucení

- Zdroj pobavení, rozptýlení a rozveselení, prostředek umožňující uvolnění.
- Oslabování společenského napětí.

5. *Získávání* – mobilizace

- Získávání pro společenské cíle v oblasti politiky, války, ekonomického vývoje, práce, i náboženství.

Podle McQuaila nelze těchto pět funkcí médií uspořádat tak, aby toto pořadí bylo obecně platné a vyjadřovalo tím důležitost nebo četnost výskytu, jelikož vztah mezi účelem a obsahem není jednoznačný. Jednotlivé funkce se navzájem překrývají a jeden obsah může plnit několik funkcí.¹⁶²

4.3 Typy elektronických médií

Rozeznáváme čtyři typy elektronických médií. Jejich vlastnosti, funkce, výhody a nevýhody popíšeme v následujících kapitolách.

4.3.1 Televize

Dominantní pozici mezi elektronickými médii má televize, která vstupuje do života každého jedince a neustále ovlivňuje společnost.¹⁶³ Masové rozšíření televize (od 50. let v Evropě) představovalo svým způsobem významný posun ve vývoji masových médií. Televizí se dostala masová média přímo do domácností – do intimního prostředí rodiny. Už nebylo třeba čekat, až „přijdou“ noviny, už nebylo třeba odjíždět či odcházet do kina, nebo domýšlet si obraz při poslouchání rozhlasu. Televizní vysílání dodávalo obraz i zvuk současně a přímo „do domu“. Obsah televizního vysílání se postupně rozšiřoval o více filmů, televizních kanálů, zpravodajství, přímých přenosů apod. Opakující se televizní pořady, stále se stejnými

---

¹⁶² McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha : Portál, 2002, s. 103.

¹⁶³ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce : sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha : Svoboda Servis, 2004, s. 93.

nápady, účinkujícími a postupy, vedly k úvahám o možném neblahém dopadu televize na život společnosti i jednotlivce.¹⁶⁴

Televize je i přes svá negativa neodmyslitelnou součástí každodenního života lidí, žádná jiná technika neovlivňuje tak dalekosáhle naše životy. Televize je audiovizuální, aktuální, ale také technicky náročné médium. Bývá užívána především večer, a to intenzivně. Přes den je televize spíše kulisovým či doprovodným médiem.¹⁶⁵

I přesto, že nastupují nové technologie, které oslabují postavení televize a také odhalují některé slabé stránky televizního vysílání, nadále zůstává silným masovým médiem. Rozvoj počítačové techniky, spolu s webcastingem, což je vysílání televizního signálu po internetu, odvádí diváky od tradičního televizoru. Masovost televize se tak pravděpodobně pomalu stává minulostí.¹⁶⁶

4.3.2 Počítač

První počítač se objevil v roce 1945, svou velikostí by zaplnil celou místnost, avšak jeho funkce se omezovaly na řešení minimálního počtu operací. Vývoj počítačů postupoval kosmickou rychlostí, každých pár let se počítače zmenšovaly a jejich výkon se násobil. Přelomem byl rok 1981, kdy byl uveden na trh první osobní počítač firmou IBM, která ho nazvala osobním počítačem. Počítače za dobu svého vývoje výrazně zvýšily výkonnost a snížily své rozměry. Dnes se stále více používají přenosné počítače velikosti sešitu A4 a hmotnosti do 3 kg, které se označují notebook. Výkonem se blíží svým stolním kolegům, ale liší se od stolních počítačů hlavně typem obrazovky a možností pracovat na baterie.¹⁶⁷

Dále se můžeme setkat s netbooky nebo ultrabooky. Netbook je počítač menší než notebook, který se zaměřuje na mobilitu a upřednostňuje nízkou spotřebu, cenu i hmotnost. Orientuje se hlavně na poskytnutí přístupu k internetu a jednoduché

---

¹⁶⁴ JIRÁK, Jan. Mediální technologie: Televize. *Metodický portál RVP.CZ: unikátní prostor pro učitele, sdílení zkušeností a spolupráci* [online]. 11. 05. 2006 [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/551/MEDIALNI-TECHNOLOGIE---TELEVIZE.html/>

¹⁶⁵ SCHELLMANN, B. *Média : základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha : Europa-Sobotáles, 2004, s. 51, 52, 54.

¹⁶⁶ JIRÁK, Jan. Mediální technologie: Televize. *Metodický portál RVP.CZ: unikátní prostor pro učitele, sdílení zkušeností a spolupráci* [online]. 11. 05. 2006 [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/551/MEDIALNI-TECHNOLOGIE---TELEVIZE.html/>

¹⁶⁷ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky*. Brno : Computer Press, 1997, s. 17-18.

kancelářské aplikace.¹⁶⁸ Ultrabook je spojován s novou generací klasických notebooků. Oproti starým typům přenosných počítačů pod označením notebook je současný fenomén ultrabook výrazně lehčí, tenčí a hlavně výkonnější. Jsou významným krokem ve vývoji přenosných počítačů a jejich váha nepřesahuje 1,4 kg.¹⁶⁹

4.3.3 Internet

Internet se dá definovat jako vzájemné propojení lokálních počítačových sítí pomocí vysokorychlostních datových spojů. Internet má dvě důležité vlastnosti, a to možnost komunikace a dostupnost obrovského množství informací.¹⁷⁰ Můžeme navazovat kontakty s lidmi z celého světa, diskutovat s nimi, sdělovat své názory a přitom zůstat v anonymitě.

Internet tedy patří k moderním technologiím, které nejvíce proměňují náš život. Zatímco počátkem devadesátých let neměl u nás praktický význam, v současnosti si velké skupiny lidí neumí život bez internetu mnohdy ani představit. V posledních čtyřech letech je dynamika šíření internetu obrovská, zvláště u mladé generace.¹⁷¹

Na internetu se využívají různé aplikace, tzv. služby. Všechny služby jsou založeny na principu klient – server, tedy zákazník – obsluha, což znamená, že jeden počítač (tzv. server) dává na internetu k dispozici službu, jíž jiné počítače (tzv. clients) využívají.¹⁷² Vznikají internetové obchody, portálové služby, katalogy webových stránek a řada dalších projektů. Dochází také k prosazování e-mailů, chatu a dalších komunikačních technologií. V neposlední řadě také sociálních sítí, z nichž je dnes nejznámější Facebook. Další neméně známé jsou Twitter, Google+, Spolužáci.cz, Lidé.cz, Líbímseti.cz, Linkuj.cz, YouTube.com a jim podobné. Lidé

---

¹⁶⁸ Jak definovat označení přenosných počítačů. In: *Cnews.cz: notebooky* [online]. Extra Publishing, s. r. o., 2.7.2011 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <<http://extranotebook.cnews.cz/zmatek-v-nazvoslovi-jak-definovat-oznaceni-prenosnych-pocitacu>>

¹⁶⁹ *Ultrabook.cz* [online]. © 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <<http://www.ultrabook.cz>>

¹⁷⁰ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky*. Brno : Computer Press, 1997, s. 71.

¹⁷¹ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce : sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha : Svoboda Servis, 2004, s. 132.

¹⁷² SCHELLMANN, B. *Média : základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha : Europa-Sobotáles, 2004, s. 288.

mají snadný přístup k informacím, do velké míry mění své komunikační zvyky nebo dochází k řadě dalších ekonomických i sociálních změn.¹⁷³

4.3.4 Mobilní telefon

Telefon je dnes neodmyslitelnou součástí multimediálního světa, jelikož ovládá všechny formy mediální komunikace. Vývoj již přitom pokročil tak, že dnes stojí v popředí především užívání mobilních telefonů, oproti klasické pevné lince.¹⁷⁴

Mobilní telefon je součástí života mnoha lidí a někteří si svůj život bez tohoto přístroje ani nedokáží představit. Rozvoj v této oblasti je neskutečně rychlý. První mobilní telefony byly velké jako telefonní sluchátko u běžného telefonu a jejich hmotnost se mnohdy pohybovala i kolem půl kilogramu. Mnozí lidé si tyto telefony ani nedokáží v dnešní době představit. První mobilní telefony sloužily tedy pouze k běžným telefonním hovorům. V porovnání s dnešními telefony to zní jako bychom se bavili o výrobku, který existoval před třiceti lety. Pak ale následovaly další inovace v závislosti na potřebách, požadavcích a mnohdy i snů zákazníků mobilních operátorů. Mobilní telefon se stále zmenšoval a to až na vyhovující úroveň uživatelů, zbavil se i své antény. Dále se zvětšovala kapacita paměti a zvětšovalo se i „menu“ telefonu.

Dnešní mobilní telefon zvládá jak hlasové služby, tak SMS, MMS, připojení k internetu a slouží svému uživateli jako malý diář. V dnešní době tedy můžeme pomocí mobilního telefonu fotit, následně si tyto fotky navzájem posílat, můžeme ovládat svůj účet z banky, není problémem ani přenos vyšších objemů dat, faxové, e-mailové přenosy jsou samozřejmostí. Mobilní telekomunikace jsou jakýmsi převratem v komunikaci mezi lidmi.¹⁷⁵

Daleko více funkcí mají tzv. smartphony neboli chytré telefony. Chytré telefony jsou vybaveny vyspělým operačním systémem s aplikačním rozhraním, které umožňuje vytváření aplikací třetími stranami. Nabízejí uživatelům pokročilé

---

¹⁷³ ČERNÁ, Zuzana. Historie Internetu. *Metodický portál RVP.CZ: unikátní prostor pro učitele, sdílení zkušeností a spolupráci* [online]. 12. 04. 2012 [cit. 2012-09-12]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/14791/HISTORIE-INTERNETU.html/>

¹⁷⁴ SCHELLMANN, B. *Média : základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha : Europa-Sobotáles, 2004, s. 37.

¹⁷⁵ Vývoj mobilních telefonů. *Spotřebitel.cz: nezávislý odborník v oblasti spotřebitelsko podnikatelských vztahů* [online]. 21. Leden 2004, aktualizováno 22. Duben 2005 [cit. 2012-09-12]. Dostupné z:

http://www.spotrebiteel.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=100711&catid=77:penenka-spotrebitele&Itemid=373

funkce téměř srovnatelné s možnostmi počítačů. Mezi tyto funkce patří internetový prohlížeč, e-mailový klient, multimediální přehrávač, multitasking, kancelářské aplikace, organizér, synchronizace dat s počítačem atd. Předpokladem chytrých telefonů je stále připojení k internetu, jsou tomu přizpůsobeny i mobilní aplikace. Chytré telefony lze využívat jako plnohodnotné navigace.¹⁷⁶ Chytrý telefon má hardwarovou nebo softwarovou klávesnici. Hardwarová, také mnohdy označována QWERTY klávesnice, je zmenšenou verzí počítačové klávesnice, která je v klasické tlačítkové podobě umístěna na povrchu telefonu. Softwarová je pouze ve formě grafického obrazu znázorněná na dotykovém displeji.¹⁷⁷

Vývoj v této oblasti není zdaleka vyčerpán, v současné době se na trhu mobilních telefonů objevují produkty, které se rovnají malému počítači (tablet nebo PDA). Nejsou daleko doby, kdy budeme přes svůj mobil ovládat auto, domácnost, topení, vodu, otevírání oken, klimatizaci, přiděl jídla pro domácí mazlíčky a plno dalšího. Jistě přijdou i služby, o kterých dnes jen sníme, nebo o kterých ještě ani neuvažujeme. Každopádně vývoj mobilní komunikace se bude řídit, podle nových potřeb, které bude mít samotné lidstvo.¹⁷⁸

---

¹⁷⁶ Smartphone. In: *Sun Marketing* [online]. Sun Marketing, s.r.o, 2011 - 2013 © [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <<http://www.sunmarketing.cz/nastroje/slovník/smartphone>>

¹⁷⁷ Definice smartphonu: první část. In: *PDASoft: software pro PDA* [online]. 18.08. 2010 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <<http://www.pdasoft.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=4848>>

¹⁷⁸ Vývoj mobilních telefonů. *Spotřebitel.cz: nezávislý odborník v oblasti spotřebitelsko podnikatelských vztahů* [online]. 21. Leden 2004, aktualizováno 22. Duben 2005 [cit. 2012-09-12]. Dostupné z:

http://www.spotrebiteel.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=100711&catid=77:penenka-spotrebitele&Itemid=373

5 Rizika médií

Pro dnešní civilizaci je charakteristický hlad po informacích, jenž je uspokojován prostřednictvím nejrůznějších informačních technologií. Vztah k těmto technologiím, ať již přímý nebo zprostředkovaný, má v podstatě každý člen společnosti. Tedy nejen bezprostřední uživatelé, ale i lidé, kteří žádnou informační technologii přímo neužívají, pouze užívají služeb poskytovaných jejich uživateli. Díky pokroku jsou stále vytvářeny další možnosti pro užití a rozvoj informačních technologií. Společnost a její systémy se na nich stávají stále více závislými. Jejich širší využívání vede k těsnějšímu sepětí a vzájemnému prorůstání. Nebezpečí médií spočívá zejména v tom, že i nemocné (infekční) informace se šíří snadněji než dříve.

Média v sobě zahrnují řadu paradoxů. Jedním z nich je svobodný, volný, neustálý přístup k informacím, a posléze pak téměř výlučná odkázanost na ně. To je dáno již samotným faktem, že fungují.¹⁷⁹

Nyní popíšeme, jak jednotlivá média ovlivňují zdravotní stav, vztahy mezi lidmi, jak se projevuje závislost na médiích a zda se v nich objevuje násilí, popřípadě další rizika.

5.1 Televize

Lidé, kteří sedí dlouhé hodiny před televizní obrazovkou, mají podobné charakteristiky jako narkomani. V případě dětí a adolescentů dochází k tomu, že postupně ztrácejí blízké vztahy k vrstevníkům, v případě dospělých dochází k omezování mezilidských kontaktů. Vůle a úsilí všech závislých jsou vázány pouze na objekt jejich závislosti. Jejich emoční vztahy vyhasínají, dostávají se do konfliktů s ostatními lidmi, což má povětšinou původ v neplnění svých povinností a závazků. Postupně se u nich dostavuje morálně emoční otupění. Zvláště markantní je to u dětí a mladistvých, kteří se chovají nemotivovaně, neeticky, zhlouple, jejich hierarchie hodnot vykazuje podivné egoistické uspořádání, neboť z jejich chování je patrné, že zevní vlivy u nich hrají největší roli. Není nezvyklé, že lidé závislí na televizi uzpůsobují svůj denní program programu televiznímu, žijí životy seriálových a jiných televizních a filmových hrdinů a to, co se děje v realitě se jim stává cizím, obtěžujícím a nezajímavým. Dále u člověka klesá schopnost empatie, čili schopnost

---

¹⁷⁹ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 112-113.

vcítit se do druhého člověka. Po zhlédnutí některých filmových scén se mění prožívání člověka – např. při sledování agresivních scén se nabuzuje agresivní chování, několik hodin po zhlédnutí erotického filmu se zvýší sexuální apetence. Závislost na televizi se také projevuje nedostatkem pohybu, který při sledování televize způsobuje ochablost kosterního svalstva, vadné držení těla, v důsledku toho trpí páteř i mícha a dostávají se bolesti hlavy. Současně jsou neúměrně zatěžovány oči a narůstá riziko očních onemocnění.¹⁸⁰

V televizi se často objevuje fyzické násilí, tedy záměrné tělesné působení na druhého se zřejmým úmyslem poškodit mu zdraví nebo ho zbavit života, popřípadě mu alespoň působit bolest.

Fyzické násilí rozlišujeme na:

- a) násilí implicitní – pouze naznačené, které si musí uživatel domyslet či představit,
- b) násilí explicitní – je předvedené či podrobně popsané, zpravidla včetně následků,
- c) násilí faktické – předváděné např. ve zpravodajství, kde je inspirované skutečnými událostmi, či ve sportovních přenosech,
- d) násilí fiktivní – předváděné ve smyšlených příbězích, jakými jsou např. kriminální či akční filmy.¹⁸¹

Za závažný důsledek dlouhého působení televizního násilí se pokládá i bezcitnost vůči násilí, které páchají druzí lidé v okolí nebo neochota pomoci. V mnohých případech jsou pachatelé schopni dokonale napodobit agresivní činy, které předtím sledovali na televizní obrazovce. Zdá se, že pravděpodobnost nápodoby násilí se zvyšuje, jestliže pachatel zobrazený na televizní obrazovce získá za svůj násilný čin určitou odměnu, pokud si divák dovede představit sám sebe na místě pachatele, jestliže má pachatel žádoucí a oceňované charakteristiky, je-li násilný akt nápadný, snadno opakovatelný a poskytuje-li zřetelný návod k určitému typu sociálního chování.¹⁸² To se právě může objevit i u dětí, jež se po zhlédnutí násilí v televizi pokoušejí šikanovat bezbranné spolužáky.

---

¹⁸⁰ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 136-137.

¹⁸¹ JIRÁK, J., KÖPPOVÁ, B. *Média a společnost*. Praha : Portál, 2007, s. 126.

¹⁸² LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 303.

Ale i když to přímo neprovádějí, oslabuje se jejich schopnost soucitu a probouzí se v nich nebezpečné zalíbení v krutosti, případně v destruktivitě (ničení věcí). U jiných dětí může sledování násilných pořadů vést k bázlivosti, k přílišnému strachu z násilí či ke zbabělému chování. I to je nebezpečné. Samozřejmě záleží také na okolnostech. Například dítě, které má doma bezpečné citové zázemí, je ohroženo méně, jelikož je zpravidla odolnější, jeho duše má jakoby lepší imunitu. Zábava tohoto druhu ovšem neprospěje nikomu, dokonce ani dospělým, jelikož někdy bývá tou příslovečnou „poslední kapkou“, která uspíší provedení násilného trestného činu.¹⁸³

Televizní násilí, jemuž zejména nezralý jedinec přihlíží, vniká prostřednictvím obrazovky velmi působivě do myšlenkového a emočního světa jedince i do soukromí rodiny. Za zvláště senzitivní věk se dá pokládat předškolní a mladší školní věk, kdy dítě ještě příliš nerozlišuje umělý, tedy pohádkový svět od skutečného. Proti nepříznivému ovlivnění ale není imunní ani starší dítě a mladistvý.

Televize však může vývoj ovlivnit i jinak, například tím, že omezuje emoční komunikaci uvnitř rodiny. Rodiče věnují rozhovoru s dětmi stále méně času a svou rodičovskou roli přenechávají televizoru jako tomu, kdo dítě zabaví a ohlídá. V mnohých rodinách se děti dívají na televizi i několik hodin denně a zhlédnou neuvěřitelné množství zloby, krutosti a vražd. Televize se tak stále více stává „třetím rodičem“ i „tvrdou drogou“, vyvolávající neodolatelnou závislost.¹⁸⁴

Televize však nepřinesla do života lidí jen negativní vlivy a nepůsobí na psychický vývoj jen nepříznivě. Přináší řadu informací, které pokud jsou vhodně komentovány, přispívají k duševnímu rozhledu. Umožňují obohacení života, dávají nové poznatky, rozšiřují obzor, ale také přinášejí i potřebnou zábavu a relaxaci. Jen je třeba dbát na přiměřenost a neochuzovat či dokonce neohrožovat kvůli ní vlastní život v rodině a ve společenství druhých lidí.¹⁸⁵

---

¹⁸³ ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku : Jak vést děti k rozumnému užívání médií*. Praha : Portál, 1995, s. 19.

¹⁸⁴ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 303.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 304.

5.2 Počítač

Rozvoj počítačů a dalších technologií s nimi spojených přináší řadu nových volnočasových podnětů. Počítače mají především rozšiřovat náš obzor a urychlovat práci a přenos informací.¹⁸⁶ Ale dlouhé vysedávání u počítače přináší různé zdravotní potíže. Proto bychom měli dbát na správné rozmístění klávesnice i monitoru, jelikož je jedním z významných faktorů prevence bolestivých a únavových potíží, které vznikají v důsledku práce s osobním počítačem. Jedním ze základních problémů je například nedostatek místa na pracovní desce, dále pak umístění monitoru, klávesnice, myši a dalších potřebných doplňků. Co se týká ochrany zdraví při činnostech vykonávaných s využitím osobních počítačů, mají největší zastoupení potíže, které lze charakterizovat jako únavové jevy související s množstvím času, který jedinec stráví u počítače. Tyto potíže mají zpravidla přechodný charakter. Uživatelé většinou trpí bolestmi páteře, zad, očí a hlavy.¹⁸⁷

Příznaky nadměrné a jednostranné zátěže jsou zejména:

- pálení, necitlivost v prstech, dlaních, zápěstí,
- pocit chladných prstů – nedokrvení,
- křeče jednoho, dvou i více prstů,
- snížená pohyblivost v kloubech prstů,
- poškození v oblasti šíje, ramen, bolest zad, krční páteře, bederní části páteře,
- mravenčení v nohou, sedacích svalech,
- pálení, slzení očí, výskyt tiků, skvrny před očima, zarudlost očních víček, potíže při zaostřování.¹⁸⁸

Drobné a opakované pohyby při ovládní prvků počítače (klávesnice, myš) způsobují při delším trvání potíže. Tyto potíže vnímáme ze začátku jako nepříjemné pocity, ty ale později mohou přerůst v onemocnění. Vyskytují-li se tyto potíže již po krátkém čase práce s počítačem, přibližně po 30 – 40 minutách, je vskutku na místě věnovat tomuto jevu pozornost.

Možností nápravy je několik. Mohou to být pravidelná cvičení, přestávky a pohyb v průběhu pracovní činnosti nebo úprava pracoviště vhodně tvarovanými, funkčními pomůckami.¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 88.

¹⁸⁷ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 115-116.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 116.

Pokud počítač ztratí charakter služebnosti a stane se zástupnou aktivitou se všemi negativními znaky, pak se stává sociálně patologickým jevem.¹⁹⁰ Je zřejmé, že závislým se člověk může stát v podstatě na všem, co mu umožňuje zbavit se nepříjemných pocitů, potlačit je, nebo před nimi uniknout, stejně jako na všem, co je nějak užitečné, nebo s sebou nese příjemné pocity.¹⁹¹ Nejčastěji se objevuje závislost na počítačových hrách a to převážně u malých dětí a mladistvých. Počítačová hra se dá definovat jako software, který není primárně určen na dosahování vnějších cílů a dle svého zaměření uživateli poskytuje zábavu, odreagování, relaxaci či rozvoj osobnosti. Hraní počítačových her je tedy činnost jedince či jedinců, která má podstatu ve virtuálním prostředí simulovaném počítačem.¹⁹²

Počítačové hry mohou rozvíjet poznání, postřeh, logické uvažování, prostorovou orientaci, ale také modelují situace, do kterých by se dítě nikdy nemohlo v reálném životě dostat. V počítačových hrách děti cestují časem i nejrůznějším prostředím, mohou se stát letcem v kosmické lodi nebo rádcem egyptského faraona. Možnost volby, kým se stanou na několik hodin denně, musí děti nutně fascinovat.¹⁹³ Je otázkou, do jaké míry plní akční hry roli kompenzační, a kdy svou agresivitou snižují, zejména u mladších dětí, hladinu sociální citlivosti vůči násilí. Pokud činnost s počítačem nahrazuje jiné aktivity – může se vyvinout závislost na nich a pak jsou skutečně drogou.¹⁹⁴

Hry představují samostatně se vyvíjející oblast speciálních počítačových programů, které jsou určeny k zábavě. Některými vlastnostmi či způsoby používání splňují kritéria, která definují virtuální realitu a je proto možné je označovat jako jistý typ virtuální reality. Počítačové hry jsou pokládány vesměs za méně nebezpečné, než je tomu u výherních automatů. Mezi gamblerstvím a závislostmi na počítačových hrách lze však najít mnoho společných rysů. Gamblerům jejich závislost přináší nejen dluhy, ale i mnoho dalších rodinných, osobních a pracovních

---

¹⁸⁹ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 116-117.

¹⁹⁰ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 88.

¹⁹¹ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 115.

¹⁹² DOSTÁL, Jiří. *Journal of technology and information education = Časopis pro technickou a informační výchovu* [online]. 2009 [cit. 2012-11-17], s. 26. ISBN 1803-537X. Dostupné z: http://www.jtie.upol.cz/clanky_1_2009/dostal.pdf

¹⁹³ ČERNOCHOVÁ, M. *Využití počítače při vyučování : náměty pro práci dětí s počítačem*. Praha : Portál, 1998, s. 45.

¹⁹⁴ HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 88.

problémů. Jedinec závislý na hazardních hrách se často pohybuje v bludném kruhu, kdy realita je pro něj často bolestná a hazardní hra tím, že mu poskytuje možnost úniku z reality, se stává, alespoň v počátečních fázích, velmi přitažlivou. Stejně tak může být i pro hráče počítačových her skutečný život z různých důvodů podobně bolestný či nepřívětivý a virtuální realita se stává rovněž velmi přitažlivou možností úniku.¹⁹⁵ V současnosti se můžeme setkat s velkým množstvím různých počítačových her. Počítačové hry jsou již v dnešní době realizovány v trojrozměrném prostoru „3D“. Ve dvourozměrném prostoru, tzv. „2D“, se již například většina bojových her téměř nevytváří.¹⁹⁶

Pro počítačové hry je charakteristické:

- a) vyžadují od hráče pochopení podstaty a smyslu hry, jejích pravidel,
- b) výrazná většina her má individuální charakter, menší počet pak je určen pro více hráčů, tyto jsou pak vesměs soupeřivého charakteru,
- c) většina her umožňuje „nekonečné“ opakování.¹⁹⁷

Přitažlivost počítačových her spočívá především:

- v jejich dostupnosti,
- v pochopitelnosti a jasnosti pravidel,
- ve zjednodušení světa,
- v nabídce různých „životních situací“,
- v nabídce a poznání neznámého, nového, netradičního,
- v nevyžadování specifické sociální či fyzické schopnosti a dovednosti,
- vyžadování vnoření, které vede k odpoutání se od reality a zprostředkování pocitu ve smyslu přesunutí se jedince do „jiného“ světa,
- umožňují se zcela ztotožnit s postavou,
- poskytnutí uspokojení z výhry.¹⁹⁸

Typy počítačových her:

O všech počítačových hrách nelze uvažovat stejně, jelikož každá má své specifické vlastnosti. Mohou se lišit nejen cílem, používanými prostředky nebo prostředím, ve kterém se hra odehrává, ale také například mírou zobrazovaného

---

¹⁹⁵ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 122.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 124.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 125.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 125-126.

násilí apod. Hry můžeme řadit do žánrů, což bývá často problematické, jelikož u některých titulů dochází k prolínání žánrů nebo vytváření specifických podžánrů. Hierarchie žánrů se v různých oblastech jeví jako velmi nejednotná a stále se vyvíjející, proto jsou v této práci uváděny jen základní žánry.

1. *Strategické hry*

Tyto hry rozvíjejí taktické a logické myšlení a dělí se na hry budovatelské (podnikatelské) a válečné. Smyslem budovatelské hry je budování civilizace, města nebo obytného domu tak, aby hráč využil co nejefektivněji prostředky a zúročil investice. Ve válečných hrách má hráč většinou určité prostředky a čas na vybudování základen, rozmístění raket či něčeho jiného – princip bývá podobný, ať už se nacházíme v minulosti či v budoucnosti. Hráč bojuje s určitými nepřáteli, pozemského či mimozemského původu.¹⁹⁹ Z hlediska principu dělíme strategie na tahové a real-timové. Tahové umožňují hráči učinit pouze určitý počet úkonů v rámci jednoho kola, poté se vymění se spoluhráčem a celý systém se opakuje. Real-timové, jak již z názvu vyplývá, se odehrávají v reálném čase, to znamená, že hráči mohou provádět různé úkony bez ohledu na spoluhráče.

2. *Simulátory*

Tyto hry umožňují vžít se do řidiče vozu, letounu či kapitána řídicího kosmickou loď. Jde tedy o simulaci určité situace, jejímž hlavním cílem je co nejrealističtější nápodoba nějakého lidského konání.²⁰⁰

3. *Hry na hrdiny (Role – playing games – RPG)*

Jsou hry založené na hraní rolí. Podstatou RPG je hlavní hrdina, který má určité fyzické, psychické a magické schopnosti, množství peněz, popřípadě jiné síly. Tato hra se většinou koná ve světě fantazie. Hráč řídí osud jedné postavy nebo jejich skupinu, prožívá s nimi různá dobrodružství a záleží jen na tom, zda dosáhne jejich cíle.²⁰¹

---

¹⁹⁹ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky*. Brno : Computer Press, 1997, s. 105.

²⁰⁰ BEDNAREK, J. *Multimedia w kształceniu*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 142-143.

²⁰¹ Tamtéž, s. 142-143.

4. *Adventury*

Zaměřují se především na „prožívání dobrodružství“.²⁰² Ve hrách tohoto typu je důraz kladen na přemýšlení a hledání souvislostí mezi jejich jednotlivými prvky, na jejich kombinaci a rekonfiguraci. Jedná se o příběhy, kdy například komunikací s postavami, prostředím, nalezením indicií hráč řeší logické úkoly a postupuje tak simulovaným dějem.²⁰³

5. *Hry se sportovní tematikou*

Sportovní hry jsou velmi oblíbené, protože velmi často kopírují zájem o ten daný oblíbený sport hráče a umožňuje mu provozovat tento sport pasivně, pokud nemá zrovna příležitost k aktivnímu sportování. Hráč může hrát roli trenéra nebo hráče.²⁰⁴

6. *Logické hry*

Jsou takové hry, jejichž cílem je vyřešit rébus nebo komplikovaný úkol, správně promyslet určitý způsob jak něčeho dosáhnout. Některé z těchto her jsou blízké „adventurám“, avšak jejich smyslem není „hraní“, ale „promyšlení“.²⁰⁵ Za logické hry se považují šachy, piškvorcky, tetris nebo například puzzle. Tedy různé druhy hádanek, které vyžadují intenzivní myšlení.²⁰⁶ Většinou nemají žádný negativní náboj.²⁰⁷

7. *Akční hry*

Tyto hry představují jistou obdobu akčního filmu. Také se jim říká „střílečky“ a v současné době bohužel tvoří nejrozšířenější skupinu her mezi lidmi. Smyslem bývá likvidace protivníků. Mohou jimi být lidé, nestvůry, stroje atd., přičemž je pro tento styl her charakteristické vidění světa očima hlavního hrdiny. Hráč v nich vystupuje v roli hlavního hrdiny a cílem těchto her je úspěšně projít

---

²⁰² BEDNAREK, J. *Multimedia w kształceniu*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 142-143.

²⁰³ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 123.

²⁰⁴ BEDNAREK, J. *Multimedia w kształceniu*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 142-143.

²⁰⁵ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 123.

²⁰⁶ BEDNAREK, J. *Multimedia w kształceniu*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 142-143.

²⁰⁷ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky*. Brno : Computer Press, 1997, s. 104.

územím plným nepřátel, které je třeba zneškodnit pomocí nejrůznějších zbraní.²⁰⁸ Tyto zbraně jsou od těch nejlehčích jako nože, revolvery, přes granáty, kulomety až po nejtěžší lasery či vrhače atomových bomb.²⁰⁹ Mezi tyto hry řadíme i tzv. soubojové hry. Kvůli svému akčnímu pojetí jsou tyto hry často považovány za násilnické.²¹⁰

Oblíbenost počítačových her lze považovat za fenomén současnosti. Obvyklým názorem i nezainteresovaných osob je, že všechny počítačové hry obsahují násilí. Je nutné podotknout, že existují i hry, které násilí neobsahují, typickým představitelem je většina logických her. Vyskytují se i názory, že se hráči „uzavírají“ do virtuálního světa a odmítají návrat do reality, což není až tak pravdivé, jelikož samotné uzavírání před okolním světem může vycházet spíše z podstaty chápání rozdílu mezi realitou a nereálnem každého hráče. Počítačová hra mu v mnoha případech nabízí přijatelný únik před řešením krizových situací, je to vhodný prostředek k relaxaci a odpočinku. Navíc mnohé hry zlepšují obrazotvorné a logické myšlení nebo zvyšují postřeh.

Při hraní počítačových her dochází ke změnám fyziologických reakcí, neboť tělo nerozlišuje realitu a virtuální realitu. Virtuální realita je obtížně uchopitelný pojem. Ten se v současnosti používá pro popis jevů, které mají své založení v imitování reálného prostředí pomocí technických prostředků. Vývoj v oblasti virtuální reality je velmi dynamický. Prostředí, ve kterém se virtuální realita odehrává se neustále zdokonaluje, aby hráč mohl co nejlépe dosáhnout stavu, označovaného jako „vnoření“. Jde o stav, kdy je jedinec natolik koncentrován na problém či činnost, že jej nemůže nic vyrušit.²¹¹

Vývoj závislosti na hře se neprojevuje z počátku nijak výrazně. Nelze také tuto závislost klást na stejnou úroveň jako závislost drogovou. Lze ale nalézt podobnost v příznacích, které užívání drog provází. Hraní tedy může vést k:

- vytěsnění ostatních běžných aktivit z okruhu zájmů hráče,
- simulovaný svět hry má potenciál stát se pro hráče „pravým“ světem,

---

²⁰⁸ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 123.

²⁰⁹ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky*. Brno : Computer Press, 1997, s. 105.

²¹⁰ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 123.

²¹¹ Tamtéž, s. 128-129.

- simulovaný svět umožňuje prožitek, zážitek dobrodružství, sounáležitosti, odpovědi na výzvu, vítězství, zkušenost.²¹²

Možná rizika založená hrou počítačových her se objevují i v oblasti sociálních vztahů, kdy důsledkem může být zakrnělost v sociálním zrání, deformace v komunikaci nebo sociálním cítění, potíže se schopností navazovat, udržovat a rozvíjet vztahy s vrstevníky. Dále pak v oblasti fyziologické, kdy při nadměrném hraní počítačových her vzniká například deficit pohybu, což způsobuje nápor na páteř, zátěž zraku.²¹³

Negativní důsledky pozorované u dětí, které se po neomezenou dobu a bez dohledu dospělých pohybují v realitě počítačových her, jsou následující:

- dítě ztrácí schopnost komunikace se svými vrstevníky,
- svůj život žije ve fiktivním prostředí, ztrácí potřebu a schopnost vyjádřit své city a obavy vše mimo realitu počítače má tendenci vnímat jako nepřátelské a negativní, protože to nemůže ovládat tak jednoduše jako figurky počítačových her,
- ztrácí schopnost orientace v reálném prostoru a fyzickou obratnost, i když se domnívá díky úspěšnosti ve fingovaných zápasech počítačových her, že je bystřejší a rychlejší,
- může přijít bez vědomí rodičů do styku s informacemi, které mohou vážně ohrozit jeho další vývoj,
- podrážděně reaguje na požadavek rodičů plnit všední povinnosti, protože to nevnímá jako významné, v počítačových hrách totiž řeší „důležitější úkoly“.²¹⁴

V počítačových hrách se také může objevit násilí, což přináší snad ještě větší nebezpečí než násilí v televizi. Ve filmu se dítě na násilí jen dívá, ale v počítačové hře se ho samo dopouští, vede ruku „hrdiny“ s pistolí, či motorovou pilou a střílí a rozbíjí vše, co se mu zlíbí. Odborníci netvrdí, že takové hry nutně vedou dítě k tomu, aby zabíjelo své nepřátele, ale tvrdí jednoznačně, že tím dítě, které se právě učí jednat s lidmi, získává nesmírně nebezpečné návyky a postoje a že po každém ubodání protivníka v počítači se o malinko zmenší jeho citlivost a schopnost vcítění

²¹² POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 127.

²¹³ Tamtéž, s. 126-127.

²¹⁴ ČERNOCHOVÁ, M. *Využití počítače při vyučování : náměty pro práci dětí s počítačem*. Praha : Portál, 1998, s. 45-46.

se do druhého. Děti tak pomalu vstřebávají přesvědčení, že nejlepší řešení situace je řešení radikální, že násilí je normálním prostředkem k vyjasňování mezilidských vztahů. Proto je potřeba děti před tímto nebezpečím chránit a to stejně důsledně jako před návykovými látkami.²¹⁵ Stejně tak mít přehled, co vlastně dítě na počítači dělá.

Dalším nebezpečím je pornografie na počítači, jež je součástí některých her, kde na konci na hrdinu čeká patřičná odměna, ale také je rozšířena ve formě fotografií, které se dají získat z internetu či od dobrého kamaráda. Paradoxem pornografie, a to nejen na počítači, je, že kazí a narušuje intimní život lidí. U dětí opět přistupuje okolnost vytváření si vlastního způsobu jednání. Psychologové jasně tvrdí, že pokud budou ve větší míře přebírat způsoby chování právě z těchto zdrojů, jejich intimní život bude značně ohrožen.²¹⁶ Pornografie dětem zkracuje dětství, předčasně probouzí sexuální citění. Navíc bere milostnému životu to, co je na něm nejkrásnější, tedy něhu, tajemství, krásu objevování.²¹⁷

Co se tedy týká násilí či pornografie, tak tyto negativní vlivy působí na všechny děti, některé děti jsou však na jejich působení citlivější. Jsou to přehnaně aktivní, tedy hyperaktivní děti, děti se sklonem k násilí, patologickému hráčství a děti s fyzickými omezeními (vadami). U těchto skupin dětí je potřeba jejich přístup k počítači pečlivě kontrolovat a omezovat. A právě tyto děti potřebují pohyb a další užitečné aktivity více než děti bez jakýchkoliv omezení.²¹⁸

5.3 Internet

Pro mnoho lidí je dnes nemožné si představit, jaký byl život před příchodem internetu. Současná generace mladých lidí vyrostla s internetem a mnoho z nich si neumí představit život, ve kterém by nevypracovávali své domácí úkoly za pomocí internetových stránek, nechatovali s přáteli online, nehráli videohry nebo nesledovali ukázky z nového filmu na svých telefonech nebo počítačích. Považují to totiž za normální součást každodenního života spolu s hraním online her,

---

²¹⁵ ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku : Jak vést děti k rozumnému užívání médií.* Praha : Portál, 1995, s. 36-37.

²¹⁶ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky.* Brno : Computer Press, 1997, s. 103.

²¹⁷ ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku : Jak vést děti k rozumnému užívání médií.* Praha : Portál, 1995, s. 24.

²¹⁸ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky.* Brno : Computer Press, 1997, s. 103.

chatováním a výměnou zpráv s přáteli a rodinou na sociálních sítích, setkáváním nových přátel nebo prohlížením internetových stránek.²¹⁹

Lidé každého věku používají internet ke komunikaci, sociálním interakcím, domlouvání schůzek, průzkumům, nakupování, podnikání, zábavě a poznávání světa. Internet sblíží lidi, veřejnosti přináší stále větší rychlostí novinky a spojuje odborníky, takže jejich individuální služba veřejnosti je posilována znalostmi mnoha dalších.

Pravděpodobně ústřední obava týkající se propojení nových technologií a násilí je strach, že by se na děti a mladé lidi mohli zaměřit takzvaní „online predátoři“ hledající zranitelné lidi, které by mohli izolovat a zneužít. Anonymita internetu dala lidem možnost se „zamaskovat“ a vytvořit online osobnost, která jim usnadňuje přístup k dětem, mladým lidem a zranitelným dospělým na chatu. Dospělý tak může předstírat, že je teenager, a „připravit si“ mladistvého prostřednictvím lživých online konverzací. Může se snažit navázat přátelství, usilovat o výměnu osobních údajů a potenciálně navrhnout osobní setkání. Mezi pojmy používané k popisu tohoto procesu patří slova „stalking“ neboli nebezpečné pronásledování a „grooming“ jako vábení, která odrážejí přesvědčovací a perverzní povahu navazovaných kontaktů.²²⁰

Stejně tak, jak se může objevit pornografie v počítačových hrách, o kterých jsme se již zmiňovali, je i pornografie na internetu velice častá. Zatímco před deseti lety byla většina dětské pornografie na internetu tvořena digitálními kopiemi starých fotografií, které již byly policii známy, dnes je většina vyobrazení nová a značí nedávné, nebo dokonce probíhající případy sexuálního zneužívání a fotografování dětí. Mezi novějšími obrázky je přibližně polovina dětí ve věku mezi 9 a 12 lety. Převážná většina z nich jsou běloši a o něco více než polovina z nich jsou děvčata.

Problém je v tom, že stále roste počet pornografických stránek. Je ale nutné mít na paměti, že existence a rostoucí sofistikovanost nových technologií samy o sobě násilí ani zneužívání nevytvářejí. Tyto technologie umožňují levnou, rychlou a snadnou komunikaci a přenos dat, což se ovšem zcela jistě podílí na růstu počtu

---

²¹⁹ KANEOVÁ, June a Pamela PORTINOVÁ. *Brožury Daphne: Problémy a zkušenosti v boji proti násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách: Násilí a technologie* [online]. Brusel : Evropská komise, 2008, s. 7. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/07_daphne_booklet_7_cs.pdf

²²⁰ Tamtéž, s. 8.

sexuálně explicitních vyobrazení a zneužívání, které je často doprovází. Důvodem bývá možnost prohlížet velké množství materiálů v relativní anonymitě a bez obavy před represemi nebo kritikou ze strany přátel nebo rodiny.²²¹

Stále více lidí, a to zejména mezi dvaceti a pětatřiceti lety, propadá kouzlu internetu. Jejich stav lze přirovnat k donedávna nejznámější nedrogové závislosti – patologickému hráčství. Uživatel internetu využívá možnosti tohoto média buď k získávání informací, nebo k zábavě, tedy k vyplnění volného času. Závislost na internetu je závislostí primárně psychickou, nikoli fyzickou. Rozdíl mezi zmíněnými gamblery je relativně malý. U obou je totiž přítomna ztráta sebeovládání, touha po takovém chování, které směřuje k prožívání, které dotyčný člověk vnímá jako příjemné.²²²

Potíže, které s tímto jevem souvisí, lze rozdělit na potíže fyzické, psychické a sociální. V oblasti fyzických potíží lze jmenovat průběžné poškozování krční páteře, vady držení páteře a v jejich důsledku pak špatné držení těla, které zhoršuje funkci krevního oběhu, přičemž některé tělesné partie jsou natolik přetěžovány, že může docházet i ke zduření šlach, dále pak průběžné poškozování očí, k němuž dochází při dlouhodobém sezení u obrazovky monitoru počítače. Organismus je přetěžován, neboť si člověk nepřipouští, že vyhledávání informací na internetu je namáhavé a stresující. Oblast psychických potíží souvisí s poškozením neuronů a s celkovým přetěžováním a zahlcováním informacemi. Člověk se obtížněji soustředí, tedy klesá kvalita jeho pozornosti. V oblasti sociální dochází k tomu, že počítač se stává pro mnoho lidí náhražkou vzájemné interakce a komunikace. Člověk se stává součástí řízené komunikace, ale tuto komunikaci neřídí pouze on, nýbrž i jeho počítač. Výsledkem je snížení jeho výrazových prostředků. Velmi nebezpečné je to hlavně u dětí, které se musí naučit komunikovat díky svému okolí s vnějším světem. Počítač však dětem neumožňuje získat odpovídající sociální dovednosti.²²³

Podstatu netomanie neboli závislost na internetu, lze spatřovat v tom, že většina lidí nepotřebuje naplnit své ambice a představy v reálném světě. Velmi často stačí

---

²²¹ KANEOVÁ, June a Pamela PORTINOVÁ. *Brožury Daphne: Problémy a zkušenosti v boji proti násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách: Násilí a technologie* [online]. Brusel : Evropská komise, 2008, s. 8-9. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/07_daphne_booklet_7_cs.pdf

²²² POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 117.

²²³ Tamtéž, s. 118.

virtuální prožitek, někdy dokonce fantazijní uspokojení. Důvodem tohoto konstatování je, že rozdíl mezi virtuálním a skutečným prožitkem odpovídá rozdílu mezi reálným a symbolickým jednáním. Výhodou symbolického prožitku je to, že rizika z něj plynoucí jsou výrazně nižší, než rizika chování, která by člověk podstupoval v realitě – v procesu symbolického virtuálního prožitku se nikomu nemůže nic zlého stát. Tato přednost virtuálního symbolického prožitku může být někdy i silnější než výhoda reálného plného prožitku, kterou poskytuje člověku realita.

Internet tedy nabízí člověku bezpečnou virtuální realitu a svět, ve kterém se může volně pohybovat, což je navíc posíleno i poměrně vysokým stupněm jeho anonymity. Současně je mu umožněno do této virtuální reality zakomponovat i fantazii. Tyto zážitky se však odrážejí v jeho psychické činnosti. Příčinou, která přispívá ke vzniku netomanie, je nízké sebehodnocení a pochybnosti o sobě samém. Jde o to, že člověku s nízkým sebehodnocením nabízí internet pozitivní odezvu, která mu umožňuje zvýšit si svou osobní prestiž. Patologické zneužívání internetu má zpravidla sociální kontext, protože člověk, který je stížen netomanií, u něj tráví nadměrné množství času, a to bez jakéhokoli cíle.

Navenek se jeho chování projevuje nutkavou potřebou neustále prohlížet svou e-mailovou poštu, nutkavou potřebou bez cíle listovat nabídkami jednotlivých serverů, potřebou zapnout internet dostavující se v místnosti, kde se nachází počítač. Jeho myšlení a aktivity se tedy soustřeďují na počítač a internet a v důsledku toho pak ztrácí zájem o své okolí, omezuje činnosti, které ho dříve uspokojovaly, a izoluje se od okolí.²²⁴

Neuspokojují-li uživatele internetu navíc reálné mezilidské vztahy, roste nebezpečí, že před nimi bude upřednostňovat své virtuální vztahy, které mu internet umožňuje, protože ho více prožitkově obohacují. Virtuální svět internetu se pro něj může stát dokonce natolik atraktivním, že je ochoten vyměnit za účelem jakési vlastní degradace svůj reálný svět za svět internetu. Nešťastný a nespokojený člověk tak může realizovat své sny, jež mu realita neumožňuje. Nebezpečí internetu spočívá, ale i v tom, že internet se může stát prostředkem k hazardní hře.²²⁵

---

²²⁴ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 118-119.

²²⁵ Tamtéž, s. 119.

Komunikace v prostředí internetu umožňuje vytvořit virtuální neboli kybernetickou identitu (věk, pohlaví, anamnézu, osobní příběh apod.). Tyto prvky je možné prezentovat jednak během on-line komunikace (tzv. chatování), tak i v počítačových hrách. Potíže mohou nastat například v situaci, kdy se pro daného člověka, ať již díky osobnostním dispozicím, vyzálosti či množství času, který tráví s internetem na úkor jiných činností, začnou rozplývat hranice mezi skutečností a virtuální (internetovou) realitou, resp. v době, ve které mu tyto dva světy začnou splývat a on ztrácí schopnost kritického rozlišení a kontaktu s realitou.²²⁶

5.4 Mobilní telefon

Mobilní telefony vlastní dnes mnoho lidí a jejich počet neustále roste. Vztah k mobilu se různí od uživatele k uživateli. Pro někoho je mobil nutností, pro někoho samozřejmostí, pro jiného pomůcka nebo také zátěž či obtížný předmět. Vedle mnoha informací o jeho vhodnosti, výhodnosti a možnostech, které díky jeho vlastnictví člověk získá, existuje i méně frekventovaná oblast nevýhod, možných negativních důsledků apod. O možných vlivech, důsledcích vlastnění mobilního telefonu lze tedy uvažovat i následovně. Možnost být kdykoliv k zastižení s sebou může nést i permanentní neklid a pocit ohrožení, ohrožení pocitu soukromí. Při zazvonění mobilního telefonu se u některých osob mohou například vyskytnout následující symptomy:

- pocit sevření v žaludku (pocit mrazení v zádech, v žaludku),
- pocit neklidu, zvýšené pocení – dlaně, celé tělo,
- pocit viny, pocit, že něco nestihl nebo na něco zapomněl,
- bušení srdce,
- změny v chování.²²⁷

Vlastnictví mobilního telefonu, resp. způsob zacházení s ním, může být jedním ze stresorů přispívajících k chronickému stresu. Zvláštním jevem pak může být rovněž vlastnictví mobilního telefonu pro jiné účely než pro komunikaci, například jako znak příslušnosti k sociální skupině či znak sociálního statutu. Mobil

---

²²⁶ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 121.

²²⁷ Tamtéž, s. 133-134.

tedy představuje pro člověka symbol jeho sociální příslušnosti, potřebnosti, úspěchu nebo žádoucnosti.

Možností, jak zacházet s mobilním telefonem a předcházet tak negativním důsledkům jeho užívání, je více. Některé z nich lze uvést jako účinnější. Mezi ně pak patří například:

- včas vypínat mobilní telefon,
- vážit si sebe sama, svého soukromí i soukromí jiných lidí,
- zvážit, proč si jej pořizují, co přináší mobilní telefon, ale také, co bere,
- zvážit, jak jej využívat tak, aby se nestal obojkem, dálkovým ovladačem, ale pomůckou.²²⁸

Rizika, která s sebou nese užívání mobilních telefonů mohou být:

1. „Jedinec se odnaučuje v běžných i náročných situacích spoléhat sám na sebe, neprocvičuje si základní sociální dovednosti. Jedná se například o *navigaci* mobilním telefonem (sám si cestu nenajde – má přece mobil). Jde ale také o *nezodpovědnost* – například jede někam, nepřipraví se – nějak to dopadne, v náročnější situaci si zavolá o pomoc – jinak řečeno spoléhá se na *všemocnou síť*. To celkově vede ke zvyšování rizika z hlediska tendence troufat si na něco, na co nemám, nedomyšlet důsledky, nezajímat se o realitu a aktuální stav.

2. Narušení sociálních kontaktů – například sedíme v kavárně a kamarádce zazvoní mobilní telefon. Ona je v konfliktu (přijmout hovor, nebo pokračovat v rozhovoru) a náš rozhovor, celý kontext včetně pocitu intimacy, je narušen. Jiný příklad – dvojice jde, jeden mluví do mobilního telefonu a ten druhý je tam najednou navíc. Pak má navázat na přerušenu část rozhovoru, dochází k narušení komunikace a vztahu. Například v tom, že stále jsou s námi přítomni potencionální volající. Chci-li být skutečně s tím druhým sám, pak musím udělat navíc jednu věc – vypnout mobilní telefon. To však s sebou nese celý mrak úvah o tom (*co kdyby, nebo výčitky známých ve smyslu volal jsem ti, ale ty jsi měl vypnutý mobil* apod.). Opačně to funguje následovně – potřebuji se o něčem ujistit – například o tom, že jsem něco dokončil, tak místo toho, abych to řešil například odjezdem do práce, tak obtěžuji večer svého kolegu. Mně se uleví, nebo ne, každopádně on byl doslova vyrván z prostředí své rodiny a v době, kdy má odpočívat a věnovat se něčemu jinému, byl

---

²²⁸ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 134-135.

vržen do pracovní reality, nehovoříc o tom, že se na něj přeneslo i mé napětí. Do této oblasti patří ale i udržování běžných vztahů a kontaktů. Místo abych se s někým sešel, tak mu zavolám. Důsledkem je to, že jsme stále v kontaktu, ale nikoliv osobně. Pak se tedy nevidíme několik týdnů či měsíců a přesto jsme nasyceni *telekontakty*.

3. Rodiče, kteří nemají čas se věnovat dětem osobně, pořídí dítěti mobil. Získávají pocit, že vychovávají nadále, alespoň částečně, dokonce, že jsou *in*. Tento pocit je klamný. Spíše se podobá pocitu leteckého modeláře, když řídí letadlo na dálku.

4. Mobilní telefon umožňuje únik z tíživé situace (které se člověk učí zvládat) – například společenská situace – párty, pocit jedince, že je přehlížen. Řešení této situace může být v tom, že někomu zavolá a tváří se, že to musí nutně vyřídit. Neučí se tedy hledat způsoby, jak se zapojit anebo nezapojit do komunikace s druhými lidmi“.²²⁹

Jak již bylo řečeno, mobilní telefony se staly součástí běžného života a představují určitý životní styl. Podle statistických údajů připadá na každého obyvatele České republiky více než jeden mobilní telefon. Z toho tedy vyplývá, že mobilní telefon mají i děti. Věk, kdy děti dostávají svůj první mobilní telefon, se neustále snižuje.²³⁰

Děti jsou v této souvislosti ve větším ohrožení, jelikož jsou ve srovnání s dospělými náchylnější ke vzniku nežádoucího chování. Dítě nedisponuje dostatkem zkušeností a je zde proto riziko ohrožení řádného vývoje osobnosti. S nezastavitelným technologickým pokrokem totiž přibývá možností, které mobilní telefony nabízejí. Telefon již není prostředkem určeným pouze k telefonování, ale je možné jej využívat k připojení na internet, který skýtá pro děti nesčetná úskalí, umožňuje pořizovat fotografie a videozáznamy, posílat obrázky a fotografie, poslouchat hudbu, sledovat televizi a další.

Z tohoto důvodu je zde velmi důležité klást důraz na preventivní práci ze strany rodičů a pedagogů. Je nezbytné seznámit děti se všemi riziky, se kterými se mohou

---

²²⁹ POKORNÝ, V. *Prevence sociálně patologických jevů : manuál praxe*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, s. 135.

²³⁰ TROUPOVÁ, Míriam. *Psychosociální dopady používání mobilních telefonů u dětí ve věku do 12 let* [online]. 29. 12. 2008 [cit. 2012-09-15], s. 111. ISSN 1804-7858. Dostupné z: <http://casopis-zsfj.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120328110135953199.pdf>

v této oblasti setkat, a naučit je s mobilním telefonem pracovat, aby respektovaly pravidla a soukromí ostatních a držely se základních zásad mobilní etikety.²³¹

5.5 Souhra násilí a technologií

Tím, že prostřednictvím mobilního telefonu můžeme být připojeni k internetu, je důležité zdůraznit, že mezi nimi existuje určitá propojenost a také disponují společnými riziky.

U těchto technologií se můžeme tedy setkat s již zmíněnou pornografií, nebezpečným chatováním nebo také s kybernetickou šikanou, kdy je člověk vystaven vyhrožování, obtěžování, ztrapňování, ponižování, zesměšňování nebo se na něj zaměří jiná osoba nebo skupina lidí. Ke kybernetické šikaně může docházet prostřednictvím elektronické pošty, textových zpráv či hraní her online. Pro obtěžované dítě je šikana vždy škodlivá a podobně jako osobní týrání může mít za extrémních okolností za následek přímé fyzické násilí včetně sebepoškození, nebo dokonce sebevraždy. Následky pro oběť mohou být značné v důsledku použité technologie. Například týrání prostřednictvím mobilního telefonu může zasáhnout až do domova dítěte, po vyučování a často bez vědomí rodičů, učitelů a dalších osob, které za ochranu dítěte odpovídají. Pokud je tento typ chování zaměřen na dospělé, je pokládán za online obtěžování a může mít podobné následky. U oběti se může kybernetická šikana rozvinout do nežádoucího online pronásledování a zmanipulovaných informací. Lidé používající elektronickou poštu jsou ohroženi nebezpečím nevyžádané pošty, která je často označována jako „spam“. Tyto zprávy přicházejí obvykle od neznámých lidí, kteří se snaží poradit, prodat výrobek nebo podnítit příjemce k nějakému činu. Nevyžádané zprávy mohou ovšem obsahovat také nezákonné nebo škodlivé obrázky a texty.²³²

Můžeme se setkat se specifickými druhy kyberšikany jako je *outing* a *happy slapping*. *Outing* je o fotografování a natáčení oběti v intimních a trapných situacích, například při převlékání nebo na toaletě, a následné zveřejnění takových materiálů, nejčastěji na internetu. Pachatelé *outingu* se někdy dokonce mohou snažit oběť

---

²³¹ TROUPOVÁ, Miriam. *Psychosociální dopady používání mobilních telefonů u dětí ve věku do 12 let* [online]. 29. 12. 2008 [cit. 2012-09-15], s. 118. ISSN 1804-7858. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120328110135953199.pdf>

²³² KANEOVÁ, June a Pamela PORTINOVÁ. EVROPSKÁ KOMISE. *Brožury Daphne: Problémy a zkušenosti v boji proti násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách: Násilí a technologie* [online]. Brusel, Belgie, Srpen 2008 [cit. 2012-09-15], s. 9. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/07_daphne_booklet_7_cs.pdf

vydírat a přimět ji, aby choulostivé informace o sobě zveřejnila sama. *Happy slapping* se vyznačuje tím, že nic netušící oběť je fyzicky napadena skupinou útočníků. Další z pachatelů zároveň celý útok natáčí většinou pomocí videokamery v mobilním telefonu. Záznam se potom obvykle rozšíří na internetu nebo ho pachatelé rozesílají na mobilní telefony kamarádů svých a kamarádů oběti. Oběť je tak traumatizována několikanásobně – jak samotným útokem, tak i následným ponižujícím zveřejněním videa.

Existuje několik typů videí obsahujících násilí. Některá jsou jen zinscenována, jiná jsou tvořena úryvky z filmů, ale může jít i o nahrávky skutečných násilných činů. Stále častěji se na internetu objevují i videa zachycující znásilnění či smrt. A asi není nutné připomínat, že jde o trestný čin. Samotné mobily nejsou příčinou šikany, násilí je společenský fenomén, který nesouvisí s rozvojem technologií – teenageři procházejí obdobím, kdy chtějí zkoušet nové věci, hranice, ukázat se před partou a být v něčem zajímaví. Často si přitom neuvědomí, že už dávno překročili mantinely nevinné legrace.²³³

Nové technologie otevřely celý nový svět možností. Většina z nich může u lidí především zlepšovat schopnost vzdělávat se, bavit se, seznamovat se a komunikovat. V některých se však mohou skrývat rizika a nebezpečí a stejně jako v každodenním reálném světě je nutné tyto hrozby rozpoznat, pochopit a brát v úvahu.²³⁴

Zejména rodiče musí mít na paměti, že jejich dítě u obrazovky počítače nebo hovořící přes mobilní telefon se může nacházet ve virtuálním davu lidí sdílejících online život.²³⁵

Je také třeba podpořit učitele, rodiče a další výchovné činitele, aby využívali výhod nyní dostupných internetových stránek a programů, které pomáhají dětem a mladým lidem uvědomit si rizika a používat nové technologie bezpečným způsobem.²³⁶

---

²³³ Šikana v mobilních telefonech? Outing, happy slapping & spol. *Bezpecne-online.cz: jsi na internetu jako doma?* [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/pro-ucitele-a-rodice/teenageri-a-komunikace-na-internetu/mobilni-telefony/177-3>

²³⁴ KANEOVÁ, June a Pamela PORTINOVÁ. *EVROPSKÁ KOMISE. Brožury Daphne: Problémy a zkušenosti v boji proti násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách: Násilí a technologie* [online]. Brusel, Belgie, Srpen 2008 [cit. 2012-09-15], s. 10. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/07_daphne_booklet_7_cs.pdf

²³⁵ Tamtéž, s. 9.

²³⁶ Tamtéž, s. 22.

6 Rodina, volný čas a média

Rodina jako základní socializační činitel a nejdůležitější společenská skupina plní určité funkce, a to funkci ekonomicko – zabezpečovací, biologicko – reprodukční, emocionální, výchovnou a v neposlední řadě i funkci odpočinku a regenerace tělesných a duševních sil. Poslední zmíněná funkce si klade za cíl vést děti ke správné náplni volného času. Je tedy převážně na rodičích, jaké aktivity dítěti zpřístupní a jak na děti budou dohlížet, ať už ve skupině vrstevníků při různých kolektivních hrách či při využívání médií. Tento dohled by měl zahrnovat uvážlivou volbu televizních pořadů pro děti, počítačových programů či her, celkově by se rodiče měli zajímat, jakým činností se dítě věnuje u počítače, internetu, televize nebo mobilního telefonu.

6.1 Přístup rodičů k volnému času dětí

Pro správný vývoj dítěte je velice důležitý přístup rodičů k jejich výchově. Jednotlivé typy výchovného působení jsme již zmínili. Ale pro plnohodnotný vývoj dítěte hraje velkou roli i jejich volný čas. Rodiče by měli vědět, čemu se jejich děti věnují ve svém volném čase, s jakými kamarády se scházejí. Nemělo by jim být lhostejné, kam dítě z domova odchází a kdy se vrátí. Společně strávený volný čas posiluje rodinné vztahy a uspokojuje citové potřeby dětí. Společná aktivní volnočasová činnost rodičů a dětí a zájem o jejich přátele snižují riziko antisociálního chování dětí.

6.1.1 Rodina a volný čas

Rodina jako primární sociální skupina je rozhodující pro většinu dětí a mladých lidí, je také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, zásadně se podílejícím na formování jejich osobnosti. Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu – začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace. Tradiční podoba rodiny přináší dnes svým příslušníkům v mnoha směrech příznivější podmínky než kdykoli předtím, ale také prochází významnými změnami, jejichž souhrn se někdy označuje jako krize rodiny. To vše působí také na volnočasový život jejich příslušníků.²³⁷

---

²³⁷ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 56.

Některé dospívající děti mají tendenci svoji rodinu opouštět dříve než v minulosti a její tradiční model odmítají jako málo přitažlivý. Jiné naopak u svých rodičů zůstávají i po dosažení plnoletosti a ekonomické samostatnosti. Do života a výchovy dětí a mladých lidí v rodině vstupují svými vlivy také další prostředí s četnými podněty, které se stávají součástí života dětí a výchovného působení rodičů. Mnohé rodiny se však ku prospěchu věci nespokojují s pasivním přijímáním těchto podnětů, nýbrž je samy vyhledávají, tvořivě si je osvojují a obohacují jimi volnočasový život svých dětí.²³⁸

Výrazným rysem současné rodiny je oslabování rodinných vztahů. Proto je potřeba věnovat důslednější pozornost odpovědnosti každého rodiče za jeho děti. Na volný čas dětí v rodině jako zdroj pozitivních i negativních vlivů působí především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině. Tedy hlavně její velikost, úplnost nebo pozdější zakládání rodiny. Mění se životní úroveň a sociální status rodiny, způsob začlenění do společnosti a úroveň bydlení, vybavenost domácnosti včetně potřeb pro volný čas.

Vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny, podmíněná zejména způsobem jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů vzhledem k dětem nebo časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost. Připravenost rodičů umožňuje, aby v tomto ohledu nepůsobili ani jako činitel direktivně rozhodující, ani neponechávali volný průběh živelnosti, nýbrž aby byli spíše inspirátory, iniciátory nebo spoluorganizátory aktivit svých dětí a celé rodiny. Někdy je však mezi touto možností a skutečností mezera. Přes všechny problémy však rodina zůstává východiskem, na němž v mnohém závisí bohatost současných zážitků dítěte a jeho připravenost na volnočasový život v dospělosti.²³⁹

Rodinu obohacují nové obsahy a způsoby individuální činnosti jejich dětí i podněty pro společné aktivity rodičů s dětmi doma i mimo domov. Současná rodina má tedy velké možnosti v realizaci volného času svých dětí a mnoho z nich v tomto směru také aktivně a úspěšně působí. Současně však sama dlouhodobě prochází významnými změnami početnosti a složení, vnitřních vztahů i postoji některých rodičů ke svým dětem, které se týkají také jejich volného času. U některých rodin

---

²³⁸ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 56.

²³⁹ Tamtéž, s. 57.

se tak projevují problémy a negativní jevy, které ztěžují cestu jejich dětí k bohatému prožívání a plné realizaci volného času.²⁴⁰

6.1.2 Rodina jako prvotní vzor volného času

Rodina je pro dítě a mladého člověka prvním prostředím, které pro jejich volný čas vytváří příznivé podmínky. Avšak způsoby realizace volného času se v rodinách značně odlišují a to především v závislosti na jejím sociálním statusu, životním stylu i vztahu k volnočasovým potřebám dítěte.

Žádoucím cílem je aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti mohly svůj volný čas prožívat bohatě a smysluplně, na základě svého dobrovolného rozhodnutí a současně za citlivého vedení ze strany rodičů, případně dalších příslušníků rodiny. Rodina jako inspirátor, podporovatel i realizátor volnočasových aktivit může své děti učít k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i po založení vlastní rodiny.²⁴¹ Toto působení se uskutečňuje těmito vzorci chování:

a) Nápodobou a reprodukcí (modelováním, sociálním učením) – reprodukce vzorců pozitivního volnočasového chování rodičů prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny, příležitostných společenských hrách, domácích zábavách a oslavách nebo setkáních s příbuznými a přáteli a v neposlední řadě na společných návštěvách zábavních a kulturních zařízení, divadel, koncertů. Dále také při vycházkách, výletech, poznávacích zájezdech, pobytech v přírodě či rodinných dovolených. Nápodoba životního stylu rodičů je ovšem nežádoucí, pokud by reprodukovala nicnedělání a nudu, konzumní způsob života nebo vysloveně protispolečenské aktivity.

b) Uskutečňováním individuálních i společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině (sportovních, turistických, uměleckých, technických, přírodovědných, zábavných aj.) Aktivita dítěte může být prostým navázáním na zájem rodičů nebo přechází do jiné oblasti, v obou případech tak rodiče ve svých dětech nacházejí přirozené pokračovatele a přispívají k vytváření žádoucí kontinuity svého výchovného působení.

---

²⁴⁰ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 57-59.

²⁴¹ Tamtéž, s. 61.

c) Citlivým sledováním a cílevědomým reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí, které se k takové činnosti samy přihlásí nebo jež k účasti na ní rodiče přímo vybídnou a podpoří i její realizaci mimo rodinu. S rostoucím věkem a rozvíjejícími se zájmy děti překračují rámec rodiny a postupně se osamostatňují. Společně se svými vrstevníky vstupují do dalších výchovných prostředí, kde svoje zájmy a nadání rozvíjejí soustavně a na náročné odborné i výchovné úrovni.²⁴²

Praktické zkušenosti v tomto směru získávají a pozitivní postoje si osvojují spontánně v denním životě i cílevědomým výchovným působením. Vzorce volnočasového chování svých rodičů uskutečňují plynule i rozporně, přejímají je i odmítají, někdy se snaží je napodobovat, jindy se od nich osvobodit a vlastními přístupy a řešeními je překonávat. Společným východiskem přitom je dostatek času věnovaný rodiči dětem, jejich aktivní přístup k tomu, aby se děti učily svůj volný čas využívat k rozvoji sebe i ve prospěch druhých. Takový přístup však dnes není zdaleka vlastní každé rodině, poměrně častý je naopak nezáměr o to, čím se děti ve volném čase zabývají. Kromě tohoto nezáměru, nedostatku času, neznalosti, nerespektování potřeb a zájmů dětí nebo nevyužívání existujících možností se u některých rodičů projevují také další negativní skutečnosti. Mezi ně patří toxikomanie a další závislosti, fyzické a psychické násilí a týrání dítěte.²⁴³

V současné praxi se uplatňují způsoby, jak tyto problémy alespoň omezit, jejich důsledky napravovat a zejména jak jim předcházet. Volnočasové činnosti usnadňují překonávat odstup nebo izolaci mezi různými životními a výchovnými prostředími dětí, zvláště mezi rodinou, školou, obcí, sdružením a zařízením volného času. O vzájemnou informovanost, spolupráci a podporu usilují některé školy, zařízení volného času nebo složky dobrovolných sdružení a volí k tomu různé cesty.²⁴⁴

Vstřícné rodinné prostředí v rozvoji volného času svých dětí tedy hraje a má hrát významnou úlohu. Rozvíjí individuální předpoklady dětí, podporuje jejich kontakty s dalšími prostředími, bere v úvahu jejich volnočasové potřeby i zájmy a otevírá se pozitivním vnějším podnětům. Životní styl rodiny jako přirozený stimulátor i regulátor umožňuje tyto vlivy třídit, pozitivní vlivy využívat a nežádoucí eliminovat.

---

²⁴² HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 61-62.

²⁴³ Tamtéž, s. 62-63.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 64.

Demokratický styl rodinného života učí děti chovat se aktivně, vstřícně a odpovědně vůči ostatním členům a usnadňuje jim vstup do dalších prostředí. Podněcuje rovněž spoluúčast a uskutečňuje tak jejich významné právo. Realizace těchto hledisek je pro každého člena rodiny náročná zvláště v obdobích zásadních proměn společnosti i rodiny samé. Rodina se tak stává aktivním subjektem i svého volnočasového života, rozvíjí pozitivní podněty a čelí nežádoucím vlivům.²⁴⁵

6.2 Přístup rodičů k využívání médií u dětí

V této podkapitole uvedeme několik rad, jak by rodiče měli přistupovat u svých dětí, ať už z hlediska sledování televize nebo hraní počítačových her či zacházení s mobilním telefonem.

6.2.1 Televize

Učit děti vybírat! Častou chybou je sednout k televizoru a zapnout ho, když zrovna máme chuť se dívat. Zapnutý televizor působí jako magnet, i pro nás nezajímavý pořad nás něčím zaujme, třeba ho kritizujeme, ale televizor nevypneme. Je proto důležité naplánovat sobě samotným a do určitého věku i dětem, co se bude sledovat.²⁴⁶

Učit děti vypínat! Když vás pořad zklame, řekněte: „Na tohle se teda dívat nebudu!“ Pokud jde o dětský pořad, řekněte laskavě, ale pevně: „Terezko, tohle musíme vypnout. Vždyť to nemá hlavu ani patu a pořad tam něco rozbíjejí nebo střílejí nebo do někoho kopou, fuj!“ Jestliže vám tyto věty půjdou od srdce, dítě je převezme.

Vysvětlit! Starším dětem vysvětlujeme škodlivost mediálního násilí, pornografie, kýče a ohlupující sugestivnost reklamy. S dospívajícími o těchto tématech diskutujeme jako rovní s rovnými.

Zakazovat! K ovládnutí obrazovky patří i autoritativní zákaz: „Na tohle se dívat nebudeš!“ Nebo: „Tehle film pro tebe není vhodný. Moc tě to rozrušuje, zase bys křičel ze spaní. Vypni to, ano?“²⁴⁷

---

²⁴⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004, s. 64.

²⁴⁶ ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku : Jak vést děti k rozumnému užívání médií*. Praha : Portál, 1995, s. 35.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 36, 37, 38-39.

Tyhle rady jsou důležité a měl by se jimi řídit každý rodič, jelikož dnes se často zapomíná na to, že dítě potřebuje nejen něžnou péči a lásku, ale že má stejně silnou potřebu pevné autority. Dospělý má být autoritou! Být pro dítě někým, kdo je ochoten a schopen vnášet řád do chaosu, vést druhé, zaručit spravedlnost, zajistit budoucnost. Dítě potřebuje pevnou ruku, aby vědělo, že někomu záleží na tom, jaké je a jaké bude. Jinak mu neposkytneme to, co je na dětství nejcennější, tedy pocit bezpečí. Zákaz nemusí být vždycky striktní a absolutní. Třináctileté dítě například někdy už spíše jen upozorníme: „Měla bys už jít spát, nebo budeš zítra ve škole zase unavená.“ Mělo by však být naprosto jasné, zda jde o domluvu či o zákaz. Skutečná rodičovská autorita je základním předpokladem úspěšného vyřešení trojúhelníku rodiče – dítě – obrazovka. Dítě musí vědět, že když mu matka nebo otec nedovolí, dívat se na určitý televizní pořad, mají k tomu své dobré důvody, i když mu je nevysvětlí, protože to někdy nejde.

Dvanáctileté dítě by mělo umět vysvětlit, proč je pornografie a mediální násilí pro většinu lidí přitažlivé, a zejména, proč jsou škodlivé; mělo by je také, na základě celé výchovy od raného dětství, odmítat.²⁴⁸

Co se týká průměrné doby strávené u televize, doporučuje se nejvýše pět hodin týdně. Deset hodin je při dobrém výběru „dávka“ pro dospělého snad ještě rozumná, patnáct hodin je z hlediska duševního zdraví maximum, které má smysl překročit jen v době nemoci nebo za jiných výjimečných okolností.

U dětí budeme ještě opatrnější, zejména u předškoláků, kteří se teprve učí rozlišovat mezi iluzí a realitou. Dětem do tří let úplně stačí každodenní „večerníček“, předškolákům nějaká ta pohádka navíc a samozřejmě snímky z přírody. Čím méně děti navykneme na obrazovku, tím lépe se nám později podaří udržet dávky v přijatelných mezích.

Zákaz televize patří k nejrozumnějším trestům, jakých rodiče užívají. Když totiž chceme dítě potrestat, jsme často na rozpacích, jak mu způsobit nezbytnou nepříjemnost a zároveň mu nevzít něco, co je pro jeho vývoj prospěšné (sport, hra na kytaru apod.). Zákazem televize zřídka něco pokazíme, naopak, přimějeme dítě k jiné činnosti. I četba je aktivnější než sledování televize,

---

²⁴⁸ ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku : Jak vést děti k rozumnému užívání médií.* Praha : Portál, 1995, s. 39-41.

protože rozvíjí jazykové schopnosti a představivost. A trocha nudy často pomůže na svět tvořivým nápadům.²⁴⁹

Nadbytečnou nebo škodlivou mediální zábavu – podobně jako jiné příjemnosti pochybné hodnoty – můžeme dětem poměrně snadno odepřít, jestliže jim to vynahradíme něčím, co většina dětí v běžných rodinách postrádá, což je vřelý zájem rodičů, dostatek rodičovského času, společné rodinné akce, na které je možno se těšit, nějaké vlastnosti nebo činy rodičů, na které je možno být hrdý. A také to, že dítě bereme vážně, že mu nasloucháme, snažíme se mu porozumět, že v něm vidíme bytost nekonečné ceny, která nám byla svěřena. To je ostatně základ veškeré výchovy.²⁵⁰

Dalším problémem je také rodinné sledování televizního zpravodajství. V mnoha rozumných rodinách mají často ještě desetileté děti zprávy prostě zakázané, protože v nich bývají drastické záběry. Kamera se bezostyšně pase na detailních záběrech obětí havárií, na znetvořených tělech a zkrvavených tvářích nebo na polonahých lidech, mužích i ženách, připojených v nemocnici na různé přístroje, člověk je pouhou věcí a obraz jeho bídy a utrpení se stal zbožím. Protiargument „Jen ať se dívá, když je to pravda!“ svědčí o tom, že rodiče dostatečně nechápou zranitelnost dětské duše. Na druhé straně by však děti zprávy sledovat měly, měly by se zajímat o to, co se děje v republice i ve světě. To je podstatná součást výchovy vedoucí k zodpovědnému občanství. Měli bychom proto televizi při drastických záběrech vypínat. To je z výchovného hlediska lepší než „teď se nedívej“ nebo „otoč se!“ Raději si sami odřekněme nějaký ten krvavý záběr, který ani nás dospělé nijak zvlášť neobohatí a nezušlechtí, než abychom dětem zdůrazňovali, že jsou ještě malé.²⁵¹

Jednotlivá rodina, která se chce vymknout ze všeobecného úpadku životního stylu, musí mít neobyčejnou vnitřní sílu a výdrž. Znamená to plout proti proudu, a ten je pěkně prudký. Je velké nebezpečí, že ten proud strhne děti, že se budou cítit ošizené, vyřazené a méněcenné, když jim rodiče nedají to, co okolí považuje

---

²⁴⁹ ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku : Jak vést děti k rozumnému užívání médií.* Praha : Portál, 1995, s. 42-43.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 45.

²⁵¹ Tamtéž, s. 51-52.

za samozřejmé. Jediné řešení vidíme v pospolitosti rodin, které mají společný cíl a podobný styl života.²⁵²

6.2.2 Počítač

Žijeme v době, kdy nám už vůbec není vzdálená představa počítače jako centra celé domácnosti. Výrobci počítačů nám vnucují představu, že ti, kteří nemají doma výkonný multifunkční počítač s připojením na internet, jsou zcela vyřazeni z lidského společenství. Lidé pak nakupují počítače bohužel jen pod vlivem jejich reklamy.

Počítače se neustále rozvíjí a není divu, že za pár let se setkáme s tím, že počítač za nás bude zvládat řadu povinností v domácnosti, jako například regulovat vytápění a ventilaci, otevírat automaticky dveře, spravovat databázi všech údajů o domácnosti jako stav rodinného účtu, co je třeba nakoupit, obsahuje v sobě video, multimediální CD přehrávač hudby a her, televizi se satelitem, fax, modem, internet, informace o dopravní situaci v okolí domu a města, stav znečištění ovzduší, meteorologickou předpověď a mnoho dalšího.²⁵³

Ukazuje se však, že budou mezi námi i tací, kteří se životu s takovou technikou budou spíše bránit a vyhýbat než ji vyhledávat. Přesycenost informacemi a praktická nemožnost být mimo dosah médií totiž vyvolává trauma a vyčerpanost. Každý z nás si dnes sám v sobě řeší otázku, jak blízko si máme připustit techniku k tělu, abychom zůstali ještě sami sebou. Mnoho dětí má počítač doma. Záleží na rodičích, k čemu jim umožní přístup, zda je nechají hrát donekonečna bojové hry, anebo je zkusí inspirovat něčím jiným.²⁵⁴ A také zda dokáží u dítěte regulovat množství času stráveného u počítače.²⁵⁵

Děti mohou využít počítač také pro svou přípravu do školy v rámci kvalitních výukových programů na opakování, procvičování i zkoušení, a to často zábavnou formou.

Děti, které mají doma na počítači nainstalované didakticky využitelné programy, nevyžadují pak ani různé nevhodné hry. Dají-li rodiče dětem na počítač

---

²⁵² ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku : Jak vést děti k rozumnému užívání médií.* Praha : Portál, 1995, s. 55-56.

²⁵³ ČERNOCHOVÁ, M. *Využití počítače při vyučování : náměty pro práci dětí s počítačem.* Praha : Portál, 1998, s. 49.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 50.

²⁵⁵ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky.* Brno : Computer Press, 1997, s. 106.

dostatek dobrých didaktických her, drobností na logické myšlení nebo fantazii, i programů pro výuku, zbaví se poměrně dobře problému, co s počítačem vůbec dělat a jestli dítě počítač nezneužívá.²⁵⁶

Stejně jako u televize jsme uvedli několik rad, jak přistupovat ke sledování, tak uvádíme i tady, co je vhodné dětem povolit a co raději vypustit z nepřeborného množství her a programů:

- Pečlivě vybírat počítačové hry pro své děti, tedy snažit se orientovat v nabídce počítačových her. Opatřit si také výukové programy, CD encyklopedie, hudební a grafické programy, slovníky cizích jazyků.²⁵⁷
- Zabývat se tím, jak dlouho dítě sedí doma u počítače, protože dítě ke svému zdravému fyzickému vývoji potřebuje dostatek pohybu, ke zdravému psychickému vývoji dostatek různých podnětů a ke zdravému sociálnímu vývoji dostatek kontaktu s ostatními lidmi.²⁵⁸
- Při práci s počítačem dávat pozor, aby se dítě neunavilo, nebo aby se neprohloubily jeho stávající zdravotní potíže.
- Pracovat na počítači společně s dítětem. Povídat si s ním a zahrát si s ním i jeho oblíbenou hru, aby rodiče věděli, co jejich dítě prožívá a jak na co reaguje. Čas od času si prohlédnout, co je na disku jejich počítače instalováno. Mají-li rodiče přístup k internetu, tak objevovat společně se svými dětmi zajímavé informace, povídat si o tom, co objevili a rozvíjet další aktivity dětí.
- Nezavádět v rodině systém „počítač za odměnu, zákaz počítače za trest“.
- Požadovat po dítěti konkrétní výsledky práce na počítači, například přepsanou slohovou práci, vypracovaný referát. Pomoci dítěti učit se hledat, třídit, hodnotit a zpracovávat informace.
- Učit své děti včas odejít od počítače, ať si na počítači hrají třeba jen půl hodiny. Učit je dokázat v nejlepším přestat a svobodně od počítače odejít, to je lék proti závislosti.²⁵⁹

---

²⁵⁶ ČERNOCHOVÁ, M. *Využití počítače při vyučování : náměty pro práci dětí s počítačem*. Praha : Portál, 1998, s. 50-51.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 51.

²⁵⁸ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky*. Brno : Computer Press, 1997, s. 103.

²⁵⁹ ČERNOCHOVÁ, M. *Využití počítače při vyučování : náměty pro práci dětí s počítačem*. Praha : Portál, 1998, s. 51.

Svět počítačů může mít kladný výchovný vliv na děti. Když budeme ignorovat co dítě na počítači dělá, nejspíš se jeho využití vymkne kontrole se všemi negativními důsledky. Když se budeme sami zajímat o programy, u nichž jsou děti ochotny trávit svůj volný čas a když si je sami vyzkoušíme, budeme pak moci již sami rozhodnout, které hry dítěti doporučíme. Získáme si také značný neformální respekt, protože si nás dítě bude vážit za znalosti jejich počítačového světa. Nevyhýbat se společné práci se svými dětmi. Povídat si s dětmi o počítačových hrách a podobně, jako s nimi hrajeme třeba stolní hry, zkusit si na počítači mariáš nebo šachy. Možná pak rodiče pochopí, proč děti tak rády u počítače tráví svůj volný čas.²⁶⁰

Nastává také otázka, zda koupit či nekoupit počítač dítěti domů. Je to obtížné rozhodnutí. Počítač je vhodnější spíše pro starší děti a studenty středních a vysokých škol. A to hlavně proto, že jsou již zformováni jako osobnosti a neměli by být tak lehce ovlivnitelní negativními důsledky možností počítače jako malé děti. Také by měli být schopni zodpovědně nakládat se svým časem. V dospívajícím věku roste použitelnost počítače jako nástroje pro sebevzdělávání a práci.²⁶¹

6.2.3 Internet

Informace mají dnes větší váhu než kdykoliv dříve. A internet nabízí široké možnosti tyto informace získávat.²⁶² Může být také velkým přínosem i pro velmi malé děti, ať už zde surfují pro zábavu nebo navštěvují vzdělávací webové stránky. Mohou zde ale narazit na množství stránek s obsahem, který pro uživatele jejich věku není vhodný, a proto je potřeba mít přehled, co děti prostřednictvím internetu vyhledávají.²⁶³

Pro nalezení informací k určitému tématu jsou velmi vhodné vyhledávače. Jelikož však hledání probíhá na základě zadaných klíčových slov, velmi snadno se dítě dostane na nežádoucí stránky.²⁶⁴ Internet je pro děti přitažlivý především tím, že jim přináší zábavu. Jeho prostřednictvím poslouchají hudbu, sledují filmy

---

²⁶⁰ ČERNOCHOVÁ, M. *Využití počítače při vyučování : náměty pro práci dětí s počítačem*. Praha : Portál, 1998, s. 51-52.

²⁶¹ ROUBAL, P. *Počítače pro úplné začátečníky*. Brno : Computer Press, 1997, s. 106-107.

²⁶² Informace na netu. *Saferinternet.cz: pro bezpečnější internet* [online]. Národní Centrum Bezpečnějšího Internetu, © 2011 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/pro-rodice/informace-na-netu>

²⁶³ *Rodinný balíček o internetové bezpečnosti: krocení webu* [online]. Brussels: InSafe, 2008, 2 sv. [cit. 2012-12-28]. s. 7. ISBN 978-90-78209-57-7. Dostupné z: <http://www.upc.cz/pdf/SaferInternet.PDF>

²⁶⁴ Tamtéž, s. 7-8.

či komunikují s kamarády na sociálních sítích, hlavně Facebooku.²⁶⁵ Dále mohou zasílat e-maily, sdílet soubory, psát vlastní blogy, vzájemně si s kamarády vyměňovat videa nebo fotografie či společně hrát online hry. Jelikož má mnoho mladých lidí na celém světě možnost publikovat na internetu své názory, postoje, myšlenky, zájmy, životní situace, rodinný nebo partnerský stav, píšící, co si myslí, čekají reakci ostatních lidí, touží diskutovat, může se tímto z nevinné zábavy na sociální síti stát nepříjemné drama.²⁶⁶ Ze zveřejněných informací na internetu, pak může kdokoliv naše osobní údaje využít či zneužít, anebo nás pozvat na schůzku. Tyto schůzky jsou nebezpečné z důvodu, že lidé, se kterými si povídáme přes tzv. chaty, se mohou mimo virtuální realitu prezentovat odlišně. Děti si často neuvědomují, jak nebezpečná mohou taková setkání být a nepovažují je za problematická.²⁶⁷

V současné době využívají dospívající moderní technologie nejen proto, aby si vyzkoušeli nové věci, ale také aby navazovali kontakty v prostředí, které považují za soukromé a kde nejsou pod dohledem rodičů. Proto je důležité, aby děti a dospívající věděli, jak se v sociálních sítích dobře bavit, ale přitom zůstat v bezpečí. K tomu je opět potřebná kontrola rodičů. Měli by své děti učit chránit si vlastní soukromí na internetu stejným způsobem, jako to dělají v neinternetovém světě.²⁶⁸ K minimalizaci nebezpečí internetu by se rodiče měli s dětmi dohodnout na určitých pravidlech. A také je učit, aby nevěřily všemu, co na internetu vidí a čtou. V případě dětí předškolního věku je vhodné, aby jim při používání internetu asistovala dospělá osoba. Nejbezpečnějším řešením je vytvořit osobní pracovní prostředí dítěte, ve kterém je přístup k internetu omezen pouze na určité stránky.²⁶⁹

Pro zajištění bezpečnosti dítěte na internetu by rodiče měli dodržovat nějaká doporučení:

- zajímat se o aktivity, kterým se děti věnují na internetu,

---

²⁶⁵ SOUKUP, Petr. Děti na internetu: jaký je přístup českých rodičů k ochraně dětí na síti?. *Šance Dětem: pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí* [online]. OPS Sirius, 30. 9. 2011 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/deti-na-internetu-jaky-je-pristup-ceskych-rodicu-k-ochrane-deti-na-siti-9.html>

²⁶⁶ Sociální síť. *Saferinternet.cz: pro bezpečnější internet* [online]. Národní Centrum Bezpečnějšího Internetu, © 2011 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/pro-rodice/socialni-site>

²⁶⁷ *Rodinný balíček o internetové bezpečnosti: krocení webu* [online]. Brussels: InSafe, 2008, 2 sv. [cit. 2012-12-28]. s. 11. ISBN 978-90-78209-57-7. Dostupné z: <http://www.upc.cz/pdf/SaferInternet.PDF>

²⁶⁸ Tamtéž, s. 10,11.

²⁶⁹ Bezpečný internet pro děti. *Bezpečný internet: rady pro vaši bezpečnost na internetu* [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/rodice/doporuceni-pro-rodice/bezpecny-internet-pro-deti.aspx>

- zajímat se o internetové kamarády svých dětí stejně jako o jejich kamarády ve škole,
- využívat internet společně s dětmi,
- dohodnout si pravidla používání internetu,
- upozornit dítě, aby bylo opatrné při sdělování osobních údajů,
- poznávat, jak dítě používá internet,
- vést debaty o skvělých a zajímavých věcech, k nimž lze internet využít, ale také o potížích, kterým může čelit,
- nedovolit dítěti, aby se samo setkalo s někým, s kým se seznámilo na internetu,
- uvažovat o společné e-mailové schránce se svými dětmi,
- dávat si pozor na soubory, které dítě z internetu stahuje a ukládá je na disk,
- pomoci dítěti při hledání užitečného materiálu na internetu.²⁷⁰

6.2.4 Mobilní telefon

Mobilní telefon považuje většina dětí za naprosto nezbytnou věc. Stal se tedy součástí jejich života.²⁷¹ Největší výhodou je fakt, že rodiče mají přehled, kde se jejich dítě pohybuje, mohou dítěti zavolat a zkontrolovat, jestli je v pořádku.²⁷²

V současných telefonech mají děti k dispozici zasílání textových zpráv, přístup k internetu a na webové servery dostupné prostřednictvím tohoto připojení. Není tedy pochyb, že mobilní telefony se staly skvělým prostředkem komunikace a že tvoří skutečné záchranné lano mezi rodiči a dětmi, které žádná předchozí generace neměla.²⁷³ Dříve rozšířené hračky či obrázkové knihy jsou nahrazeny

²⁷⁰ PILAŘ, Jiří. Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR* [online]. V Praze, 14.4.2004 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/HTM/PHPPravidlaprorodiceadetia.htm>

²⁷¹ NOVOTNÝ, Jiří. Mladí Češi čtvrtí na světě v počtu mobilů. *Český a slovenský svět* [online]. 19.9.2005 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.svet.czsk.net/clanky/cr/cesitelefony.html>

²⁷² ROČKOVÁ, Vanda. Mají mít děti v první třídě mobilní telefon?. *Maminka.cz: web pro těhotné i maminky* [online]. 11.12.2011 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/deti-a-materstvi/maji-mit-deti-v-prvni-tride-mobilni-telefon>

²⁷³ MERRITT, Marian. Voláme všechny rodiče: děti a mobilní telefony. *Symantec: AntiVirus, Anti-Spyware, Endpoint Security, Backup, Storage Solutions* [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://securityresponse.symantec.com/cs/cz/norton/familyresources/resources.jsp?title=ar_calling_all_parents

posledními technickými výkřiky. Děti jsou tak od raného věku zvyklé na ovládání mobilních telefonů či tabletů.²⁷⁴

Když děti nyní mají všechny tyto nové nástroje k běžnému použití, je čas, aby si rodiče uvědomili bezpečnostní rizika a získali více informací o tom, co mohou udělat pro bezpečnost svých dětí. Telefonní operátoři si jsou vědomi, že děti nyní používají mobilní telefony ke stahování her, vyzváněcích tónů, grafiky a jiných věcí a proto se snaží pomoci rodičům prostřednictvím nových funkcí a služeb jako jsou například:

- možnost nastavit dobu, kdy je možno telefony používat,
- ovládací prvky pro vypnutí textových zpráv,
- sledování nákupů prostřednictvím telefonu,
- funkce, které rodičům umožňují stanovit určitý finanční limit pro hudbu a zboží, které je možno koupit online,
- kontrola nad obrazovými zprávami a fotografiemi.²⁷⁵

Rodiče by měli kontrolovat měsíční účet za telefon a online weby pro zobrazení aktivity v mobilu svého dítěte. Kontrolovat také denní dobu, kdy jsou odesílány a přijímány textové zprávy a fotografie. Dále by měli rodiče mluvit se svým dítětem o odpovědném použití telefonu, vhodném a etickém chování, které se od nich očekává.²⁷⁶ Platí rovněž pravidlo, že telefon by neměl dítěti sloužit jako drahá hračka. Proto je důležité, aby rodiče rozhodli k jaké příležitosti dítěti koupí mobilní telefon. Neměl by být samozřejmostí, spíš by ho dítě mělo dostat za odměnu nebo jako dárek k Vánocům či narozeninám, jelikož si ho pak bude více vážit.²⁷⁷

Nastává otázka, kdy koupit dítěti mobilní telefon. Dítě od určitého věku bude na rodiče vyvíjet nátlak ve smyslu, že mobilní telefon nezbytně nutně potřebuje,

---

²⁷⁴ HRON, Lukáš. Mobil je pro dítě snadnou cestou k nevhodnému obsahu. *Mobil.cz: vše o mobilech, operátorech a telekomunikacích* [online]. 19. května 2012 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://mobil.idnes.cz/mobil-je-pro-dite-snadnou-cestou-k-nevhodnemu-obsahu-f9f-/mob_tech.aspx?c=A120509_123320_mob_tech_LHR

²⁷⁵ MERRITT, Marian. Voláme všechny rodiče: děti a mobilní telefony. *Symantec: AntiVirus, Anti-Spyware, Endpoint Security, Backup, Storage Solutions* [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://securityresponse.symantec.com/cs/cz/norton/familyresources/resources.jsp?title=ar_calling_all_parents

²⁷⁶ MERRITT, Marian. Voláme všechny rodiče: děti a mobilní telefony. *Symantec: AntiVirus, Anti-Spyware, Endpoint Security, Backup, Storage Solutions* [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://securityresponse.symantec.com/cs/cz/norton/familyresources/resources.jsp?title=ar_calling_all_parents

²⁷⁷ ROČKOVÁ, Vanda. Mají mít děti v první třídě mobilní telefon?. *Maminka.cz: web pro těhotné i maminky* [online]. 11.12.2011 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/deti-a-materstvi/maji-mit-deti-v-prvni-tride-mobilni-telefon>

že ho mají ve třídě naprosto všichni a ono je poslední, kdo ho nemá. A na rodičích je pak rozhodnutí, zda telefon již pořídit či nikoliv.²⁷⁸

Podle odborníků ale neexistuje přesná věková hranice, od které by dítě mělo vlastnit mobilní telefon. Velmi záleží na životním stylu rodiny, prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, vospělosti dítěte a mnoha dalších faktorech.²⁷⁹

Mobilní telefon je pro děti do šesti let věku naprosto zbytečný. K ničemu jej nepotřebují, jelikož jsou všude doprovázeny rodiči nebo jinými dospělými. U dětí mladšího školního věku není vlastnictví mobilního telefonu přílišným problémem. Je ale vhodné, aby rodiče učili své děti, jak mobilní telefon nejlépe využívat. Této věkové kategorii plně dostačuje obyčejný, tedy tzv. klasický telefon, který má jen základní funkce.

Pořízení mobilního telefonu má mnoho výhod, ale i nevýhod. Naprosto zřejmou výhodou je fakt, že rodič je v kontaktu se svým dítětem. Má tak přehled, kde se dítě nachází. Ovšem pozor. Mobil je pouze přístroj a dítě „jen“ dítě, takže spoléhání se pouze na telefon se může někdy stát „noční můrou“. Dítě telefon zapomene nabít, nechá ho ve škole, neslyší telefon, vypne ho a podobné situace, a rodič – protože se nemůže dovolat – začne přemýšlet, v horším případě panikařit, co se stalo. Mobil by také neměl sloužit k neustálému kontrolování dítěte. Časté volání či zasílání SMS zpráv může dítě rušit a bude mu zřejmě nepříjemné. Naopak opakované volání rodičům kvůli maličkostem také asi není přesně to, k čemu by měl mobil sloužit. Důležitý je rozumný přístup ze strany dítěte i rodiče.

Pokud se rodiče rozhodnou mobil dítěti pořídit, měli by nejdříve promyslet, jaký telefon by byl pro dítě vhodný. Samozřejmě velmi záleží na věku dítěte (jiné nároky má devítiletý kluk či holka a naprosto odlišné patnáctiletá slečna či mladý muž), jeho vztahu k věcem a dalších faktorech. Podstatné je i rozhodnutí, jakou částku mohou a chtějí za koupi telefonu utratit. Zpravidla se jako první mobilní telefony pořizují levnější modely nebo dítě dostane přístroj svého rodiče. Telefon by měl mít snadnou obsluhu.

---

²⁷⁸ Kdy koupit dítěti mobilní telefon. *JáRodič: o rodičích a jejich dětech* [online]. 9. 11. 2009 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.jarodic.cz/cz/kdy-koupit-diteti-mobilni-telefon.php>

²⁷⁹ ROČKOVÁ, Vanda. Mají mít děti v první třídě mobilní telefon?. *Maminka.cz: web pro těhotné i maminky* [online]. 11.12.2011 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/deti-a-materstvi/maji-mit-deti-v-prvni-tride-mobilni-telefon>

Rozhodnutí, zda pořídit dítěti mobilní telefon může být někdy velmi složité. Určitě je to však rozhodnutí, které musí učinit jen a jen rodiče. Sami nejlépe znají své dítě a dovedou posoudit, zda už nastala vhodná doba pro koupi mobilu.²⁸⁰

---

²⁸⁰ Kdy koupit dítěti mobilní telefon. *JáRodič: o rodičích a jejich dětech* [online]. 9. 11. 2009 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.jarodic.cz/cz/kdy-koupit-diteti-mobilni-telefon.php>

7 Náplň a význam volného času pro děti a mládež

Elektronická média se svou všestranností a jednoduchostí stala neodmyslitelnou součástí života nás všech. Ačkoliv jsou některé kratochvíle s nimi spojené vhodné spíše pro dospívající a dospělé osoby, jejich nezadržitelný rozkvět proniká ke stále mladším lidem. A právě tady vyvstává otázka, zda jsou pro děti a mládež vhodné. Důležitou úlohu zde hrají rodiče, kteří mohou organizovat volný čas svých dětí a předcházet tak různým negativním vlivům, které mohou elektronická média doprovázet.

7.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je analyzovat přístup a vliv rodičů k využívání elektronických médií (počítač, internet, televize a mobilní telefon) jejich dětmi ve volném čase.

Z uvedeného hlavního cíle vyplývají následující dílčí cíle výzkumu:

1. Zjistit, zda rodiče kontrolují způsob, jakým jejich děti využívají elektronická média.
2. Zjistit, kolik času věnují děti elektronickým médiím.
3. Zjistit, k jakým činnostem děti elektronická média využívají.

Cíle výzkumu budou naplněny prostřednictvím dotazníkového šetření provedeného na několika základních školách. Dotazníky budou určeny jak pro děti, tak pro rodiče. Tyto dvě linie výzkumného šetření nám umožní popsat sledovanou problematiku ze dvou úhlů pohledu – z pohledu rodičů a z pohledu samotných dětí. Dotazník pro děti bude zaměřen na elektronická média, přesněji na způsoby jejich využití. Na tytéž oblasti bude orientován i dotazník pro rodiče. Zjistíme tak přístup rodičů k využívání médií jejich dětmi, a to jak z pohledu samotných rodičů, tak také z hlediska toho, jak vliv rodičů vnímají děti. Výsledky budou statisticky vyhodnoceny a výsledky zpracovány do grafů.

7.2 Výzkumný problém a hypotézy

Hypotéza je pokusná, předběžná či prozatímní odpověď na položené otázky (problémy).²⁸¹ Hypotézy jsou předpověďmi o vztazích mezi proměnnými. Z hypotézy vyplývá, že pokud nastane jev A, nastane také jev B.²⁸²

Výzkumný problém, jež udává směr celému výzkumu, v této práci zní následovně: Jaký je přístup a vliv rodičů k využívání médií ve volném čase jejich dětí?

V návaznosti na cíle a výzkumný problém, které jsou klíčové pro výzkumné šetření, formulujeme následující hypotézy:

1. Předpokládáme, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit počítač, u něj tráví méně času než ty, které se ptát nemusí.
Tato hypotéza bude ověřena jak z pohledu rodičů, tak z pohledu dětí.
2. Předpokládáme, že děti, které mají ve svém pokoji televizi, tráví jejím sledováním více času než ty, které ji v pokoji nemají.
3. Předpokládáme, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit televizi, u ní tráví méně času než ty, které se ptát nemusí.
Tato hypotéza bude ověřena jak z pohledu rodičů, tak z pohledu dětí.
4. Předpokládáme, že děti vlastníci chytrý mobilní telefon jej využívají častěji, než děti vlastníci klasický telefon.
5. Předpokládáme, že rodiče starší 30ti let dbají na to, aby se jich děti ptaly, zda si mohou pustit počítač, více, než rodiče mladší 30ti let.
6. Předpokládáme, že věk dítěte nemá vliv na to, jaký typ telefonu mu rodiče koupí.
Tato hypotéza bude ověřena jak z pohledu rodičů, tak z pohledu dětí.
7. Předpokládáme, že věk dítěte neovlivňuje to, zda má dítě televizi ve vlastním pokoji.

---

²⁸¹ CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006, s. 11.

²⁸² CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*. Praha : Grada, 2007, s. 18.

7.3 Metoda výzkumu

V této práci byla použita dotazníková metoda. Jedná se o shromažďování informací od dotazovaných osob a je určena pro hromadné získávání údajů.²⁸³ Tato metoda byla vybrána hlavně z důvodu rychlé možnosti oslovení respondentů a ekonomického získávání potřebných dat.

7.3.1 Metoda sběru dat

Základní myšlenka dotazníků použitých ve výzkumu je ta, že na co se ptáme dětí, na to se ptáme i rodičů. Vzniká tím určitá zpětná vazba, jelikož děti nám poví něco o sobě a svých rodičích a stejně tak jejich rodiče sdělí informace nejen o svých dětech, ale i o sobě, přičemž smysl otázek je vždy stejný. Úvodní otázky v dotazníku jsou zaměřeny na demografické údaje a zbývající část otázek na využívání médií dětmi a na dohled rodičů nad dětmi, tedy na jádro výzkumu. Dotazník pro děti má celkem 25 otázek a dotazník pro rodiče má 27 otázek. Nejvíce jsou využívány dichotomické otázky, jež umožňují pouze odpověď ano/ne. Dále uzavřené otázky s možností volby jedné nebo více nabízených alternativ. Ojediněle se vyskytuje výběrová otázka s možností výběru pouze jedné možnosti ze dvou. A posledním typem jsou otevřené otázky zaměřené především na časový údaj. Oba typy dotazníků jsou uvedeny v přílohách.

7.3.2 Metoda zpracování dat

Veškeré údaje z dotazníků jsem zanesla do dvou tabulek, podle toho, jednalo-li se o dotazník pro děti či pro rodiče. Všechny výpočty jsem prováděla v programu MS Excel. Tato činnost byla časově velmi náročná, jelikož jsem musela ručně přepsat odpovědi z celkového počtu 1997 dotazníků. Takto získaná data jsem rozdělila podle pohlaví respondentů a následně seřadila podle věku. Tabulku dětí jsem rozdělila do tří věkových skupin podle vývojových období, tj. 6-10 let, 11-13 let, 14-16 let. Stejně tak data z dotazníků od rodičů jsem rozdělila do dvou skupin podle věku, a to do 30-ti let a nad 30 let. Tyto otázky s věkem a pohlavím sloužily k seřazení a rozdělení získaných dat v deskriptivní části výzkumu.

---

²⁸³ SKALKOVÁ, J., a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha : SPN, 1983, s. 86.

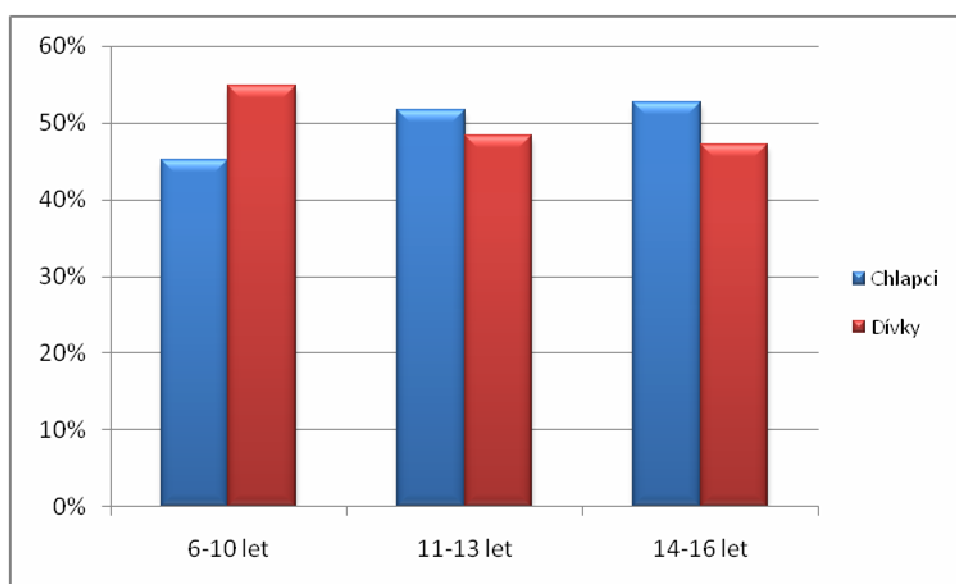
Následně jsem spočítala četnosti jednotlivých odpovědí u každé otázky, to jsem provedla u všech skupin. U odpovědí s časovým údajem jsem pouze spočítala průměr ze všech odpovědí u každé skupiny. Ostatní otázky jsem vyjádřila v procentech vzhledem k celkovému počtu respondentů dané skupiny. Uzavřené otázky s více alternativami jsem neposuzovala vzhledem k celkovému počtu respondentů, ale počítala jsem je vzájemným poměrem mezi sebou a převedla na procenta. To znamená, že součet takto získaných procentuálních hodnot je roven 100 %. Tyto výpočty jsem provedla u obou typů dotazníků, pro všechny věkové skupiny a to jak v rámci celku, tak i pro jednotlivá pohlaví. Postup ověření hypotéz si popíšeme níže.

7.4 Soubor

Jako cílovou skupinu jsem si zvolila děti ve věku 6-15 let, to znamená děti navštěvující základní školu. Získáme tak komplexní přehled jednoho uceleného vývojového stádia dětí, takže bude možné porovnat přístup rodičů jak k dětem mladším, tak k dětem starším, což je také obsaženo v některých hypotézách.

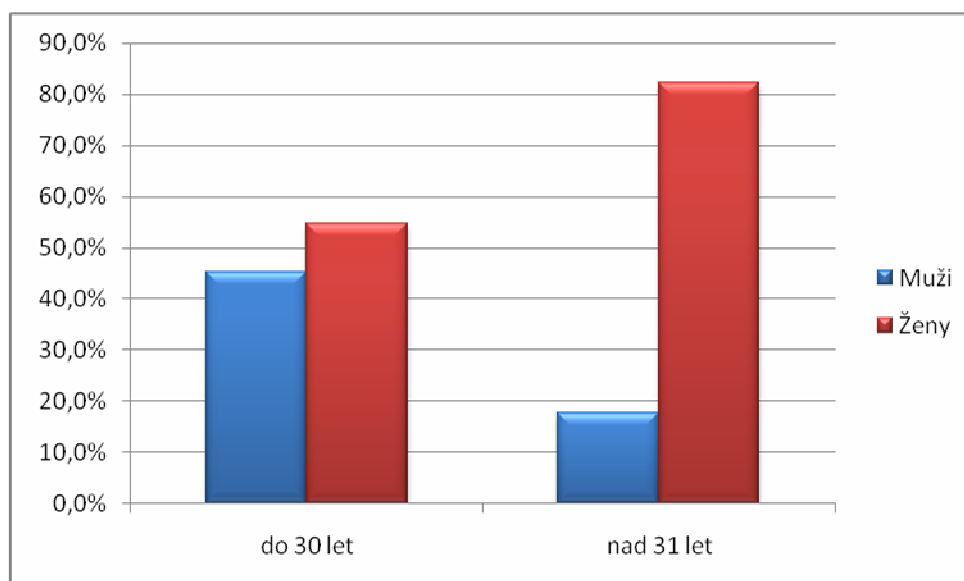
Počet vyplněných dotazníků byl celkově 1997, přičemž na děti připadá 1148 (57,5 %) a na rodiče 849 (42,5 %). Z toho vyplývá, že od rodičů se vrátilo mnohem méně dotazníků než od dětí.

Z celkového počtu 1148 dětí, bylo 581 dívek a 567 chlapců. Rozdělení dětí do tří věkových skupin znázorňuje graf 1.

Graf 1. Dělení dětí do věkových skupin.

Vyplněných dotazníků od rodičů bylo 849, z toho 182 mužů a 667 žen. Rozdělení do dvou věkových skupin znázorňuje graf 2. Zajímavostí je, že u skupiny do 30 let je procentuální zastoupení obou pohlaví téměř vyrovnáno, ale u rodičů ve věku nad 30 let jsou značné rozdíly. Dotazníky vyplnilo 82 % oslovených žen a 18 % mužů. Tento jev by se dal vysvětlit tak, že ženy jsou více ochotny prozradit několik informací o sobě a své rodině a navíc muži mnohdy rádi přenechají tuto činnost právě ženám.

Graf 2. Dělení rodičů podle věku.

7.5 Průběh

Sestavený dotazník jak pro děti, tak pro rodiče jsem nejprve distribuovala v Domě dětí a mládeže, kde jsem vykonávala praxi. V tomto předvýzkumu jsem ověřila, zda dotazník obsahově odpovídá požadavkům mého výzkumu. Po navrácení dotazníků jsem objevila několik nedostatků ve formulaci položek, na některé z nich jsem byla upozorněna i rodiči. Nedostatky jsem následně opravila.

Upravené, aktuální dotazníky nalezneme na konci této práce, v přílohách č. 1 (dotazník pro děti) a č. 2 (dotazník pro rodiče). Tyto dotazníky jsem osobně roznesla do čtyř základních škol v Olomouci a do čtyř v Šumperku. Základní školy jsem volila proto, že zde bylo možné oslovit nejvíce žáků zkoumané věkové kategorie. Oslovila jsem nejprve školy, ve kterých jsem vykonávala praxi, dále jsem využila pomoci od školy, kterou jsem absolvovala. Další školy už byly náhodně volené,

víceméně v blízkosti mého bydliště. Roznesla jsem celkově 2880 dotazníků. Dotazníky jsem rozdala do šesti ročníků, a to:

- 2. a 3. třída – věková skupina 6-10 let,
- 5. a 6. třída – věková skupina 11-13 let,
- 8. a 9. třída – věková skupina 14-16 let.

První, čtvrtou a sedmou třídu jsem vynechala z toho důvodu, aby se oddělily věkové skupiny. Výhodou takto rozsáhlého výzkumného vzorku je i to, že můžeme porovnat způsob trávení volného času u dítěte ve druhé třídě a u mladistvého v deváté třídě a samozřejmě prostřednictvím dotazníků pro rodiče i přístup rodičů k jednotlivým věkovým kategoriím. Do každé třídy jsem poskytla 30 dotazníků pro děti a 30 pro rodiče. Na jednu základní školu tedy připadlo 360 dotazníků.

Co se týká návratnosti dotazníků, byla celkem vysoká. Z dotazníků pro děti, kterých bylo 1440, se mi jich vrátilo 1148, tedy 79,72% návratnost. Z dotazníků pro rodiče, kterých bylo také 1440, se mi jich vrátilo 849, tedy 58,95% návratnost.

7.6 Deskriptivní analýza získaných dat

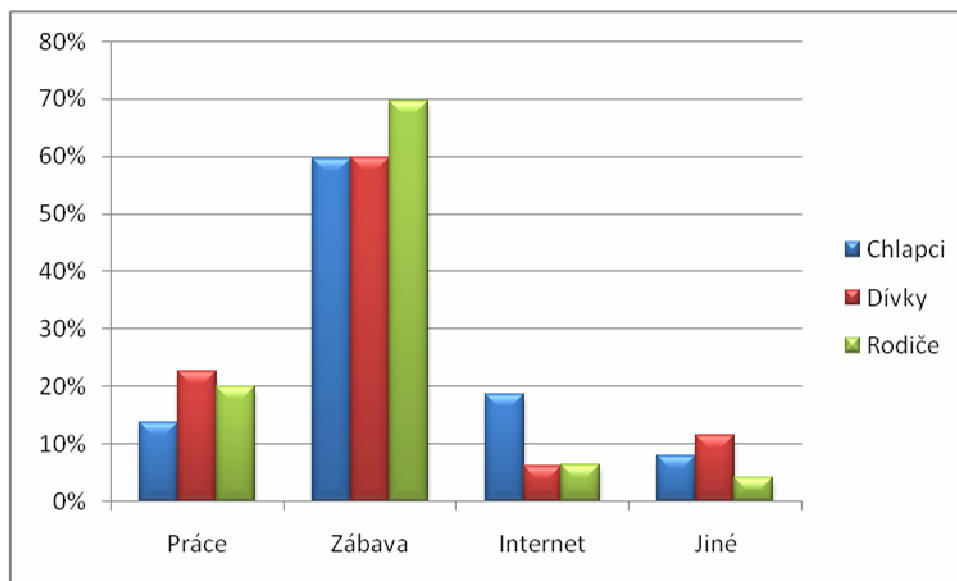
Děti a mládež se v dnešní době zajímají o rozsáhlou oblast volnočasových aktivit, mají možnost navštěvovat nespočet zájmových kroužků, ale stále větší význam mají aktivity mediální. Technologický vývoj zapříčinil vznik zcela nových médií, fungujících na principu digitálního přenosu dat. Jedná se o počítačové technologie, společně se kterými se začal objevovat internet, jakožto médium komunikační. Dokonce i současné mobilní telefony podléhají velkému rozkvětu a mají čím dál tím lepší funkce. Vytrácí se tak jejich původní účel, tedy pouhé zprostředkování hovoru (komunikace). Tímto vývojem se mění způsob, jakým mladiství tráví svůj volný čas.

Nyní se obeznámíme s výsledky dotazníkového šetření. Grafy budou uvedeny ve stejném pořadí, jako byly seřazeny jednotlivé oblasti v dotazníku, tedy nejprve popíšeme využívání počítače, televize, mobilního telefonu a na závěr ostatní zájmy.

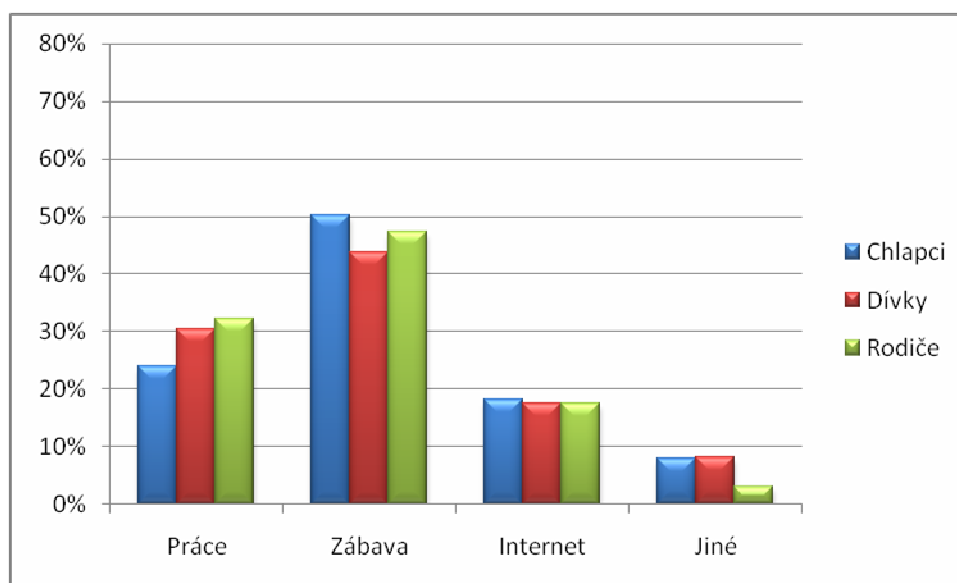
7.6.1 Počítač

Vlastnictví počítače uvedlo 98,8 % dětí a 98 % rodičů. Tento výsledek není v dnešní době nijak překvapivý, jelikož se počítač již dávno stal běžnou součástí domácností, a to nejen pro zábavu, ale také k práci. To, jakým způsobem děti počítač

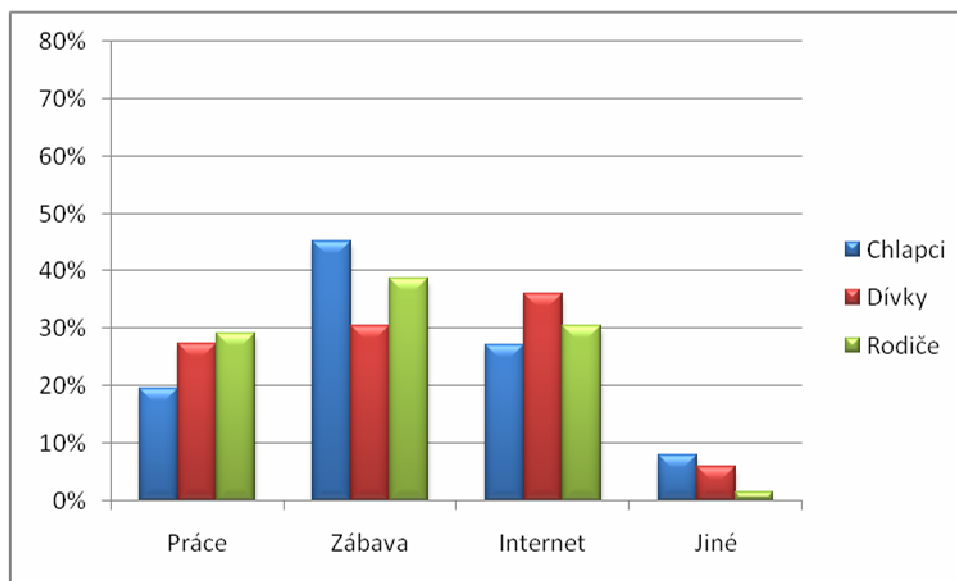
využívají, znázorňují grafy 3, 4, 5. Součet hodnot jedné barvy u jednoho grafu je roven 100 %.

Graf 3. Způsob využití počítače u dětí ve věku 6-10 let.

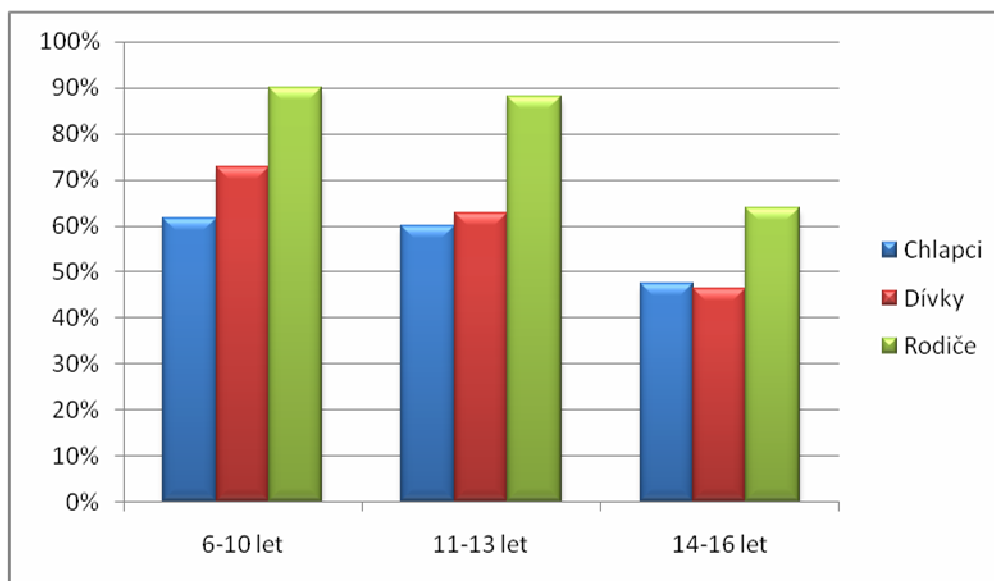
Graf 4. Způsob využití počítače u dětí ve věku 11-13 let.

Graf 5. Způsob využití počítače u dětí ve věku 14-16 let.

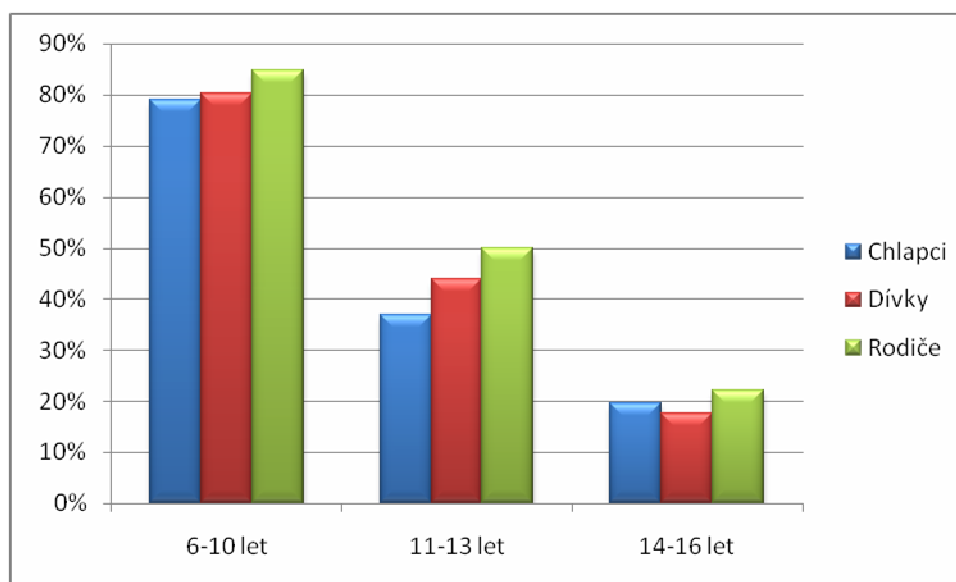
Využití počítače k práci uvedla pouhá pětina dětí, přičemž nejnižší výsledek (19%) byl u nejmladších dětí. Zajímavé je, že vyšší zastoupení ve využívání počítače k práci, mají dívky než chlapci, a to v rámci všech tří věkových skupin. Dalo by se to vysvětlit tak, že dívky jsou mnohem pilnějši než chlapci. S rostoucím věkem klesá používání počítače k zábavě, naproti tomu je tendence ve využití internetu zcela opačná, u nejstarších dětí se takřka vyrovnává zábavě. Ta má větší zastoupení u chlapců, ovšem u dívek s věkem stoupá používání internetu a u nejstarších dívek je dokonce vyšší než u chlapců. Názor rodičů se ve většině případů shoduje s odpověďmi dětí.

Rodiče jsou v podstatě jediní, kdo může kontrolovat používání počítače dětmi v jejich volném čase. V grafu 6 můžeme vidět, do jaké míry rodiče kontrolují činnost dětí u počítače.

Graf 6. Kontrola dětí při práci na počítači.

Intenzita dohledu a kontroly dětí jejich rodiči s rostoucím věkem klesá. Což odpovídá faktu, že mladší děti jsou snazším cílem pro různá nebezpečí plynoucí z používání počítače, ale u starších dětí již rodiče předpokládají, že si jsou tohoto nebezpečí vědomy a vyvarují se ho. Další formou kontroly je i povinnost dětí ptát se svých rodičů, zda mohou počítač použít. V grafu 7 vidíme, jaké množství dětí má právě tuto povinnost.

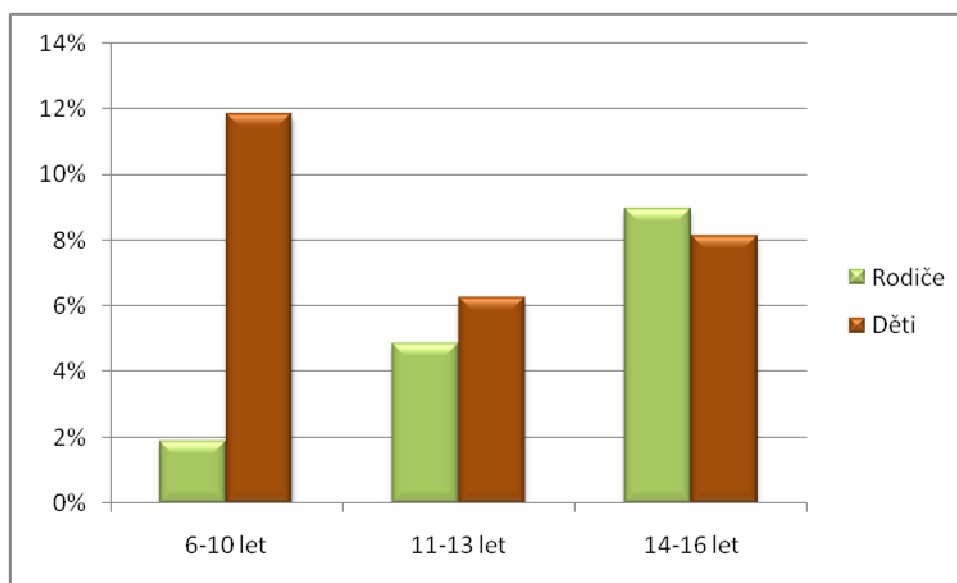

Graf 7. Děti, které musí žádat o svolení, zda mohou používat počítač.

Nejvyšší zastoupení mají nejmladší děti, přičemž s rostoucím věkem je počet vždy o polovinu nižší. Vysvětlení této klesající tendence může být hned několik. Je to zejména starostlivost rodičů o nejmladší děti a z toho plynoucí zvýšená kontrola

všech činností, které dítě na počítači provádí. Tato kontrola je důležitá zejména kvůli snížené schopnosti dětí rozlišit, co je špatné, co dobré a jaké důsledky z toho plynou. S tím souvisí i určitá dětská naivita, která činí právě mladší děti velmi zranitelnými. Zájem rodičů klesá s rostoucím věkem dítěte. Rodiče pravděpodobně předpokládají, že dítě si osvojí určité zákonitosti a pravidla a není proto nutný tak vysoký dohled nad jejich činnostmi. Dalším a neméně důležitým důvodem snižování kontroly dětí je nástup puberty. Díky ní děti odmítají dodržovat pravidla a nelíbí se jim ani dohled rodičů. Proto lze výsledky grafu prezentovat i tak, že starší děti nemají ani tak sníženou povinnost žádat o povolení použít počítač, jako spíš že odmítají tuto povinnost dodržovat.

Ať už se jedná o práci či zábavu, hraje počítač svou úlohu v každodenním životě většiny dětí. Je však otázka, zda mu dávají přednost i před osobním kontaktem s okolím. Graf 8 porovnává názor dětí a jejich rodičů, zda je pro děti počítač důležitější než kontakt s kamarády. Položka se konkrétně dotazovala na to, zda dítě dává přednost počítači před kamarády.

Graf 8. Děti, které upřednostňují počítač před osobním kontaktem s vrstevníky.

Nejvyšší, i když relativně nízký význam má počítač pro starší děti a to patrně proto, že umějí lépe využívat jeho funkcí a kontakt s vrstevníky elektronickou formou je pro ně pohodlnější. I přes to, že se jedná o necelou desetinu dotazovaných, udává toto množství spíše pasivní jedince, jejichž kontakt s okolním světem bývá velmi často nahrazován stále se rozvíjejícími elektronickými komunikačními prostředky. Názorový rozdíl u nejmladších dětí a jejich rodičů lze vysvětlit tak,

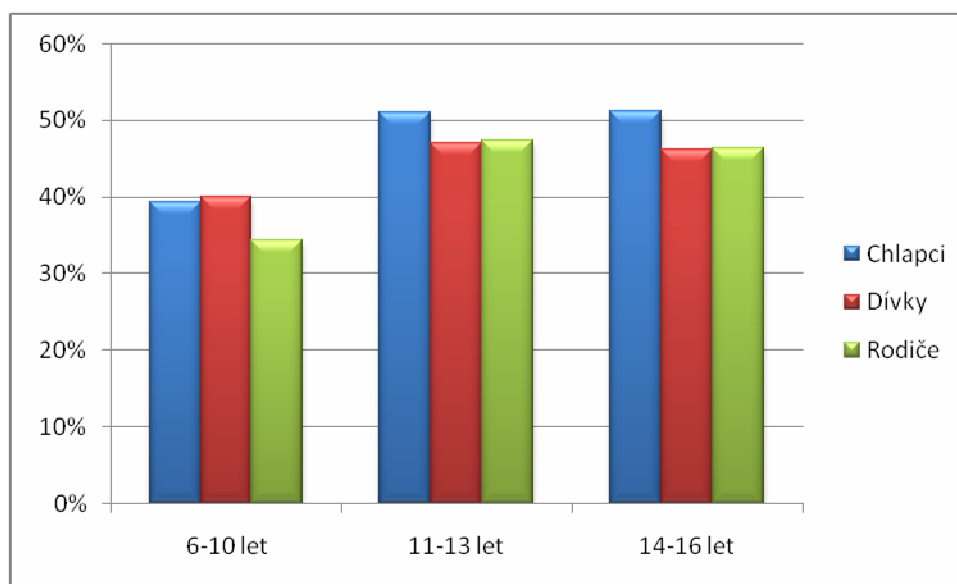

že buď nepochopily smysl otázky anebo nedokážou dost dobře posoudit, co je pro ně významnější, jinými slovy jakou úlohu hraje počítač v jejich životě.

7.6.2 Televize

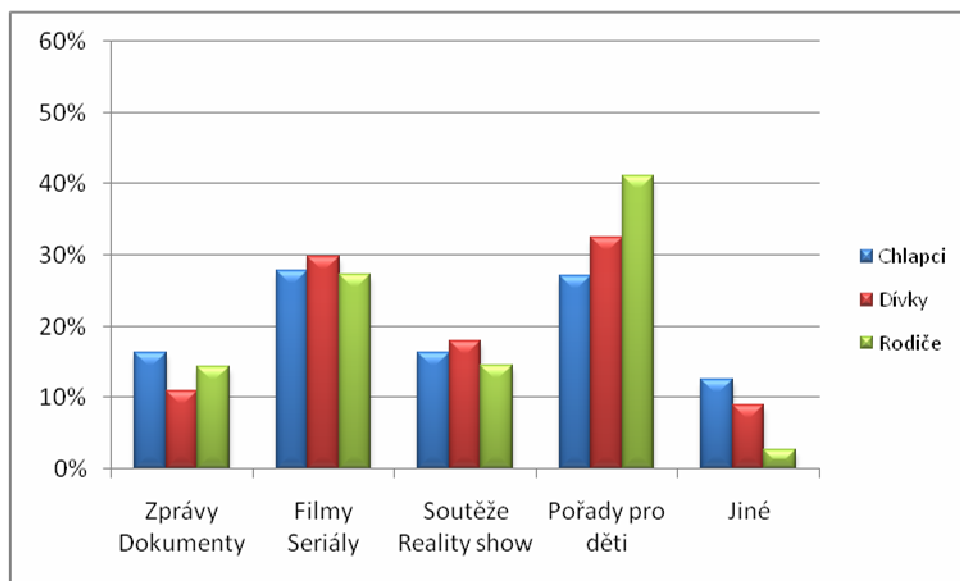
Televize se již dávno stala nedílnou součástí každodenního života. Není proto divu, že sledování televize přiznalo téměř 97 % dětí, a to bez rozdílu pohlaví nebo věku.

Velkou měrou by se na tak vysokém výsledku mohlo podílet zejména to, zda dítě má televizi ve svém pokoji nebo ne, o čemž se následně přesvědčíme. Názorně to můžeme vidět na následujícím grafu 9.

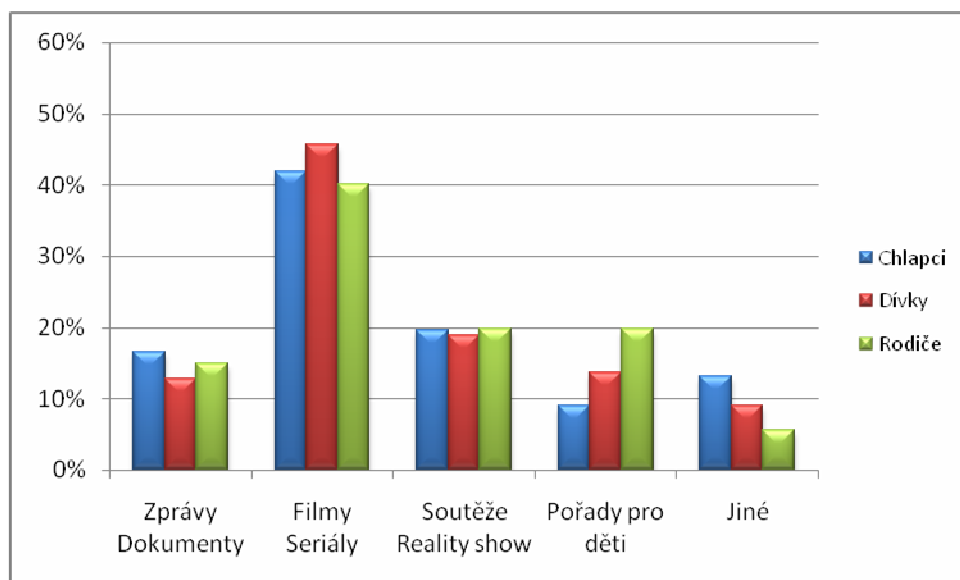

Graf 9. Děti, které mají ve svém pokoji televizi.

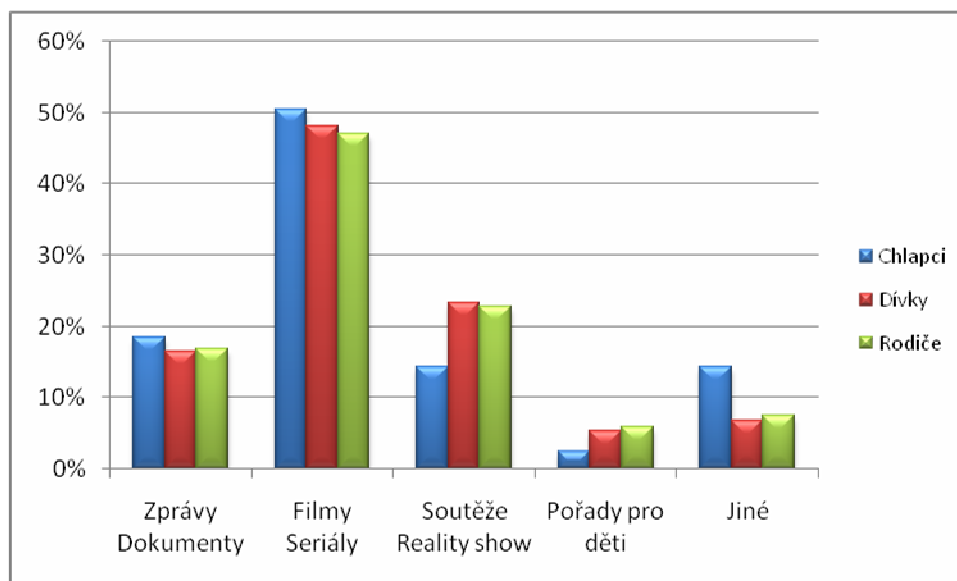
Z něj vyplývá, že televizi v pokoji má takřka polovina dětí, přičemž nejmladší skupina dětí dosahuje 40 %. Vystává otázka, zda je skutečně nutné poskytovat dětem již od útlého věku volný přístup k televizním pořadům, mnohdy plným násilí a vulgarit. Dítě tak vstřebává tyto negativní vlivy, a aniž by si to jeho rodiče sami uvědomovali, napomáhají narušení správného vývoje dítěte. Pořady, na které se děti nejčastěji dívají, jsou znázorněny v grafech 10, 11, 12.

Graf 10. Co děti v televizi sledují ve věku 6-10 let.

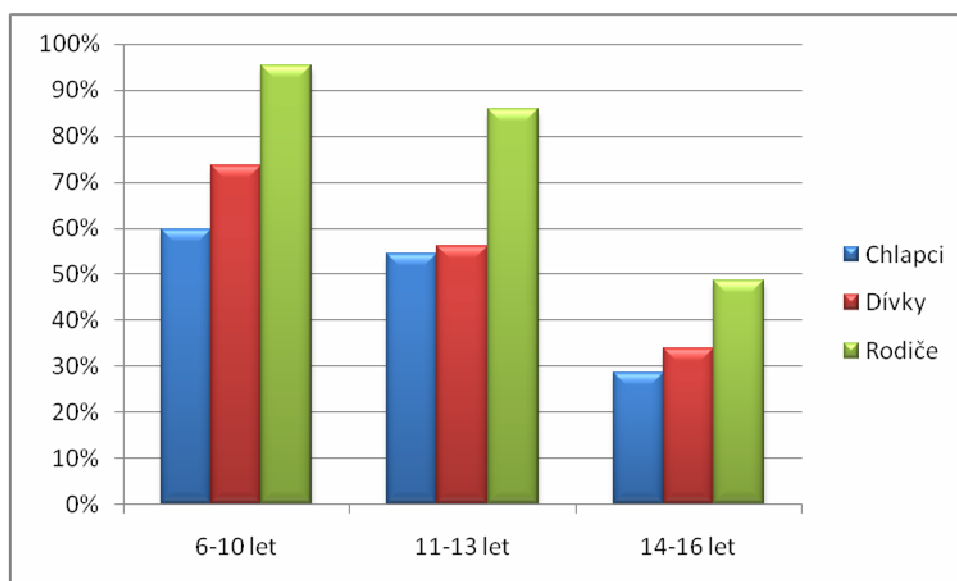
Graf 11. Co děti v televizi sledují ve věku 11-13 let.

Graf 12. Co děti v televizi sledují ve věku 14-16 let.

S rostoucím věkem dětí se zvyšuje sledování filmů a seriálů, ale naopak klesá sledovanost pořadů pro děti. Což je pochopitelné, jelikož pohádky a kreslené seriály již nejsou pro starší děti zajímavé. Zprávy, dokumenty a jiné pořady mají u všech tří věkových skupin stejné zastoupení. Soutěže a reality show jsou také relativně na stejné úrovni, avšak s rostoucím věkem se jejich sledovanost mírně zvyšuje, což je částečně také způsobeno jejich stále se zvyšující oblibou.

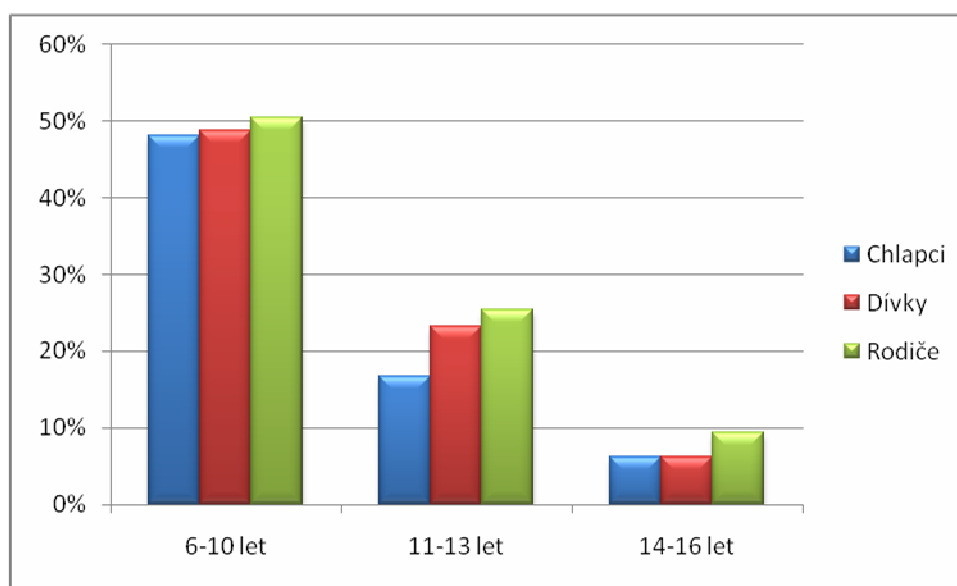
Rodiče jsou v podstatě jediní, kdo může kontrolovat děti při sledování televize. V grafu 13 můžeme vidět, do jaké míry rodiče kontrolují, na co se dítě v televizi dívá.

Graf 13. Kontrola dětí při sledování televize.

S rostoucím věkem klesá dohled rodičů nad výběrem a skladbě pořadů, na které se jejich děti dívají. Vyšší kontrola u mladších dětí je pochopitelná, jelikož nedokáží samy rozhodnout o vhodnosti pořadu. Na starší děti, přicházející pozvolna do puberty, již rodiče tolik nedohlížejí. Důvodem může být to, že pubescent si ve většině případů nenechá od rodičů potažmo od jakékoliv jiné autority poradit. A právě v tomto období jsou děti více náchylné na prudké emoční prožitky. Proto by měl dohled rodičů alespoň mírně přetrvávat.

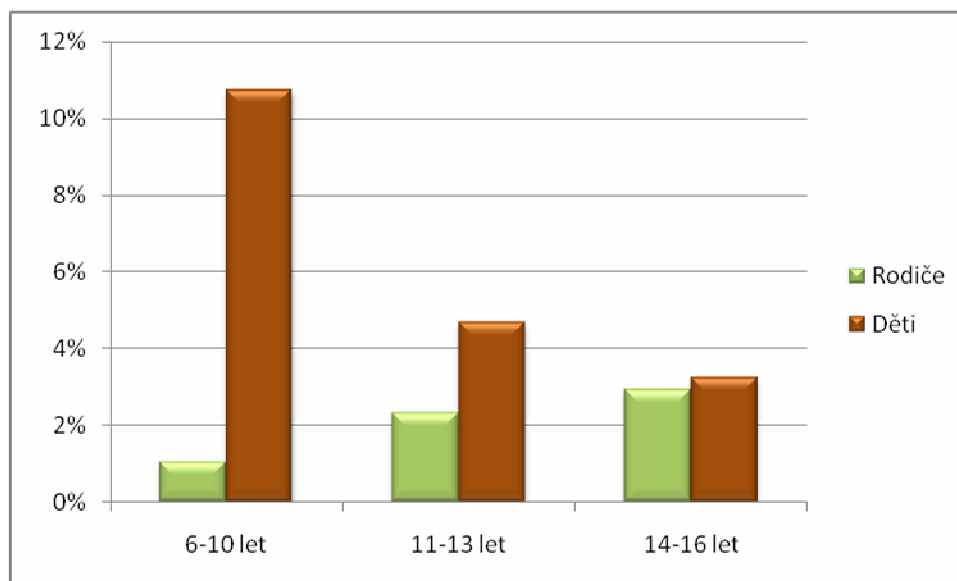
Jednoduchým způsobem kontroly je například povinnost dítěte ptát se rodičů, zda si mohou pustit televizi. Jak je patrné v grafu 14, hraje i zde věk dítěte rozhodující roli.

Graf 14. Děti, které musí žádat o svolení, zda si mohou pustit televizi.

Ovšem nezávisle na věku právě tato povinnost může být vhodným nástrojem pro kontrolu a regulaci času, který dítě stráví sledováním televize. Děti to totiž přiměje zamyslet se nad tím, zda chtějí v televizi sledovat něco konkrétního anebo potřebují jen bezcílně bloumat programovou nabídkou. Je proto dobré onu povinnost dětem vštěpovat již od útlého věku.

I přesto že se televize, jako univerzální zdroj informací i zábavy, již dávno stala nedílnou součástí většiny domácností, nehraje v životě dětí velkou úlohu. Názorně to vidíme v grafu 15, kde je porovnán názor dětí a rodičů, zda dávají děti přednost televizi před kontaktem s kamarády.

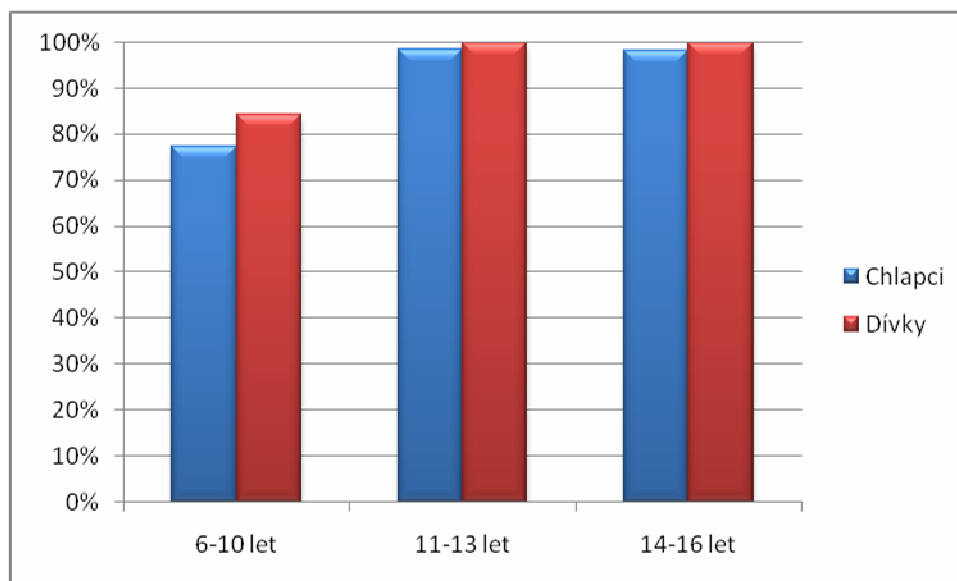

Graf 15. Děti, které upřednostňují televizi před osobním kontaktem s vrstevníky.

Zajímavé je, jak se u nejmladší skupiny názor dětí a rodičů značně liší. Tento rozdíl se postupně vyrovnává spolu s rostoucím věkem dětí. Podobný výsledek vyšel i u počítače. Příčinou je nejspíš nepochopení otázky na straně dětí anebo neznalost skutečnosti na straně rodičů, možná i kombinace obou těchto případů. Ovšem i přesto z grafu vyplývá, že televize má pro děti malou důležitost.

7.6.3 Mobilní telefon

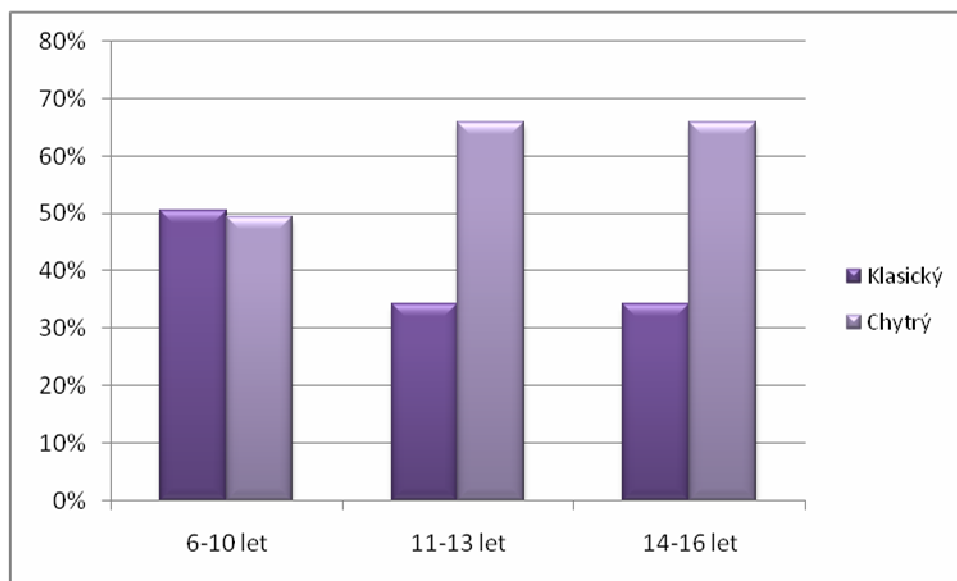
Ačkoliv se jedná oproti počítači a televizi o nejmladší komunikační prostředek, staly se mobilní telefony neodmyslitelnou součástí života každého z nás. Ba co více, mnozí z nás si bez něj neumí život vůbec představit. Stejnou potřebou jsou stále častěji „postíženy“ i děti. V grafu 16 vidíme, kolik dětí vlastní mobilní telefon.

Graf. 16 Děti vlastníci mobilní telefon.

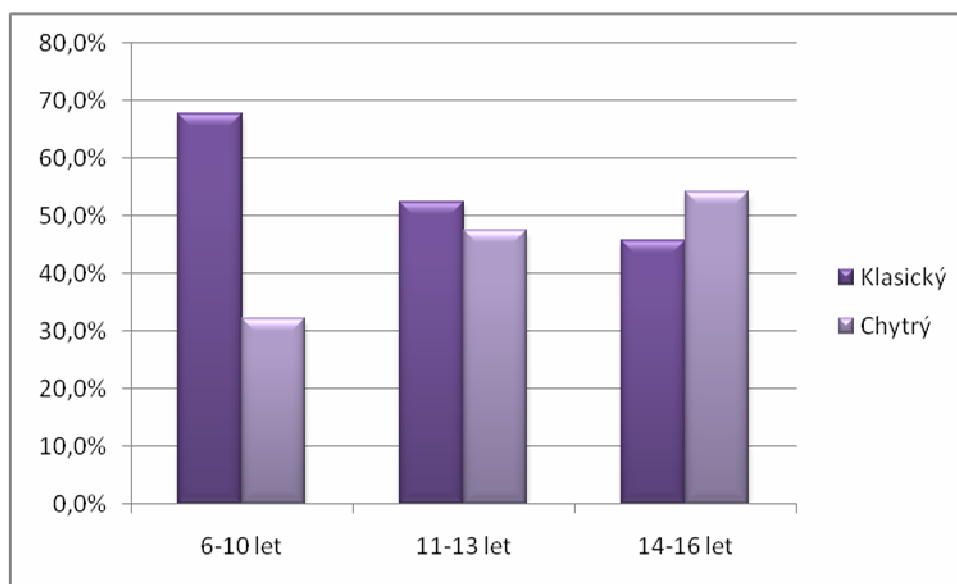
Nebýt mírného poklesu procentuálních údajů u nemladší skupiny dětí, dalo by se tvrdit, že děti mají mobilní telefon již od první třídy. Otázkou však zůstává, zda je vhodné již od útlého věku poskytovat dětem tento všestranný komunikační prostředek. Vždyť ještě před několika málo lety neměla mobilní telefon ani většina dospělých lidí a teď jej má prakticky každý. A děti nejsou výjimkou. Navíc je obecně známo, že věk, kdy děti dostávají první mobilní telefon, se stále snižuje. Důvodů může být hned několik. Prvním a ve většině případů tím hlavním je potřeba rodičů kontrolovat dítě a mít jej vždy „v dosahu“. Stejně tak se může dítě dovolat pomoci, pokud by bylo v nesnázích. Vlastnictví mobilního telefonu může být také toužebným přáním samotného dítěte a rodiče mu jej koupí jako dárek. Dalším důvodem je určitá společenská prestiž, ve smyslu požadavku dítěte mít stejné vybavení jako jeho vrstevníci.

Mobilní telefony se stále vyvíjejí, přibývají nové funkce, možnosti a způsoby použití. A tak se z klasického mobilního telefonu, jehož hlavními funkcemi je zejména volání a posílání SMS zpráv, vyvinul tzv. chytrý telefon, který je takřka srovnatelný s průměrně výkonným počítačem. Tyto vlastnosti z něj dělají velké lákadlo hlavně pro děti, jelikož mohou mít svůj „počítač“ vždy při sobě a oblíbené činnosti s ním spojené mohou provozovat prakticky kdekoli. Rozdíly ve vlastnictví chytrých nebo klasických telefonů dokládá graf 17.

Graf 17. Děti vlastníci klasický nebo chytrý telefon.

Vidíme, že dvě třetiny starších dětí vlastní chytrý telefon, avšak u nejmladších dětí jsou výsledky vyrovnány. Naproti tomu se odpovědi rodičů na stejnou otázku mírně liší, jak můžeme vidět v grafu 18.

Graf 18. Jaký typ telefonu podle rodičů děti vlastní.

Rozdílné průběhy obou grafů jsou patrně způsobeny rozdílným počtem vrácených dotazníků od dětí a rodičů. Ovšem pokud oba grafy porovnáme z hlediska průměrných hodnot, můžeme směle říct, že jsou oba prakticky stejné. Tedy že polovina dětí vlastní klasický telefon a druhá polovina chytrý.

Na otázku „Proč má vaše dítě právě tento typ telefonu?“, byly některé odpovědi shodné u klasického i chytrého telefonu, pouze v jiném zastoupení. Shodné odpovědi

byly například *přání dítěte, dárek, telefon dostačuje věku a potřebám dítěte, aby se dítě dovolalo, ke kontrole, cenová dostupnost, telefon má po někom, dítěti se líbí*. Z těchto odpovědí jsou u chytrého telefonu obvyklé *přání dítěte, dárek*.

Naopak odpovědi *telefon dostačuje věku a potřebám dítěte, aby se dítě dovolalo, ke kontrole*, jsou více zastoupeny u klasického telefonu. Je zajímavé, že tyto odpovědi u chytrého telefonu byly minimálně zastoupeny, z toho lze vyvodit, že uživatelé klasických telefonů upřednostňují základní funkce telefonu. Rodiče, kteří dětem kupují chytrý telefon, berou základní funkce za samozřejmost a chtějí dětem dopřát něco více. U klasického telefonu je i více zastoupeno to, že má dítě *telefon po někom z rodiny* a určitou roli hraje i *cenová dostupnost*. Odpovědi, že se telefon *dítěti líbí*, jsou stejného počtu u obou typů telefonů.

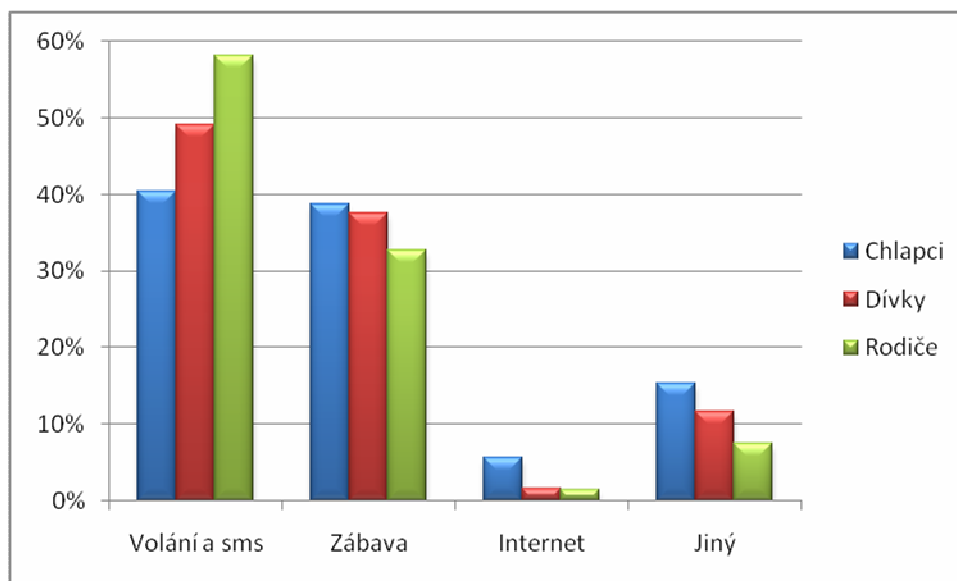
Dále už se objevovaly odlišné odpovědi. U chytrého telefonu to byl hlavně *poslech hudby, hraní her, možnost focení, více funkcí, telefon je moderní, dítě je in a jde s dobou, internet*. V malé míře už pak rodiče odpovídali, že chytrý telefon má jejich dítě kvůli tomu, že tento typ mají ostatní děti, tedy aby dítě nemělo komplexy před spolužáky. Nebo že by rodiče v dnešní době dítěti jiný telefon již nekoupili, považují ho tedy za standardní. Jiní rodiče třeba typ telefonu neřeší, jiní preferují kvalitu a spolehlivost. Tento typ telefonu může být rodiči volen i podle nároků dítěte na funkce, touha po navigaci, jako náhrada za pokažený klasický telefon, nebo prostě že jiný telefon dítě nechce.

Klasický telefon rodiče dětem pořizují hlavně kvůli jednoduchému ovládní a praktičnosti. Také proto, že drahý telefon by dítě mohlo ztratit, tudíž plně dostačuje starší telefon, u něhož se rodiče nebojí případné ztráty či poškození. Někteří rodiče dětem poskytují telefon jen z nutnosti a preferují obyčejný, aby na sebe neupozorňovaly. Některé děti jiný telefon nechtějí nebo nemají zájem o telefon.

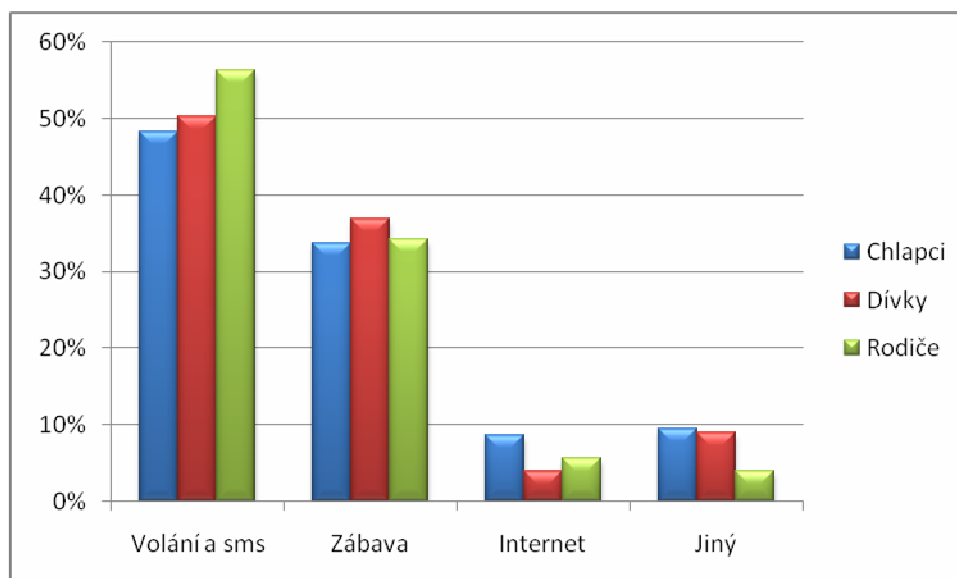
Zajímavými reakcemi na tuto otázku byly i názory, že klasický typ je *pro méně zdatné uživatele, že dítě nepotřebuje chytrý telefon, protože je samo chytré, nebo že je dítě hloupé a proto potřebuje chytrý telefon*. Někteří rodiče kupují dítěti chytrý telefon jako kompenzaci za to, že dítě nikdy nebylo u moře, tak aby se aspoň v něčem vyrovnalo ostatním dětem. A za perličku lze považovat odpověď „*fanda Hello Kitty*“.

Všestrannost mobilního telefonu, ať už klasického nebo chytrého, je velká. V grafech 19, 20, 21 vidíme, jakým způsobem je děti obvykle používají.

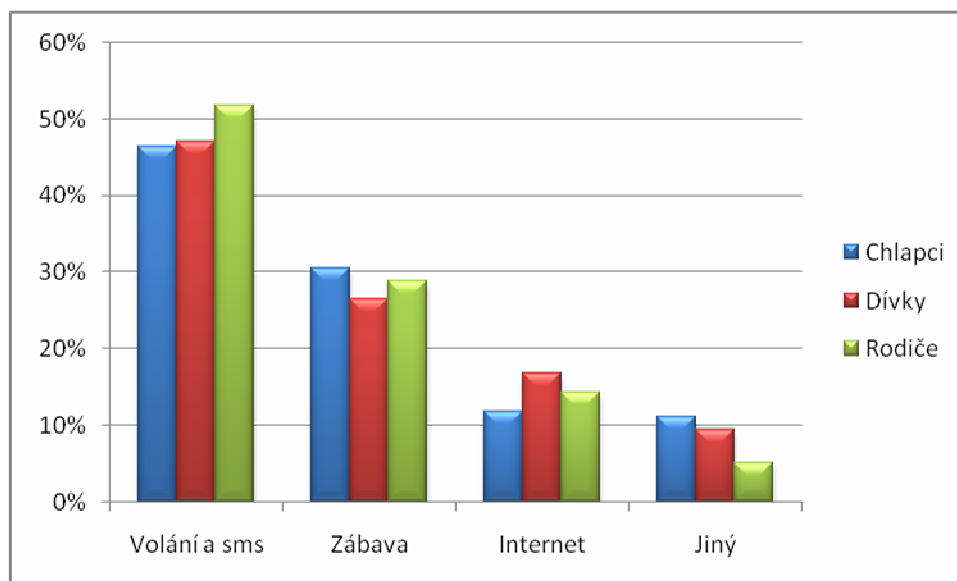

Graf 19. Způsob využití mobilního telefonu u dětí ve věku 6-10 let.

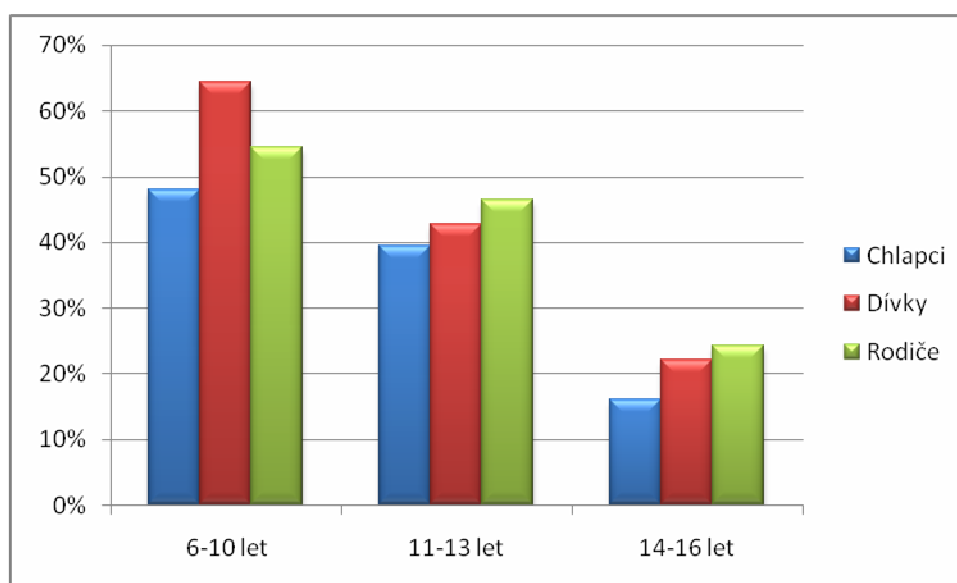
Graf 20. Způsob využití mobilního telefonu u dětí ve věku 11-13 let.

Graf 21. Způsob využití mobilního telefonu u dětí ve věku 14-16 let.

Volání a posílání SMS zpráv, jako základní funkce mobilního telefonu, má nejvyšší zastoupení, téměř 60%. Následuje zábava se zhruba 30 – 40 %. Jiné využití se pohybuje kolem 10 %, pouze internet má s přibývajícím věkem dětí vyšší zastoupení, ovšem nejvýše asi 15%.

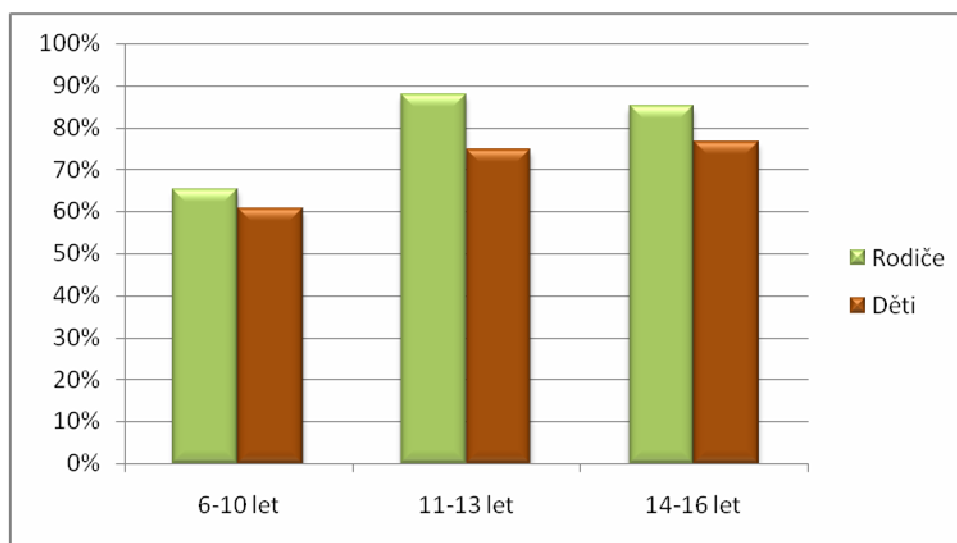
Ačkoliv jsou mobilní telefony skvělým prostředkem pro dálkový dohled nad dětmi, nesou s sebou i spoustu rizik, které dítě, obzvláště v mladším věku, nemusí rozpoznat. A proto, pokud se rodiče rozhodnou pořídit svému dítěti mobilní telefon, musí ho před těmito riziky varovat a pravidelně jej kontrolovat. Míru této kontroly a zároveň zjišťování komu dítě volá a esemeskuje, znázorňuje graf 22.

Graf 12. Kontrola dětí při používání mobilního telefonu.

Vidíme, že nejintenzivnější kontrola je u nejmladších dětí. I přesto však dosahuje zhruba 48 % u chlapců a 65 % u dívek. S přibývajícím věkem dohled rodičů postupně klesá a u nejstarší skupiny dětí se pohybuje kolem 20 %. Tato klesající tendence se objevuje u všech již zmíněných medií, avšak zde je celkově nižší.

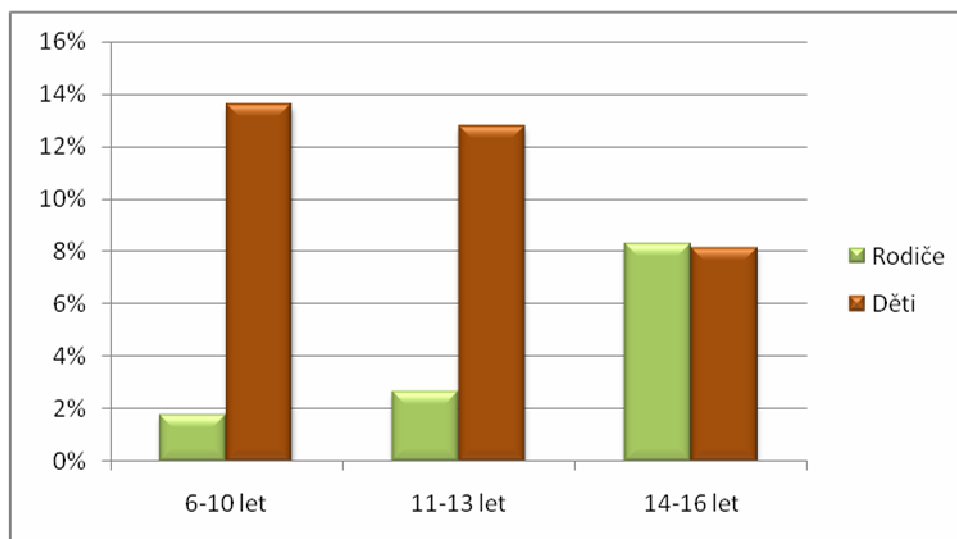
Další formou kontroly a regulace používání mobilního telefonu může být sledování množství kreditu, které dítě utratí za určitý časový úsek, což vidíme v grafu 23. V praxi tak může mít dítě předem určenou částku, kterou má k dispozici kupříkladu na měsíc. Díky tomu se jej naučí hospodárně využívat.

Graf 23. Dohled rodičů nad provolaným kreditem.

Dá se říci, že dohled rodičů nad provolaným kreditem svých dětí je vcelku vysoký, zhruba kolem 80 %. Avšak u nejmladších dětí je asi o 20 % nižší. Lze to vysvětlit tak, že starší děti využívají telefon více k volání a esemeskování kamarádům a známým, než hovorům s rodiči.

I když se jedná o takřka univerzální komunikační prostředek, který svou všestranností dalece převyšuje všechna ostatní elektronická média, má pro děti mobilní telefon celkem malou důležitost. V grafu 24 vidíme, do jaké míry děti dávají přednost mobilnímu telefonu před osobním kontaktem.

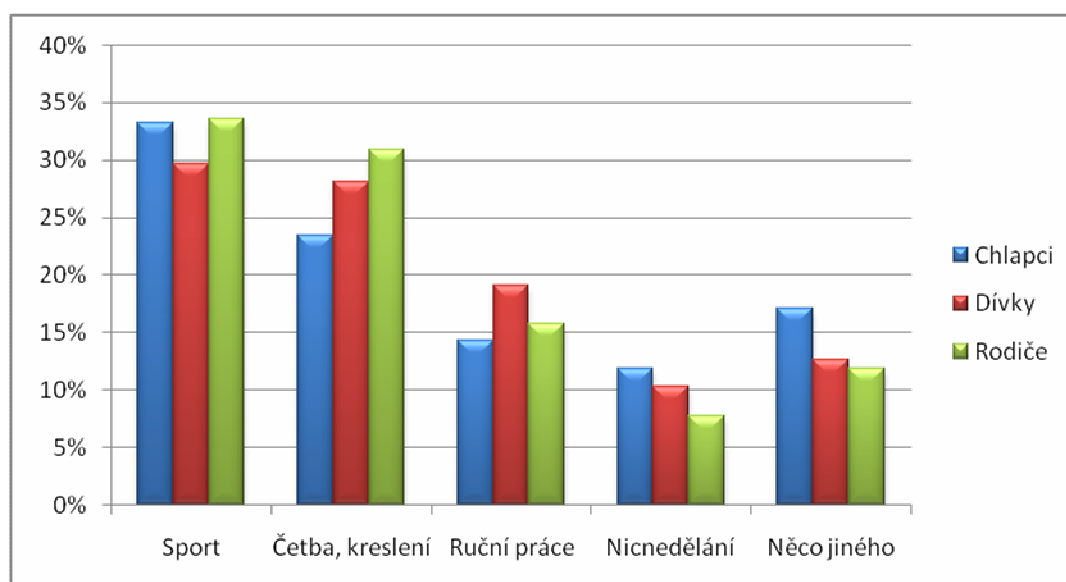

Graf 24. Děti, které upřednostňují mobilní telefon před osobním kontaktem s vrstevníky.

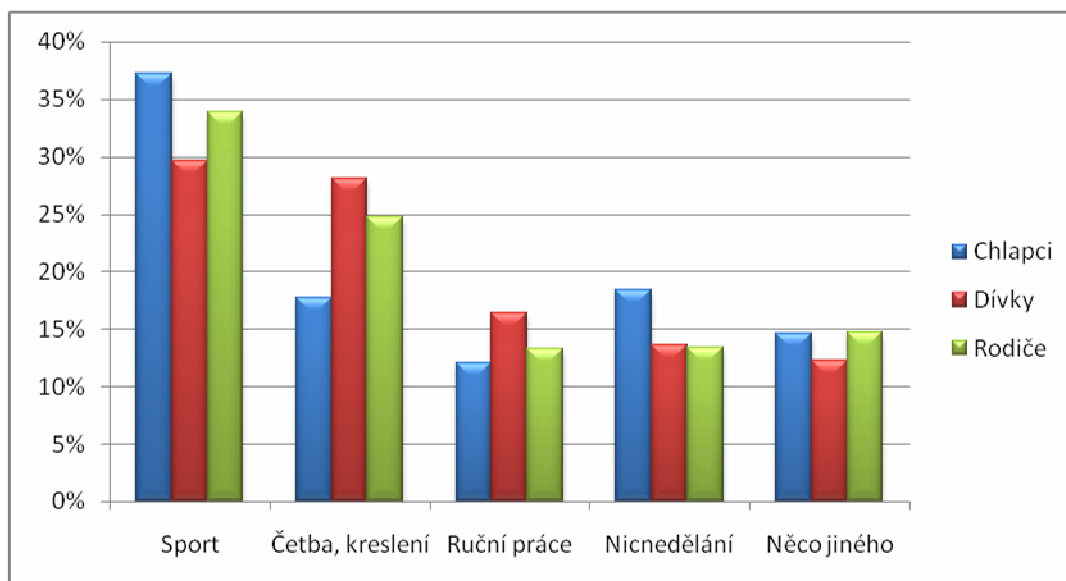
Stejně jako u počítače a televize, je i zde názorový rozdíl mezi rodiči a dětmi. Důvodem by pravděpodobně mohla být již zmíněná neznalost a nepochopení na obou stranách.

7.6.4 Ostatní zájmy

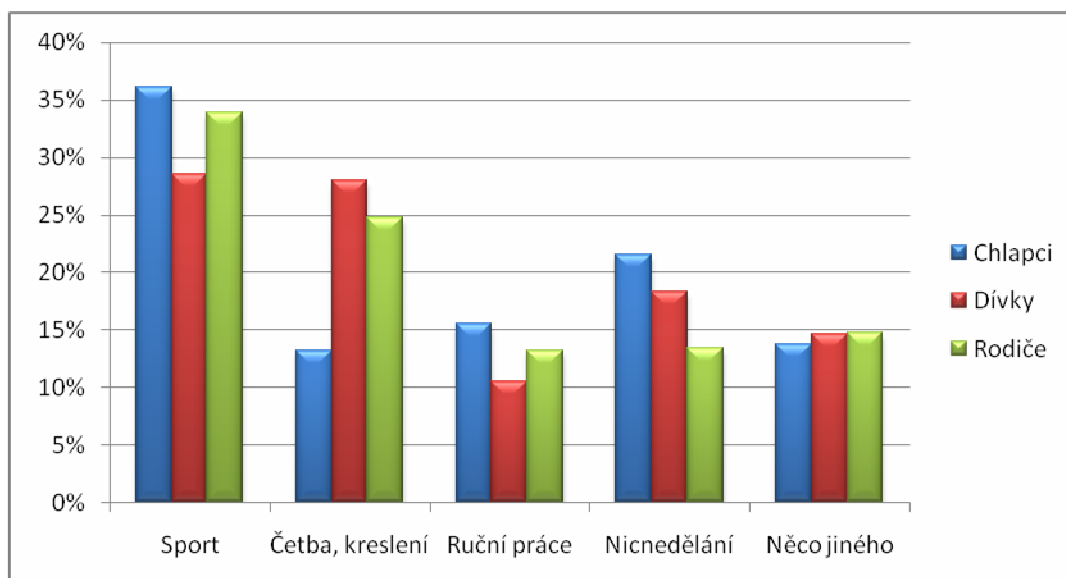
Ačkoliv je tato práce zaměřena výhradně na elektronická média, je vhodné zmínit i ostatní aktivity, které hrají v životě dětí určitou roli. V grafech 25, 26, 27 je znázorněno, kterým z nich se děti více věnují.

Graf 25. Zájmy dětí ve věku 6-10 let.

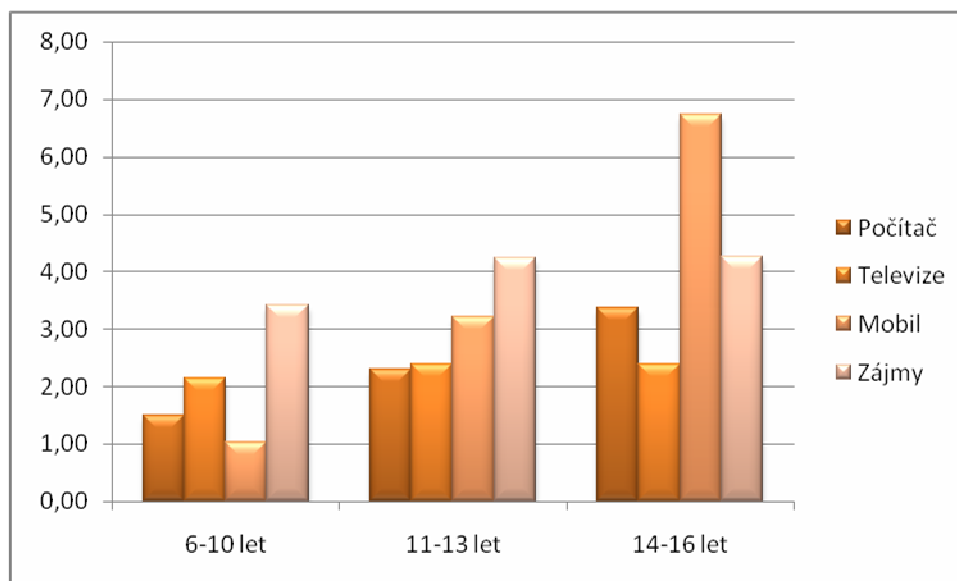
Graf 26. Zájmy dětí ve věku 11-13 let.

Graf 27. Zájmy dětí ve věku 14-16 let.

U všech tří věkových skupin hraje vedoucí úlohu sport. Následuje četba a kreslení, avšak s rostoucím věkem se zvyšuje rozdíl mezi dívkami a chlapci, u nejstarších dětí je dokonce 15%. Navíc tak jak se u chlapců snižuje obliba čtení, tak se u nich naopak zvyšuje odpočinek a tzv. nicnedělání. Ostatní činnosti se pohybují na relativně stejných úrovních u všech skupin.

Běžný den dětí, se dá obvykle rozdělit na tři části. Škola, odpočinek a volný čas. Každá z nich zabírá zhruba osm hodin. Porovnání průměrných odpovědí na otázku jaký čas děti věnují počítači, televizi, telefonu, nebo zájmům, můžeme vidět v grafu 28.

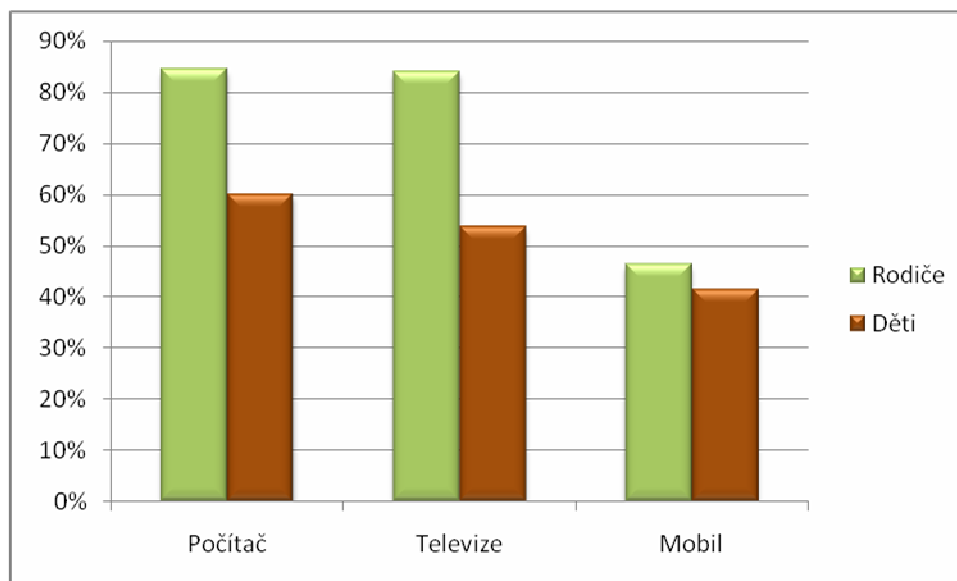

Graf 28. Čas, který děti věnují jednotlivým činnostem.

I přes svou jednoduchost jsou odpovědi na tyto otázky velmi obtížné. Obzvláště u mobilního telefonu nelze jednoduše odhadnout celkový čas, jaký mu věnujeme. Podobně na tom jsou i zájmy, kterým se mnohdy ani nemusíme věnovat každý den. Snadnější je to u počítače a televize, jelikož obvykle víme, na co se chceme dívat a pokud tyto činnosti provozujeme relativně pravidelně, dokážeme bez problémů odhadnout dobu, jakou jim věnujeme. Děti mají s odhadem času obecně největší problém, ovšem i když se v jejich odpovědích objevily i nereálné hodnoty (mnohdy i více než deset hodin), přesto se dá z výsledků odhadnout průběh jejich volného času. Strmý nárůst od jedné hodiny u nejmladších dětí až po necelých sedm hodin u nejstarších zaznamenal mobilní telefon, z čehož plyne jeho velká oblíbenost a všestrannost. Podobně je na tom i počítač, ale u něj je nejvyšší hodnota u nejstarších dětí zhruba poloviční oproti mobilnímu telefonu. Sledování televize zaujímá u všech tří věkových skupin takřka stejnou hodnotu, asi dvě a půl hodiny denně. Průměrně nejvyšších výsledků dosáhly zájmy a to i přesto, že jsou u nejstarší skupiny dětí o třetinu níž oproti mobilnímu telefonu. I když elektronická média celkově zabírají velkou část volného času dětí, je překvapivé jak vysokých výsledků zájmy dosáhly.

Dohled rodičů nad používáním elektronických médií je velmi důležitý. Volný přístup k těmto prostředkům masové komunikace je nutné zejména u mladších dětí neustále kontrolovat a chránit děti před nežádoucími vlivy, které prostřednictvím

těchto prostředků mohou vzniknout. Průměrná intenzita kontroly u počítače, televize a mobilního telefonu a to jak z pohledu dětí, tak i rodičů je patrna z grafu 29.

Graf 29. Porovnání kontroly používání elektronických médií z pohledu dětí a rodičů u všech věkových skupin.

Podle odpovědí rodičů podléhá nejvyšší kontrole počítač a sledování televize, přičemž dohled nad používáním mobilního telefonu je zhruba o polovinu nižší. Tento jev lze vysvětlit tím, že rodiče nepředpokládají možné nebezpečí hrozící i u mobilních telefonů. Ovšem i tímto komunikačním prostředkem se děti mohou připojit k internetu, kde na ně číhají mnohá nebezpečí podobně jako u počítače anebo mohou být obtěžovány nežádoucími telefonáty a textovými zprávami. Hrozby plynoucí z televize a počítače jsou obecně považovány za známé a ochrana proti nim je brána za určitou samozřejmost. Proto jsou také výsledky u těchto dvou médií daleko vyšší než u mobilního telefonu. Navíc telefon mají neustále u sebe, i ve škole, kde na ně rodiče nevidí.

7.7 Relační analýza

Relační neboli vztahová analýza zjišťuje vztahy mezi jevy, tedy zda jde o vztahy závislosti (statistické, korelační, funkční), nebo o vztahy nezávislosti. Sílu závislosti se snaží kvantifikovat.²⁸⁴

²⁸⁴ SYNEK, M., SEDLÁČKOVÁ, H., VÁVROVÁ, H. *Jak psát bakalářské, diplomové, doktorské a jiné písemné práce*. Praha : Oeconomica, 2007, s. 21.

7.7.1 Metody ověřování hypotéz

Při testování hypotézy jde o rozhodování, zda je možné vyslovenou hypotézu přijmout. O přijatelnosti hypotézy lze rozhodnout u kvantitativně orientovaných výzkumů na základě rozsáhlého shromažďování dat, jejich třídění, zpracování a vyhodnocování. Data ve výzkumu se získávají empirickými metodami, mezi něž patří i dotazník, jež se v této práci uplatňuje.²⁸⁵

Při zpracování výsledků dotazníkového šetření a pro rozhodnutí, zda mezi dvěma pedagogickými jevy existuje souvislost, je možno využít například test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Jedná se o statistický test významnosti.²⁸⁶

Test nezávislosti chí-kvadrát začíná formulováním nulové a alternativní hypotézy. Obecně platí, že nulová hypotéza (H_0) je předpoklad, že mezi proměnnými není souvislost. Naopak alternativní hypotéza (H_A) předpokládá, že mezi proměnnými souvislost je. O přijetí nebo odmítnutí hypotézy se rozhoduje na základě testování nulové hypotézy. K tomuto účelu se vypočítává tzv. testové kritérium, což je určitá číselná charakteristika odvozená ze zjištěných dat.²⁸⁷

Do tzv. kontingenční tabulky zapisujeme výsledky získané dotazníkovým šetřením. Tyto skutečné výsledky dotazníkového šetření jsou v kontingenční tabulce vyjádřeny čísly bez závorek. Součty četností v řádcích a sloupcích tabulky tvoří tzv. marginální neboli „okrajové“ četnosti. Dále vypočítáme očekávané četnosti (O) pro každé pole kontingenční tabulky. Jsou to čísla v závorkách a odpovídají platnosti nulové hypotézy. Očekávané četnosti pro příslušná pole kontingenční tabulky vypočítáme tak, že násobíme vždy odpovídající marginální četnosti a tento součin poté dělíme celkovou četností.

Následuje určení testového kritéria χ^2 , které vypočítáme jako součet hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ pro všechna pole kontingenční tabulky.²⁸⁸ Vypočítaná hodnota χ^2 ukazuje velikost rozdílu mezi skutečností a nulovou hypotézou. Abychom mohli vypočítanou hodnotu posoudit, musíme určit počet stupňů volnosti podle vztahu $f = (r-1) \cdot (s-1)$, na místo r dosadíme počet řádků a na místo s počet sloupců

---

²⁸⁵ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*.

Praha : Grada, 2007, s. 19.

²⁸⁶ CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006, s. 91.

²⁸⁷ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*.

Praha : Grada, 2007, s. 72.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 77.

v kontingenční tabulce. Podle vypočítaného počtu stupňů volnosti a zvolené hladiny významnosti 0,05 nalezneme ve statistické tabulce (viz příloha č. 3) kritickou hodnotu testového kritéria, kterou srovnáme s hodnotou vypočítanou. Jestliže je vypočítaná hodnota vyšší než hodnota kritická, odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu. V případě, že vypočítaná hodnota by byla menší nebo alespoň rovna kritické hodnotě, přijali bychom nulovou hypotézu a odmítli alternativní hypotézu.²⁸⁹

Pokud jsou očekávané četnosti menší než 5 ve více než 20 % polí kontingenční tabulky, nebo v případě, že v některém poli je očekávaná četnost menší než 1, není možné test nezávislosti chí-kvadrát použít.²⁹⁰ Takovou situaci lze řešit zvýšením očekávaných četností v kontingenční tabulce vhodným sloučením některých odpovědí dohromady.²⁹¹

Jestliže se v pedagogických výzkumech nespokojujeme pouze s konstatováním, že mezi proměnnými je statisticky významný vztah, dobrou pomůckou pro interpretaci výsledků obsažených v kontingenční tabulce je sestavení tzv. znaménkového schématu kontingenční tabulky. Pomocí schématu zjistíme, ve kterém poli kontingenční tabulky se vztah projevuje a jak jej můžeme interpretovat.

Při konstrukci znaménkového schématu pro kontingenční tabulku postupujeme tak, že postupně testujeme významnost rozdílů mezi pozorovanou a očekávanou četností v jednotlivých polích tabulky. K tomuto testování se používá testové kritérium z (z -skóre).²⁹²

Testové kritérium z se vypočítá podle vztahu

$$z = \frac{P_{\%} - O_{\%}}{\sqrt{O_{\%} \cdot (100 - O_{\%})}} \cdot \sqrt{n}$$

kde $P_{\%}$ je pozorovaná četnost v určitém poli v % z celkové četnosti, $O_{\%}$ je očekávaná četnost v tomto poli v % z celkové četnosti a n je celková četnost v kontingenční tabulce.²⁹³

---

²⁸⁹ CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006, s. 93-94.

²⁹⁰ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*.

Praha : Grada, 2007, s. 78.

²⁹¹ CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006, s. 95-96.

²⁹² CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*.

Praha : Grada, 2007, s. 78-79.

²⁹³ Tamtéž, s. 79.

Podle výsledků testování přiřazujeme jednotlivým vypočítaným hodnotám z znaménka, která zapíšeme do znaménkového schématu (viz tabulka č. 1).²⁹⁴

Tab. 1 Význam znamének ve schématu

+++	pozorovaná četnost je významně větší než četnost očekávaná na hladině významnosti 0,001 (tzn. pozorovaná četnost je značně vyšší než četnost očekávaná) $3,30 \leq z$
---	pozorovaná četnost je významně menší než četnost očekávaná na hladině významnosti 0,001 (tzn. pozorovaná četnost je značně menší než četnost očekávaná) $-3,30 \geq z$
++	pozorovaná četnost je významně větší než četnost očekávaná na hladině významnosti 0,01 $2,58 \leq z < 3,30$
--	pozorovaná četnost je významně menší než četnost očekávaná na hladině významnosti 0,01 $-3,30 < z \leq -2,58$
+	pozorovaná četnost je významně větší než četnost očekávaná na hladině významnosti 0,05 $1,96 \leq z < 2,58$
-	pozorovaná četnost je významně menší než četnost očekávaná na hladině významnosti 0,05 $-2,58 < z \leq -1,96$
0	mezi pozorovanou četností a četností očekávanou není statisticky významný rozdíl $-1,96 < z < 1,96$

7.7.2 Ověřování hypotéz

Nyní ověříme, které hypotézy, jež jsme si v úvodu stanovili, budou potvrzeny a které naopak vyvráceny. Hypotéz je celkově deset, z toho tři hypotézy jsou formulovány jak z pohledu dětí, tak z pohledu rodičů. V případě, kdy se hypotéza opírá o věk, použili jsme stejné dělení jako výše v deskriptivní analýze. Pokud se jedná o časový údaj, byly hodnoty seřazeny podle velikosti a následně rozděleny na třetiny z celkového počtu odpovědí. Vznikly tzv. hraniční body. Pokud po rozdělení vycházel hraniční bod do souvislé řady stejných hodnot, byl posunut do nejbližšího místa, kde se hodnoty měnily. Proto nejsou odpovědi rozděleny přesně na třetiny, ale podle toho, jak byly stanoveny hraniční body. Díky

²⁹⁴ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*. Praha : Grada, 2007, s. 80-81.

nim byly sestaveny nerovnice uvedené v záhlaví příslušných tabulek, dle následujícího příkladu:

- $t \leq 1$. hraniční bod,
- 1. hraniční bod $< t \leq 2$. hraniční bod,
- $t > 2$. hraniční bod.

1. a) Předpokládáme, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit počítač, u něj tráví méně času než ty, které se ptát nemusí. (z pohledu dětí)

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi povinností dětí ptát se rodičů, zda si mohou pustit počítač, a dobou, jakou u něj tráví, není závislost.

H_A Mezi povinností dětí ptát se rodičů, zda si mohou pustit počítač, a dobou, jakou u něj tráví, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 2 Kontingenční tabulka

	$t \leq 1$ hod	$1 < t \leq 2,5$ hod	$t > 2,5$ hod	Σ
Musí se zeptat	362 (246,28)	120 (139,88)	82 (177,84)	564
Mohou bez dovolení	131 (246,72)	160 (140,12)	274 (178,16)	565
Σ	493	280	356	1129

Tab. 3 Výpočet testového kritéria

	$t \leq 1$ hod	$1 < t \leq 2,5$ hod	$t > 2,5$ hod	χ^2
Musí se zeptat	54,37	2,82	51,65	217,50
Mohou bez dovolení	54,28	2,82	51,56	

Testové kritérium $\chi^2 = 217,50$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Nás však zajímá, která věková skupina dětí tráví u počítače více času a která naopak méně. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 4 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2,5 hod	t > 2,5 hod
Musí se zeptat	8,34	-1,80	-7,83
Mohou bez dovolení	-8,33	1,79	7,82

Tab. 5 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2,5 hod	t > 2,5 hod
Musí se zeptat	+++	0	---
Mohou bez dovolení	---	0	+++

Ze znaménkového schématu vyplývá, že testovaná hypotéza byla potvrzena. Platí tedy, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit počítač, u něj tráví méně času než ty, které se ptát nemusí.

1. b) Předpokládáme, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit počítač, u něj tráví méně času než ty, které se ptát nemusí. (z pohledu rodičů)

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi povinnostmi dětí ptát se rodičů, zda si mohou pustit počítač, a dobou, jakou u něj tráví, není závislost.

H_A Mezi povinnostmi dětí ptát se rodičů, zda si mohou pustit počítač, a dobou, jakou u něj tráví, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 6 Kontingenční tabulka

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod	Σ
Musí se zeptat	329 (256,07)	102 (116,56)	60 (118,37)	491
Mohou bez dovolení	95 (167,93)	91 (76,44)	136 (77,63)	322
Σ	424	193	196	813

Tab. 7 Výpočet testového kritéria

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod	χ^2
Musí se zeptat	20,77	1,82	28,78	129,71
Mohou bez dovolení	31,67	2,77	43,89	

Testové kritérium $\chi^2 = 129,71$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi_{0,05}^2(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Dále nás zajímá, která věková skupina dětí tráví podle rodičů u počítače více času a která naopak méně. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 8 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	$t \leq 1$ hod	$1 < t \leq 2$ hod	$t > 2$ hod
Musí se zeptat	5,51	-1,46	-5,80
Mohou bez dovolení	-6,32	1,75	6,97

Tab. 9 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	$t \leq 1$ hod	$1 < t \leq 2$ hod	$t > 2$ hod
Musí se zeptat	+++	0	---
Mohou bez dovolení	---	0	+++

Ze znaménkového schématu vyplývá, že testovaná hypotéza byla potvrzena. Stejně jako odpovědi dětí, také odpovědi rodičů dokazují, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit počítač, u něj tráví méně času než ty, které se ptát nemusí.

2. Předpokládáme, že děti, které mají ve svém pokoji televizi, tráví jejím sledováním více času než ty, které ji v pokoji nemají.

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi tím, zda děti mají ve svém pokoji televizi, a dobou, jakou ji sledují, není závislost.

H_A Mezi tím, zda děti mají ve svém pokoji televizi, a dobou, jakou ji sledují, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 10 Kontingenční tabulka

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod	Σ
Ano	142 (168,85)	177 (180,95)	195 (164,20)	514
Ne	221 (194,15)	212 (208,05)	158 (188,80)	591
Σ	363	389	353	1105

Tab. 11 Výpočet testového kritéria

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod	χ^2
Ano	4,27	0,09	5,78	18,95
Ne	3,71	0,07	5,02	

Testové kritérium $\chi^2 = 18,95$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi_{0,05}^2(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Nás však zajímá, která věková skupina dětí tráví u televize více času a která naopak méně. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 12 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod
Ano	-2,25	-0,32	2,60
Ne	2,12	0,30	-2,46

Tab. 13 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod
Ano	-	0	++
Ne	+	0	-

Ze znaménkového schématu vyplývá, že testovaná hypotéza byla potvrzena. Platí tedy, že děti, které mají ve svém pokoji televizi, se na ni dívají déle než ty, které ji v pokoji nemají.

3. a) Předpokládáme, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit televizi, u ní tráví méně času než ty, které se ptát nemusí. (z pohledu dětí)

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi povinnostmi dětí ptát se rodičů, zda si mohou pustit televizi, a dobou, jakou u ní tráví, není závislost.

H_A Mezi povinnostmi dětí ptát se rodičů, zda si mohou pustit televizi, a dobou, jakou u ní tráví, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 14 Kontingenční tabulka

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod	Σ
Musí se zeptat	148 (102,49)	98 (109,84)	66 (99,67)	312
Mohou bez dovolení	215 (260,51)	291 (279,16)	287 (253,33)	793
Σ	363	389	353	1105

Tab. 15 Výpočet testového kritéria

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod	χ^2
Musí se zeptat	20,20	1,28	11,37	45,78
Mohou bez dovolení	7,95	0,50	4,48	

Testové kritérium $\chi^2 = 45,78$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi_{0,05}^2(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Dále nás zajímá, která věková skupina dětí tráví u televize více času a která naopak méně. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 16 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod
Musí se zeptat	4,72	-1,19	-3,54
Mohou bez dovolení	-3,23	0,82	2,41

Tab. 17 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod
Musí se zeptat	+++	0	---
Mohou bez dovolení	--	0	+

Ze znaménkového schématu vyplývá, že testovaná hypotéza byla potvrzena. Platí tedy, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit televizi, u ní tráví méně času než ty, které se ptát nemusí.

3. b) Předpokládáme, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit televizi, u ní tráví méně času než ty, které se ptát nemusí. (z pohledu rodičů)

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi povinnostmi dětí ptát se rodičů, zda si mohou pustit televizi, a dobou, jakou u ní tráví, není závislost.

H_A Mezi povinnostmi dětí ptát se rodičů, zda si mohou pustit televizi, a dobou, jakou u ní tráví, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 18 Kontingenční tabulka

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod	Σ
Musí se zeptat	159 (119,89)	97 (111,18)	27 (51,93)	283
Mohou bez dovolení	185 (224,11)	222 (207,82)	122 (97,07)	529
Σ	344	319	149	812

Tab. 19 Výpočet testového kritéria

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod	χ^2
Musí se zeptat	12,76	1,81	11,97	40,73
Mohou bez dovolení	6,82	0,97	6,40	

Testové kritérium $\chi^2 = 40,73$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi_{0,05}^2(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Nás však zajímá, která věková skupina dětí tráví podle rodičů u televize více času a která naopak méně. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 20 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod
Musí se zeptat	3,87	-1,45	-3,58
Mohou bez dovození	-3,07	1,14	2,70

Tab. 21 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	t ≤ 1 hod	1 < t ≤ 2 hod	t > 2 hod
Musí se zeptat	+++	0	---
Mohou bez dovození	--	0	++

Ze znaménkového schématu vyplývá, že testovaná hypotéza byla potvrzena. Stejně jako odpovědi dětí, také odpovědi rodičů potvrdily, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit televizi, u ní tráví méně času než ty, které se ptát nemusí.

4. Předpokládáme, že děti vlastníci chytrý mobilní telefon jej využívají častěji, než děti vlastníci klasický telefon.

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi tím, jaký typ telefonu děti mají, a dobou, po jakou ho využívají, není závislost.

H_A Mezi tím, jaký typ telefonu děti mají, a dobou, po jakou ho využívají, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 22 Kontingenční tabulka

	t < 0,5 hod	0,5 ≤ t ≤ 1 hod	t > 1 hod	Σ
Klasický	178 (130,51)	149 (147,91)	76 (124,58)	403
Chytrý	152 (199,49)	225 (226,09)	239 (190,42)	616
Σ	330	374	315	1019

Tab. 23 Výpočet testového kritéria

	t < 0,5 hod	0,5 ≤ t ≤ 1 hod	t > 1 hod	χ^2
Klasický	17,28	0,01	18,94	59,93
Chytrý	11,31	0,01	12,39	

Testové kritérium $\chi^2 = 59,93$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi_{0,05}^2(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Dále nás zajímá, který typ telefonu děti využívají častěji. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 24 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	t < 0,5 hod	0,5 ≤ t ≤ 1 hod	t > 1 hod
Klasický	4,45	0,10	-4,65
Chytrý	-3,75	-0,08	3,90

Tab. 25 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	t < 0,5 hod	0,5 ≤ t ≤ 1 hod	t > 1 hod
Klasický	+++	0	---
Chytrý	---	0	+++

Ze znaménkového schématu vyplývá, že testovaná hypotéza byla potvrzena. Platí tedy, že děti vlastníci chytrý mobilní telefon jej využívají častěji, než děti vlastníci klasický telefon.

5. Předpokládáme, že rodiče starší 30ti let dbají na to, aby se jich děti ptaly, zda si mohou pustit počítač, více, než rodiče mladší 30ti let.

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi věkem rodičů a tím, zda dbají na to, aby se jich děti ptaly, jestli si mohou pustit počítač, není závislost.

H_A Mezi věkem rodičů a tím, zda dbají na to, aby se jich děti ptaly, jestli si mohou pustit počítač, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 26 Kontingenční tabulka

	do 30ti let	nad 30 let	Σ
Musí se zeptat	30 (29,93)	251 (251,07)	281
Mohou bez dovození	55 (55,07)	462 (461,93)	517
Σ	85	713	798

Tab. 27 Výpočet testového kritéria

	do 30ti let	nad 30 let	χ^2
Musí se zeptat	0,00016	0,00002	0,000274
Mohou bez dovození	0,00009	0,00001	

Testové kritérium $\chi^2 = 0,000274$

Počet stupňů volnosti $f = 1$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi_{0,05}^2(1) = 3,841$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota je nižší než tabulková hodnota. Znamená to tedy, že byla potvrzena nulová hypotéza a mezi testovanými kritérii není závislost. Platí tedy, že věk rodičů nemá vliv na to, zda se jejich děti musí ptát, jestli si mohou pustit počítač.

6. a) Předpokládáme, že věk dítěte nemá vliv na to, jaký typ telefonu mu rodiče koupí. (z pohledu dětí)

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi věkem dítěte a typem telefonu, jaký mu rodiče koupí, není závislost.

H_A Mezi věkem dítěte a typem telefonu, jaký mu rodiče koupí, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 28 Kontingenční tabulka

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let	Σ
Klasický	187 (147,79)	130 (151,78)	104 (121,43)	421
Chytrý	183 (222,21)	250 (228,22)	200 (182,57)	633
Σ	370	380	304	1054

Tab. 29 Výpočet testového kritéria

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let	χ^2
Klasický	10,40	3,13	2,50	26,69
Chytrý	6,92	2,08	1,66	

Testové kritérium $\chi^2 = 26,69$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi_{0,05}^2(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Nás však zajímá, která věková skupina dětí vlastní chytrý klasický telefon ve větší míře. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 30 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let
Klasický	3,48	-1,91	-1,68
Chytrý	-2,96	1,63	1,42

Tab. 31 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let
Klasický	+++	0	0
Chytrý	--	0	0

Ze znaménkového schématu vyplývá, že testovaná hypotéza nebyla potvrzena. Platí tedy, že věk dítěte má vliv na to, jaký typ telefonu mu rodiče koupí. Tato skutečnost se prokázala u nejmladší věkové kategorie – mladším dětem rodiče pořizují spíše klasické telefony než chytré telefony. U dvou zbývajících věkových kategorií (11 – 13 let, 14 a více let) se neprokázalo, že by dětem tohoto věku rodiče kupovali jeden typ telefonu ve větší míře než druhý.

6. b) Předpokládáme, že věk dítěte nemá vliv na to, jaký typ telefonu mu rodiče koupí. (z pohledu rodičů)

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Mezi věkem dítěte a typem telefonu, jaký mu rodiče koupí, není závislost.

H_A Mezi věkem dítěte a typem telefonu, jaký mu rodiče koupí, je závislost.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 32 Kontingenční tabulka

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let	Σ
Klasický	188 (158,12)	157 (170,68)	66 (82,20)	411
Chytrý	89 (118,88)	142 (128,32)	78 (61,80)	309
Σ	277	299	144	720

Tab. 33 Výpočet testového kritéria

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let	χ^2
Klasický	5,65	1,10	3,19	23,15
Chytrý	7,51	1,46	4,25	

Testové kritérium $\chi^2 = 23,15$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi_{0,05}^2(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Dále nás zajímá, která věková skupina dětí podle rodičů vlastní chytrý nebo klasický telefon ve větší míře. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 34 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let
Klasický	2,69	-1,20	-1,90
Chytrý	-3,00	1,33	2,16

Tab. 35 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let
Klasický	++	0	0
Chytrý	--	0	+

Ze znaménkového schématu vyplývá, že testovaná hypotéza nebyla potvrzena. Platí tedy, že věk dítěte má vliv na to, jaký typ telefonu mu rodiče koupí. Tato skutečnost se, stejně jako u předchozí hypotézy, prokázala u nejmladší věkové kategorie – mladším dětem rodiče pořizují spíše klasické telefony než chytré telefony. U dvou zbývajících věkových kategorií (11 – 13 let, 14 a více let) se neprokázalo, že by dětem tohoto věku rodiče kupovali jeden typ telefonu ve větší míře než druhý.

7. Předpokládáme, že věk dítěte neovlivňuje to, zda má dítě televizi ve vlastním pokoji.

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu.

H_0 Věk dítěte neovlivňuje to, zda má ve svém pokoji televizi.

H_A Věk dítěte ovlivňuje to, zda má ve svém pokoji televizi.

Četnosti zapíšeme do kontingenční tabulky (tučně označená písmena). Testování významnosti provedeme na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Následně vypočítáme očekávané četnosti pro každé pole kontingenční tabulky.

Tab. 36 Kontingenční tabulka

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let	Σ
Ano	181 (206,15)	188 (174,05)	150 (138,79)	519
Ne	275 (249,85)	197 (210,95)	157 (168,21)	629
Σ	456	385	307	1148

Tab. 37 Výpočet testového kritéria

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let	χ^2
Ano	3,07	1,12	0,91	9,29
Ne	2,53	0,92	0,75	

Testové kritérium $\chi^2 = 9,29$

Počet stupňů volnosti $f = 2$

Ve statistických tabulkách najdeme na základě hodnoty α a počtu stupňů volnosti f kritickou hodnotu testovaného kritéria $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$

Porovnáním vypočítané hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou zjistíme, že vypočítaná hodnota převyšuje tabulkovou hodnotu. Znamená to tedy, že byla prokázána závislost mezi oběma testovanými otázkami.

Nás však zajímá, která věková skupina dětí má ve svém pokoji televizi a která naopak ne. Sestavíme proto znaménkové schéma pro kontingenční tabulku.

Tab. 38 Hodnoty z-skóre pro kontingenční tabulku

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let
Ano	-1,93	1,15	1,01
Ne	1,80	-1,06	-0,94

Tab. 39 Znaménkové schéma kontingenční tabulky

	6 - 10 let	11 - 13 let	14 a více let
Ano	0	0	0
Ne	0	0	0

Testovaná hypotéza nebyla potvrzena, jelikož byla prokázána závislost mezi testovanými kritérii, avšak ze znaménkového schématu vyplývá, že mezi nimi není statisticky významná závislost. Nelze tudíž určit, jakým způsobem věk dítěte ovlivňuje to, zda má televizi ve vlastním pokoji.

7.8 Diskuze

Elektronická média, jako počítač, televize či mobilní telefon, se v dnešní době stávají fenomény a proměňují člověka i celou civilizaci. Je tedy možné očekávat vliv na všechny oblasti lidského života. Už jen po spuštění televize, se začnou na diváka šířit nové a nové zprávy, reklamy, násilí, pornografie, což může ovlivnit hlavně děti. Vystává také otázka, zda je vhodné, aby dítě sledovalo zpravodajství, kde je také přemíra brutalit. Tohle se v současnosti netýká už jen televize, ale i počítače, kdy po připojení k internetu a sociálním sítím, se objevují tytéž nepříliš vhodné obsahy. Stejný problém může nastat i u některých klasických ale převážně chytrých mobilních telefonů, jež disponují připojením k internetu. Faktem tedy je, že nás obklopuje přemíra informací, a proto je potřeba umět se v nich orientovat. Dospělý člověk dokáže, v porovnání s dětmi, lépe rozpoznat, které informace jsou pro něj vhodné a které naopak nevhodné. Proto je důležité, aby rodiče dohlíželi na své ratolesti a napomáhali jim s výběrem vhodných a bezpečných informací.

Cílem praktické části této práce bylo nastínění přístupu rodičů k využívání médií dětmi v rámci volného času. Pro realizaci výzkumu jsem sestavila dotazníky jak pro děti, tak pro rodiče. Tyto dotazníky jsem osobně roznesla do osmi základních škol v Olomouckém kraji. Nejprve jsem školy zkusila oslovit elektronickou poštou, což se mi ale moc neosvědčilo, jelikož mi takto několik škol jednoduše odmítlo mou prosbu. Proto jsem zvolila osobní návštěvu v jednotlivých základních školách. Respondenti odpovídali anonymně. Z celkového počtu 2880 dotazníků (pro děti i rodiče) se mi jich vrátilo 1997. Od dětí se mi jich vrátilo více než od rodičů. I přesto, že od rodičů byla menší návratnost v porovnání s dětmi, velice mě to překvapilo, jelikož dotazníky rodičům byly doručeny dětmi. Byla jsem nucena vyřadit jen nepatrné množství dotazníků.

Osvědčilo se mi provedení předvýzkumu, na kterém jsem si ověřila, zda dotazník obsahově odpovídá požadavkům mého výzkumu. Po navrácení dotazníků jsem objevila několik nedostatků, které jsem se snažila napravit. Například v dotazníku pro děti (viz příloha č. 1) jsem upravila některé otázky jako třeba „Vlastníš nebo máš k dispozici počítač?“. U této položky jsem musela pozměnit slovo „k dispozici“, jelikož tomuto výrazu převážně mladší děti nerozumí. Tuto položku jsem formulovala takto: „Vlastníš nebo máš možnost využívat

počítač?“ Tato formulace již byla pro děti srozumitelnější. V dotazníku pro rodiče (viz příloha č. 2) jsem u této otázky zanechala slovo k dispozici, jelikož předpokládám, že pro dospělé, je tento pojem pochopitelný. Další změnu jsem provedla u položky: „Kontrolují tvoji rodiče kam voláš, esemeskuješ a kolik kreditu utratíš?“ Tato položka je opět stejná i pro rodiče a změna byla provedena u obou dotazníků. Ke změně otázky došlo z toho důvodu, že jedna otázka se dotazuje na dvě odlišné a zároveň podstatné informace. „Kam voláš“ a „kolik kreditu utratíš“ v tom je zásadní rozdíl, který si vyžádal rozdělení na dvě otázky. Nyní bude následovat shrnutí poznatků získaných z výzkumu.

První mediální aktivitou, kterou jsem se zabývala, bylo využívání počítače. Z výzkumu vyplynulo, že počítač vlastní nebo má doma k dispozici téměř 99 % dětí. Chlapci využívají počítač nejčastěji k zábavě, a to v rámci všech tří věkových skupin, přičemž dívky ve věku 14-16 let dávají přednost spíše sociálním sítím. Z pohledu rodičů dominuje také využití počítače k zábavě, jak u dívek, tak u chlapců. Čas, který děti tráví u počítače, s rostoucím věkem stoupá, ale nepřevyšuje čas, který věnují obecným zájmům, jako sport či různé kroužky. Co se týká dozoru rodičů, intenzita kontroly nad používáním počítače klesá s rostoucím věkem dětí. Další formou dohledu je i povinnost dětí ptát se svých rodičů, zda mohou počítač použít. Tuto povinnost mají hlavně nejmladší děti. Dohledu rodičů nad používáním počítače dětmi byla ve výzkumu věnována zvláštní pozornost a váže se k ní i hypotéza, která tvrdí, že děti, které se musí ptát rodičů, zda si mohou pustit počítač, u něj tráví méně času než ty, které se ptát nemusí. Tato hypotéza byla potvrzena. Hypotéza byla formulována a potvrzena i z pohledu rodičů. Ale další hypotéza, která ověřovala, zda věk rodičů ovlivňuje povinnost dětí dotazovat se ohledně použití počítače, se nepotvrdila. To tedy znamená, že to, zda se děti musí ptát rodičů, jestli si mohou pustit počítač, není ovlivněno tím, zda jsou jejich rodiče starší 30ti let nebo mladší 30ti let. Poslední, co mě u počítače zajímalo, byla jeho důležitost v životě dětí. Tedy to, zda mu děti dávají přednost před osobním kontaktem s okolím. Relativně nízký význam má – dle jejich vyjádření – počítač pro starší děti, ale naopak nejvyšší pro nejmladší děti. Z pohledu rodičů je to ale přesně naopak.

Dále jsem se zabývala televizí. Ta se během své dlouholeté existence stala do určité míry tradičním médiem a zachovává si dominantní postavení v rámci volnočasových aktivit dětí. Sledování televize přiznalo 97 % dětí, a to bez rozdílu pohlaví nebo věku. Důvodem tak vysokého výsledku může být skutečnost, že takřka

polovina dotazovaných dětí má televizi ve vlastním pokoji. K této problematice se vyjadřuje následující hypotéza: Předpokládáme, že děti, které mají ve svém pokoji televizi, tráví jejím sledováním více času než ty, které ji v pokoji nemají. Tato hypotéza byla potvrzena, platí tedy, že děti, které mají ve svém pokoji televizi, se na ni dívají delší dobu než ty, které ji v pokoji nemají. V tomto ohledu hraje svou roli i věk, ale nedokážeme určit, ve které věkové skupině má televize největší zastoupení. Stejně tak, jak byla u počítače formulována hypotéza, zda děti musí žádat rodiče o svolení a zda to ovlivňuje i dobu, kterou u počítače tráví, byla tato hypotéza ověřována i u televize a také byla potvrzena. Tedy děti, které se musí rodičů ptát, zda si mohou pustit televizi, tráví u ní méně času. Tato hypotéza byla opět ověřována i z pohledu rodičů, přičemž výsledek je stejný. Dále mě zajímalo, na které pořady se děti nejčastěji dívají. Z výsledků deskriptivní analýzy bylo patrné, že s rostoucím věkem dětí se zvyšuje sledování filmů a seriálů, ale naopak klesá sledovanost pořadů pro děti. Čas, který děti tráví sledováním televize, je u nejmladší skupiny dětí nepatrně vyšší v porovnání s počítačem, u střední skupiny, tedy u věku 11-13 let, je doba věnovaná televizi stejná, ale u nejstaršího věku zase nižší po srovnání s počítačem. Ale opět nepřevyšuje čas, který děti věnují zájmům. Kontrola dětí při sledování televize ze strany rodičů je opět nejvíce zřetelná u nejmladších dětí a tento dohled s rostoucím věkem klesá. Povinnost ptát se rodičů, zda si mohou pustit televizi, převažuje u nejmladší skupiny dětí. Po porovnání s výsledky počítače je zajímavé, že povinnost dětí žádat o svolení, zda si mohou pustit počítač, je o polovinu vyšší, než je tomu u televize. Přednost jakou děti dávají televizi před kontaktem s vrstevníky je jak z pohledu dětí, tak rodičů, podobná jako u počítače, ovšem s tím rozdílem, že minimální důležitost má televize pro střední věkovou skupinu.

U mobilního telefonu, jakožto nejmladšího komunikačního prostředku v porovnání s ostatními již zmíněnými médii, byly výsledky následující. Mobilní telefon vlastní téměř 95 % dětí. Větší zastoupení mají chytré telefony oproti klasickým, s výjimkou nejmladší věkové skupiny, kde jsou oba typy telefonů na stejné úrovni. Z pohledu rodičů se výsledky nepatrně liší, u starších dětí jsou oba typy telefonů téměř vyrovnány. Rodiče tvrdí, že nejmladší děti mají spíše telefon klasický. Ale z hlediska průměrných hodnot, lze říci, že jsou výsledky prakticky stejné. Dá se tedy konstatovat, že polovina dětí vlastní chytrý telefon a druhá polovina klasický. Mobilní telefon je dětmi nejvíce používán k volání a posílání SMS

zpráv, o něco méně pak k zábavě, a to z hlediska všech tří věkových skupin i z pohledu rodičů. S přibývajícím věkem dětí se zvyšuje i využívání internetu v mobilním telefonu. K jinému účelu, než jsou výše uvedené, je telefon používán jen minimálně. Z hlediska času je mobilní telefon nejvíce využíván nejstaršími dětmi a nejméně nejmladšími dětmi. Zda je vztah mezi typem telefonu a dobou, po jakou ho děti využívají, jsem zjistila prostřednictvím ověření další hypotézy. To potvrdilo, že děti vlastníci chytrý mobilní telefon jej využívají častěji, než děti vlastníci klasický mobilní telefon. I u mobilního telefonu je dohled rodičů nejvyšší u nejmladší skupiny dětí. Ale v porovnání s počítačem a televizí, je tato kontrola skoro o polovinu nižší. Domnívám se, že příčinou tohoto faktu je malá uvědomělost a informovanost rodičů, že i mobilní telefon může být pro děti nebezpečný. Navíc jejich dohled je značně omezen po dobu pobytu dítěte ve škole nebo obecně mimo domov, kde na něj rodiče nemohou dohlížet. Zcela opačná intenzita kontroly se projevuje při sledování množství kreditu, které dítě utratí. Mobilní telefon je pro nejstarší děti zhruba stejně důležitý jako počítač. Pro 11-13leté děti se důležitost mobilního telefonu projevila u větší části dětí, než tomu bylo u ostatních médií. Nejmladší děti uvedly prakticky stejnou důležitost u všech zmíněných médií a to nejspíš proto, že nedokáží posoudit, co je pro ně důležitější. Poslední hypotéza se zaměřila na posouzení, zda věk dítěte ovlivňuje či neovlivňuje, jaký typ telefonu mu rodiče koupí. Tato hypotéza ukázala, že věk dítěte má vliv na to, jaký typ telefonu mu rodiče koupí. Prokázalo se to však jen u nejmladší věkové kategorie – mladším dětem rodiče pořizují spíše klasické telefony než chytré telefony. U dvou zbývajících věkových kategorií (11 – 13 let, 14 a více let) se neprokázalo, že by dětem tohoto věku rodiče kupovali jeden typ telefonu ve větší míře než druhý. Tento výsledek byl opět potvrzen i z pohledu rodičů. Posledním bodem, který mě v této oblasti zajímal, je porovnání, která elektronická média nejvíce podléhají kontrole ze strany rodičů. Z výsledků vyplývá, že nejvíce rodičů u svých dětí sleduje, jak využívají počítač a televizi. Dohled nad používáním mobilního telefonu je zhruba o polovinu nižší.

Práce byla zaměřena výhradně na elektronická média, ale i přesto mě zajímalo, zda se děti věnují i jiným zájmům. Děti ve svém volném čase nejvíce upřednostňují sport, a to ve všech třech věkových skupinách. Dále pak má vysoké zastoupení četba a kreslení, avšak u chlapců v menší míře než u dívek. Nižší, ale poměrně vysoké zastoupení mají ruční práce, které jsou více upřednostňovány dívkami, až na nejstarší

skupinu, kde chlapci mírně převyšují dívky. Tzv. nicnedělání je nejvíce patrné u chlapců v každé věkové skupině, ale celkově je nicnedělání nejnižší v porovnání se všemi zájmy u nejmladší věkové skupiny, a to jak u dívek, tak i u chlapců. Ostatní činnosti se pohybují na relativně stejných úrovních u všech skupin. Do těchto činností děti nejčastěji řadily hudební aktivity jako hru na hudební nástroj, sólový zpěv, pěvecký sbor, dále balet, skauting, stavění lega, turistiku, rybaření, pomoc v domácnosti nebo na zahradě či pobyt venku s kamarády. Čas, který děti věnují zájmům, je nejvyšší v porovnání se všemi mediálními prostředky, kromě mobilního telefonu, který je u nejstarších dětí o třetinu vyšší. Je překvapivé, že i přes velký vliv elektronických médií, nejsou zájmy dětmi opomíjeny

Prací zabývajících se podobným tématem existuje velké množství. Setkala jsem se s několika bakalářskými a diplomovými pracemi, ve kterých autoři řeší, jak děti a mládež tráví volný čas (Wiesnerová, 2009)²⁹⁵, vliv prostředí na trávení volného času dětí staršího školního věku (Tomášková, 2006)²⁹⁶, využívání počítače ve volném čase dětí mladšího školního věku (Kabourková, 2011)²⁹⁷, jaký mají rodiče výchovný postoj například ve vztahu k televizi (Sůrová, 2009)²⁹⁸. Poslední dvě zmíněné práce jsou podobné mé práci. Podobnost první z nich je ve využívání stejných dvou elektronických médií, a to počítače a internetu. Autorka zjišťovala, jakým konkrétním aktivitám se děti věnují u médií, například jaké počítačové hry hrají, jaké webové stránky navštěvují. Což nebylo mým cílem. Věnovala jsem se více médiím (televizi, počítači, internetu, mobilnímu telefonu) a zajímala jsem se o obecné aktivity v rámci těchto médií. Dalším společným znakem je to, že autorka také zjišťovala přístup rodičů, respektive vnímání počítačových aktivit rodiči. Výzkumný vzorek byl menší jak u mé práce. Druhá práce se v porovnání s mou prací shodovala pouze využitím jednoho média a to televize. Další práce

---

²⁹⁵ WIESNEROVÁ, Z. *Trávení volného času u současných žáků základních škol : bakalářská práce*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2009. Vedoucí bakalářské práce Irena Ocetková.

²⁹⁶ TOMÁŠKOVÁ, Ž. *Vliv prostředí na trávení volného času dětí staršího školního věku : bakalářská práce*. Masarykova Univerzita, Brno, Fakulta pedagogická, 2006. Vedoucí bakalářské práce Tomáš Čech.

²⁹⁷ KABOURKOVÁ R. *Využívání počítačů ve volném čase dětí mladšího školního věku : bakalářská práce*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2011. Vedoucí bakalářské práce Eliška Zajitzová.

²⁹⁸ SŮROVÁ, E. *Výchovné postoje rodičů ve vztahu k televizi : bakalářská práce*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta pedagogická, 2009. Vedoucí bakalářské práce Gabriel Švejda.

s názvem „Média a trávení volného času dětí na 1. stupni ZŠ“ (Hálková, 2009)²⁹⁹, má za obecný cíl zjištění proměn trávení volného času dětí na 1. stupni základních škol, konkrétně byly porovnávány druhé a páté ročníky dvou základních škol. Dále v této práci byly zkoumány rozdíly ve vazbě na lokalitu a v neposlední řadě byl zjišťován podíl médií při prožívání volného času. Tato práce je té mé podobná, ale s tím rozdílem, že já porovnávám více ročníků základních škol, tedy mám větší počet respondentů a také zhodnocuji přístup a vliv rodičů k využívání elektronických médií jejich dětmi ve volném čase.

Média a jejich užívání ve volném čase dětmi jsou specifickým tématem, a to především kvůli neustálému vývoji mediálních technologií, jenž znemožňuje přesně předvídat, kam bude náplň volného času dětí směřovat. Již v souvislosti s nástupem televizního vysílání se objevovaly tradiční názory (obavy), že děti jen prosedí svůj volný čas u televize, a že se zcela odkloní od klasických aktivit, jako je četba knih. Společnost se tedy domnívá, že nástupem počítače, internetu či mobilního telefonu, budou zásadně ovlivněna média předcházející a tím se i změní množství volného času, který u nich děti a mladiství stráví. Ovšem takové obavy jsou přehnané. Děti i přes velké působení médií dávají ve většině případů přednost zájmům obecným. Šetření bylo provedeno na velkém počtu základních škol, proto se dá konstatovat, že má celkem vysokou reprezentativnost. Ale samozřejmě jen pro Olomoucký kraj a jen pro městské prostředí, kde byl tento výzkum prováděn. Pokud by bylo šetření provedeno ještě na více základních školách nebo i na vesnických školách, data by se mohla lišit. I přesto lze považovat výsledky za dostatečně průkazné.

---

²⁹⁹ HÁLKOVÁ A. *Média a trávení volného času dětí na 1. stupni ZŠ : diplomová práce*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta pedagogická, 2009. Vedoucí diplomové práce Miroslav Procházka.

Závěr

Média se v dnešní době hojně rozvíjejí a slouží jako komunikační spojnice mezi jedincem a společností. Mohou informovat o událostech, o kterých by se lidé žádným jiným způsobem nedozvěděli. Mediální vývoj tedy umožňuje čím dál rychleji šířit informace. Představuje však i jisté riziko ve smyslu vtažení člověka do elektronického světa, a tím ztráty jeho zájmu o okolí. Člověk tak může plně podlehnout mediálním vlivům a věnovat jim všechny svůj volný čas. Nejvíce ohrožené jsou hlavně děti, na něž média působí prakticky ze všech stran a které jim nejsou schopné přiměřeně vzdorovat.

Pro děti a mládež však pohyb v elektronickém světě nepředstavuje jen touhu po poznání a zábavě. Vlastnictví nejnovějšího typu mobilního telefonu nebo moderního počítače je pro ně důležitou součástí jejich „image“. Tato technická vybavenost a orientace v moderních trendech je staví na vyšší příčku oblíbenosti mezi vrstevníky.

Cílem této diplomové práce bylo zhodnocení vlivu a přístupu rodičů k využívání elektronických médií jejich dětmi ve volném čase. Tedy to, do jaké míry rodiče dohlížejí na kontakt dětí s elektronickými médii. V práci byla nejprve nastíněna problematika rodiny, jakožto jedna z důležitých mezníků této práce. Popsána byla jednak definice, dělení rodiny, její funkce a v neposlední řadě výchovné styly v rodině. V další kapitole byly charakterizovány dvě věkové skupiny, a to mladší školní věk a starší školní věk, kdy starší školní věk byl dále rozdělen na období prepuberty a období puberty. Dále se práce zaměřovala na problematiku volného času dětí a mládeže, zejména to, jakým způsobem může být ovlivňován jeho průběh, byly popsány základní vlastnosti, ale také činnosti, jež lze ve volném čase realizovat. Součástí práce byl samozřejmě i důkladný popis informačních technologií, s ohledem na jejich funkce a vývoj čtyř typů, a to televize, počítače, internetu a mobilního telefonu. Tato média však nepřinášejí jen samá pozitiva, proto byla další kapitola podrobně věnována rizikům. U každého média bylo popsáno násilí, šíření pornografie, zdravotní dopady na jedince a závislosti. Bylo také uvedeno pár rad a možností prevence, tedy zaměření na důležitost všímání si znaků, jež mohou upozornit na to, že něco není v pořádku. Negativní důsledky se dnes objevují čím dál častěji, a proto je nutné udržovat stálou kontrolu a snažit se zabránit zejména dětem v přístupu k těmto nežádoucím podnětům. A právě o této

kontrole a přístupu rodiny bylo pojednáváno v poslední kapitole teoretické části této práce.

Praktická část analyzovala přístup rodičů k náplni volného času svých dětí. A také míru dohledu nad kontaktem dětí s elektronickými médii. Ke sběru dat posloužilo dotazníkové šetření provedené na několika městských základních školách v Olomouckém kraji. Výsledky pak byly statisticky vyhodnoceny a zpracovány do přehledných grafů. Dále byly ověřeny hypotézy pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Jelikož bylo potřeba zjistit více než jen to, zda byl mezi proměnnými statisticky významný vztah, bylo pro interpretaci výsledků obsažených v kontingenční tabulce využito tzv. znaménkového schématu kontingenční tabulky. Praktická část obsahuje i souhrnné vyhodnocení grafů a hypotéz, jež bylo popsáno v diskuzi. Kromě toho byl nastíněn aktuální stav výzkumu, tedy zjištění do jaké míry byla tato problematika řešena jinými autory nebo zda byl výzkum této práce obohacený o nějaké aspekty, kterým se doposud žádný autor nevěnoval.

S elektronickými médii se setkáváme doslova na každém kroku, a i když si to mnozí z nás odmítají přiznat, stále více jsme na nich závislí. Děti a mladí lidé se do značné míry pohybují ve virtuálním světě internetu a pomalu se vytrácí potřeba fyzického kontaktu. Způsob, jakým budou děti trávit volný čas, záleží hlavně na rodičích, jaké hodnoty uznávají a jak budou regulovat vztah mladého člověka k médii. Rodiče by se tedy měli zajímat, k čemu jejich děti využívají počítač, televizi, internet či v neposlední řadě i mobilní telefon. Možnost vytěsnit média ze života lidí není příliš reálná, ale lze koordinovat čas, který děti věnují těmto elektronickým prvkům. V rodině by se mělo dbát na omezení hraní násilných počítačových her, sledování nevhodných filmů, pořadů či webových stránek. A to nejlépe formou stanovených pravidel nebo také vysvětlením či nastíněním jiných možností jak smysluplně a kreativně využívat média. Mělo by se to odehrávat na motivační a výchovné bázi, nikoliv však formou zákazů, jelikož jimi se nic nevyřeší, pouze to u dětí vzbudí větší touhu média používat. Důležitá je také společná realizace a výběr volnočasových, ale i mediálních aktivit.

Je mnoho možností, které by mohly pomoci napravit tuto zdánlivě neřešitelnou situaci, avšak jejich praktická účinnost by byla minimální. I přesto bychom se alespoň my sami, ať už v pozici rodičů či vychovatelů, měli snažit motivovat

mladou generaci k návratu ke zdravějšímu a aktivnějšímu způsobu života, méně závislého na elektronických vymoženostech dnešní doby.

Seznam použité literatury a pramenů

BEDNAREK, Józef. *Multimedia w kształceniu*. Dotisk 1. vyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. 412 s. ISBN 978-83-01-14833-1.

ČERNOCHOVÁ, Miroslava. *Využití počítače při vyučování: náměty pro práci dětí s počítačem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 165 s. ISBN 80-7178-272-6.

DUFFKOVÁ, Jana, a kol. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 237 s. ISBN 978-80-7380-123-6.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha Avicenum: zdravotnické nakladatelství, 1989. 256 s.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 284 s. ISBN 80-7169-254-9.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 174 s. ISBN 80-7178-635-7.

HÁJEK, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. 120 s. ISBN 80-86784-06-1.

HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003. 105 s. ISBN 80-7290-128-1.

HÁLKOVÁ, Andrea. *Média a trávení volného času dětí na 1. stupni ZŠ: diplomová práce*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta pedagogická, 2009. Vedoucí diplomové práce Miroslav Procházka.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 200 s. ISBN 80-244-1367-1.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

KABOURKOVÁ, Renata. *Využívání počítačů ve volném čase dětí mladšího školního věku : bakalářská práce*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2011. Vedoucí bakalářské práce Eliška Zajitzová.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. 307 s. ISBN 80-223-1930-9.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. 448 s. ISBN 80-7178-714-0.

PÁCL, Pavel. *Sociologie životního způsobu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. 209. s

PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník. Sv. 2, P-Ž*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 749-1627 s. ISBN 80-7184-310-5.

POKORNÝ, Vratislav. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. 3. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. 186 s. ISBN 80-86568-04-0.

ROUBAL, Pavel. *Počítače pro úplné začátečníky*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 1997. 230 s. ISBN 80-85896-96-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. 435 s. ISBN 80-7038-078-0.

ŘÍČAN, Pavel a Drahomíra PITHARTOVÁ. *Krotíme obrazovku: Jak vést děti k rozumnému užívání médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 62 s. ISBN 80-7178-084-7.

SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

SCHELLMANN, Bernhard. *Média: základní pojmy, návrhy, výroba*. 1. vyd. Praha: Europa-Sobotáles, 2004. 482 s. ISBN 80-86706-06-0.

SKALKOVÁ, Jarmila a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 204 s.

SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas: vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 115 s. ISBN 80-246-1039-6.

SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-X.

STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno: Paido, 1998. 189 s. ISBN 80-85931-61-3.

SŮROVÁ, Eva. *Výchovné postoje rodičů ve vztahu k televizi: bakalářská práce*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta pedagogická, 2009. Vedoucí bakalářské práce Gabriel Švejda.

SYNEK, Miloslav, Helena SEDLÁČKOVÁ a Hana VÁVROVÁ. *Jak psát bakalářské, diplomové, doktorské a jiné písemné práce*. 2. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. 57 s. ISBN 978-80-245-1212-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 175 s. ISBN 978-80-244-2141-4.

TOMÁŠKOVÁ, Žaneta. *Vliv prostředí na trávení volného času dětí staršího školního věku: bakalářská práce*. Masarykova Univerzita, Brno, Fakulta pedagogická, 2006. Vedoucí bakalářské práce Tomáš Čech.

VAŇKOVÁ, Lucie. *Vývoj vlivu informačních technologií na způsob trávení volného času dětí a mládeže: bakalářská práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta pedagogická, 2011. Vedoucí bakalářské práce Pavla Vyhnálková.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6.

WIESNEROVÁ, Zuzana. *Trávení volného času u současných žáků základních škol: bakalářská práce*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2009. Vedoucí bakalářské práce Irena Ocetková.

Seznam internetových zdrojů

Bezpečný internet pro děti. *Bezpečný internet: rady pro vaši bezpečnost na internetu* [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z:

<http://www.bezpecnyinternet.cz/rodice/doporuceni-pro-rodice/bezpecny-internet-pro-deti.aspx>

ČERNÁ, Zuzana. Historie Internetu. *Metodický portál RVP.CZ: unikátní prostor pro učitele, sdílení zkušeností a spolupráci* [online]. 12. 04. 2012 [cit. 2012-06-24]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/14791/HISTORIE-INTERNETU.html/>

Definice smartphonu: první část. In: *PDASoft: software pro PDA* [online]. 18.08. 2010 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z:

<http://www.pdasoft.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=4848>

DOSTÁL, Jiří. *Journal of technology and information education = Časopis pro technickou a informační výchovu* [online]. 2009. ISBN 1803-537X. [cit. 2012-11-17]. Dostupné z: http://www.jtie.upol.cz/clanky_1_2009/dostal.pdf

HRON, Lukáš. Mobil je pro dítě snadnou cestou k nevhodnému obsahu. *Mobil.cz: vše o mobilech, operátorech a telekomunikacích* [online]. 19. května 2012 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://mobil.idnes.cz/mobil-je-pro-dite-snadnou-cestou-k-nevhodnemu-obsahu-f9f-/mob_tech.aspx?c=A120509_123320_mob_tech_LHR

Informace na netu. *Saferinternet.cz: pro bezpečnější internet* [online]. Národní Centrum Bezpečnějšího Internetu, © 2011 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/pro-rodice/informace-na-netu>

Jak definovat označení přenosných počítačů. In: *Cnews.cz: notebooky* [online]. Extra Publishing, s. r. o., 2.7.2011 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://extranotebook.cnews.cz/zmatek-v-nazvoslovi-jak-definovat-oznaceni-prenosnych-pocitacu>

JIRÁK, Jan. Mediální technologie: Televize. *Metodický portál RVP.CZ: unikátní prostor pro učitele, sdílení zkušeností a spolupráci* [online]. 11. 05. 2006 [cit. 2012-06-24]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/551/MEDIALNI-TECHNOLOGIE---TELEVIZE.html/>

KANEOVÁ, June a Pamela PORTINOVÁ. *Brožury Daphne: Problémy a zkušenosti v boji proti násilí páchanému na dětech, mladých lidech a ženách: Násilí a technologie* [online]. Brusel : Evropská komise, 2008. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/07_daphne_booklet_7_cs.pdf

Kdy koupit dítěti mobilní telefon. *JáRodič: o rodičích a jejich dětech* [online]. 9. 11. 2009 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z: <http://www.jarodic.cz/cz/kdy-koupit-diteti-mobilni-telefon.php>

MERRITT, Marian. Voláme všechny rodiče: děti a mobilní telefony. *Symantec: AntiVirus, Anti-Spyware, Endpoint Security, Backup, Storage Solutions* [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z:

http://securityresponse.symantec.com/cs/cz/norton/familyresources/resources.jsp?title=ar_calling_all_parents

NOVOTNÝ, Jiří. Mladí Češi čtvrtí na světě v počtu mobilů. *Český a slovenský svět* [online]. 19.9.2005 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z:

<http://www.svet.czsk.net/clanky/cr/cesitelefony.html>

PILAŘ, Jiří. Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR* [online]. V Praze, 14.4.2004 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z:

<http://aplikace.msmt.cz/HTM/PHPPravidlaprorodiceadeti.htm>

ROČKOVÁ, Vanda. Mají mít děti v první třídě mobilní telefon?. *Maminka.cz: web pro těhotné i maminky* [online]. 11.12.2011 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.maminka.cz/clanek/deti-a-materstvi/maji-mit-deti-v-prvni-tride-mobilni-telefon>

Rodinný balíček o internetové bezpečnosti: krocení webu [online]. Brussels: InSafe, 2008, 2 sv. [cit. 2012-12-28]. ISBN 978-90-78209-57-7. Dostupné z: <http://www.upc.cz/pdf/SaferInternet.PDF>

Smartphone. In: *Sun Marketing* [online]. Sun Marketing, s.r.o, 2011 - 2013 © [cit. 2013-02-21]. Dostupné z:

<http://www.sunmarketing.cz/nastroje/slovník/smartphone>

Sociální síť. *Saferinternet.cz: pro bezpečnější internet* [online]. Národní Centrum Bezpečnějšího Internetu, © 2011 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/pro-rodice/socialni-site>

SOUKUP, Petr. Děti na internetu: jaký je přístup českých rodičů k ochraně dětí na síti?. *Šance Dětem: pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí* [online]. OPS Sirius, 30. 9. 2011 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z:

<http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/deti-na-internetu-jaky-je-pristup-ceskych-rodicu-k-ochrane-deti-na-siti-9.html>

Šikana v mobilních telefonech? Outing, happy slapping & spol. *Bezpecne-online.cz: jsi na internetu jako doma?* [online]. [cit. 2012-09-15]. Dostupné z:

<http://www.bezpecne-online.cz/pro-ucitele-a-rodice/teenageri-a-komunikace-na-internetu/mobilni-telefony/177-3>

TROUPOVÁ, Miriam. Psychosociální dopady používání mobilních telefonů u dětí ve věku do 12 let [online]. 29. 12. 2008 [cit. 2012-09-15]. ISSN 1804-7858. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120328110135953199.pdf>

Ultrabook.cz [online]. © 2012 [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.ultrabook.cz>

Vývoj mobilních telefonů. *Spotřebitel.cz: nezávislý odborník v oblasti spotřebitelsko podnikatelských vztahů* [online]. 21. Leden 2004, aktualizováno 22. Duben 2005 [cit. 2012-06-24]. Dostupné z: http://www.spotrebitel.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=100711&catid=77:penenka-spotebitele&Itemid=373

Seznam příloh

Příloha č. 1 Dotazník pro děti

Příloha č. 2 Dotazník pro rodiče

Příloha č. 3 Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát

DOTAZNÍK PRO DĚTI

Milá žákyně, milý žáku,

obracím se na tebe s prosbou o vyplnění jednoduchého dotazníku, jehož výsledky použiji ve své diplomové práci. Slouží ke zjištění, jak často a jakým způsobem používáš počítač, televizi a telefon. Dotazník je anonymní. Tvoje odpovědi slouží čistě k výzkumným účelům. U každé otázky prosím zakřížkuj odpověď, která tě nejlépe vystihuje.

Děkuji Ti za spolupráci.

A. Základní informace:

1. Pohlaví: muž žena
2. Věk: ...

B. Počítač:

3. Vlastníš nebo máš možnost využívat počítač?
 ano ne
4. Kolik hodin denně trávíš u počítače? (prosím doplň číslici)
.....
5. K čemu nejčastěji používáš počítač? (můžeš vybrat více odpovědí)
 k práci, domácím úkolům
 k zábavě (hraní her, filmy, hudba)
 k brouzdání po internetu a sociálních sítích
 k jinému účelu
6. Zajímají se tvoji rodiče o to, co na počítači děláš?
 ano ne
7. Určují Ti rodiče, jestli můžeš používat počítač?
 ano ne
8. Můžeš si pustit počítač bez dovolení nebo se musíš vždy zeptat rodičů?
 můžu bez dovolení musím se zeptat
9. Trávíš svůj volný čas raději u počítače než s kamarády?
 ano ne

C. Televize:

10. Sleduješ televizi?
 ano ne

11. Máš televizi ve svém vlastním pokoji?

- ano ne

12. Kolik hodin denně se díváš na televizi? (prosím doplň číslici)

.....

13. Na co se v televizi obvykle díváš? (můžeš vybrat více odpovědí)

- dokumenty, zpravodajství a naučné pořady
 filmy a seriály
 soutěže a reality show
 pořady pro děti
 na něco jiného

14. Zajímají se tvoji rodiče o to, na co se v televizi díváš?

- ano ne

15. Musíš se rodičů ptát, jestli si můžeš pustit televizi?

- ano, musím se zeptat ne, můžu si ji pustit i bez dovození

16. Trávíš svůj volný čas raději u televize než s kamarády?

- ano ne

D. Mobilní telefon:

17. Máš mobilní telefon?

- ano ne

18. Máš klasický nebo tzv. chytrý telefon? (dotykový displej, více funkcí)

- mám klasický telefon mám chytrý telefon

19. Kolik hodin denně používáš mobilní telefon? (prosím doplň číslici)

.....

20. K čemu používáš mobilní telefon? (můžeš vybrat více odpovědí)

- k volání a esemeskování
 k zábavě (hraní her, poslech hudby)
 k brouzdání po internetu a sociálních sítích
 k jinému účelu

21. Zajímají se tvoji rodiče komu voláš a esemeskuješ?

- ano, zajímají ne, nezajímají

22. Zajímají se tvoji rodiče kolik kreditu utratíš?

- ano, zajímají ne, nezajímají

23. Dáváš přednost smskám a volání před osobním kontaktem s kamarády?

- ano ne

E. Ostatní:

24. Máš i jiné zájmy? (můžeš vybrat více odpovědí)

- sport
- čtení, kreslení, luštění křížovek, fotografování
- ruční práce (kutilství, chovatelství,...)
- nicnedělání (relaxování, odpočinek,...)
- něco jiného

25. Kolik hodin denně se věnuješ těmto činnostem? (prosím doplň číslici)

.....

DOTAZNÍK PRO RODIČE

Milí rodiče,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění jednoduchého dotazníku, jehož výsledky použiji ve své diplomové práci. Slouží ke zjištění, jak často a jakým způsobem vaše dítě používá počítač, televizi a telefon. Dotazník je anonymní. Vaše odpovědi slouží čistě k výzkumným účelům. U každé otázky prosím zakřížkujte odpověď, která Vás nejlépe vystihuje.

Děkuji Vám za spolupráci.

A. Základní informace:

1. Pohlaví: muž žena
2. Věk: do 30 let nad 31 let
3. Věk dítěte, od kterého jste obdržel(a) dotazník.....

B. Počítač:

4. Má vaše dítě k dispozici počítač?
 ano ne
5. Kolik hodin denně vaše dítě stráví u počítače? (prosím doplňte číslici)
.....
6. K čemu nejčastěji vaše dítě používá počítač? (možno vybrat více odpovědí)
 k práci, domácím úkolům
 k zábavě (hraní her, filmy, hudba)
 k brouzdání po internetu a sociálních sítích
 k jinému účelu
7. Kontrolujete, co vaše dítě na počítači dělá?
 ano ne
8. Může si vaše dítě pustit počítač bez dovolení nebo se musí vždy zeptat?
 může bez dovolení musí se zeptat
9. Dává vaše dítě přednost počítači před kamarády?
 ano ne nedokážu posoudit

C. Televize:

10. Sleduje vaše dítě televizi?
 ano ne
11. Má vaše dítě televizi ve vlastním pokoji?
 ano ne

12. Kolik hodin denně vaše dítě stráví u televize? (prosím doplňte číslici)
.....
13. Na co se vaše dítě obvykle dívá v televizi? (možno vybrat více odpovědí)
- dokumenty, zpravodajství a naučné pořady
  - filmy a seriály
  - soutěže a reality show
  - pořady pro děti
  - na něco jiného
14. Kontrolujete, na co se vaše dítě v televizi dívá?
- ano ne
15. Díváte se společně s dítětem na televizi?
- ano ne občas
16. Může si vaše dítě pustit televizi bez dovození nebo se musí vždy zeptat?
- může bez dovození musí se zeptat
17. Dává vaše dítě přednost televizi před kamarády a koníčky?
- ano ne nedokážu posoudit

D. Mobilní telefon:

18. Má vaše dítě mobilní telefon?
- ano ne
19. Má vaše dítě klasický nebo tzv. chytrý telefon?
- má klasický telefon má chytrý telefon
20. Proč má vaše dítě právě tento typ telefonu?
.....
21. Kolik hodin denně vaše dítě používá mobilní telefon? (prosím doplňte číslici)
.....
22. K čemu vaše dítě používá mobilní telefon? (možno vybrat více odpovědí)
- k volání a esemeskování
  - k zábavě (hraní her, poslech hudby)
  - k brouzdání po internetu a sociálních sítích
  - k jinému účelu
23. Kontrolujete, komu vaše dítě volá a esemeskuje?
- ano, kontroluji ne, nekontroluji
24. Kontrolujete, kolik vaše dítě utratí kreditu?
- ano, kontroluji ne, nekontroluji
25. Dává vaše dítě přednost smskám a volání před osobním kontaktem s kamarády?
- ano ne nedokážu posoudit

E. Ostatní:

26. Má vaše dítě i jiné zájmy? (možno vybrat více odpovědí)

- sport
- čtení, kreslení, luštění křížovek, fotografování
- ruční práce (kutilství, chovatelství,...)
- nicnedělání (relaxování, odpočinek,...)
- něco jiného

27. Kolik hodin denně se vaše dítě věnuje těmto činnostem? (prosím doplňte číslici)

.....

Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát³⁰⁰

Stupně volnosti	Hladina významnosti	
	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,210
3	7,815	11,341
4	9,488	13,277
5	11,070	15,086
6	12,592	16,812
7	14,067	18,475
8	15,507	20,090
9	16,919	21,666
10	18,307	23,209
11	19,675	24,725
12	21,026	26,217
13	22,362	27,688
14	23,685	29,141
15	24,996	30,578
16	26,296	32,000
17	27,587	33,409
18	28,868	34,805
19	30,144	36,191
20	31,410	37,576
21	32,671	38,932
22	33,924	40,289
23	35,172	41,638
24	36,415	42,980
25	37,652	44,314
26	38,885	45,642
27	40,113	46,963
28	41,337	48,278
29	42,557	49,588
30	43,773	50,892

³⁰⁰ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*.
Praha : Grada, 2007, s. 248.

Anotace

Jméno a příjmení:	Lucie Vaňková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Vliv rodičů na využívání elektronických médií dětmi a mládeží v jejich volném čase
Název v angličtině:	Influence of parents to usage electronic media by their children and youth in free time
Anotace práce:	Tématem této diplomové práce je analýza vlivu a přístupu rodičů k využívání elektronických médií jejich dětmi ve volném čase. Obsahuje podrobný popis problematiky volného času, včetně výčtu jeho funkcí a faktorů, které jej ovlivňují. Dále pak popis rodiny, vývojových charakteristik a možných rizik doprovázejících média. Součástí této práce je i výzkum zaměřený na význam médií a informačních technologií v životě dětí a mládeže.
Klíčová slova:	volný čas, děti, mládež, rodiče, média
Anotace v angličtině:	The subject of this work is analysis of access and influence of parents to usage electronic media by their children in free time. It contains a full description of the free time, including a list of features and factors that influence it. It also include a description of the family, developmental characteristics and potential risks accompanying media. Part of this work is the research aimed at role of the media and information technologies in the life of children and youth.
Klíčová slova v angličtině:	free time, children, youth, parents, media
Rozsah práce:	152 s. (222 773 znaků)
Jazyk práce:	CZ